

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

**«ΠΜΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ, ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ
& ΤΗΝ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ»**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

« Πολιτικές διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ, επίδραση και επιπτώσεις στο ελληνικό μεταναστευτικό και προσφυγικό δίκαιο κατά την περίοδο 2010-2022»

Μεταπτυχιακός φοιτητής: Μπάκας Δημήτριος

Επιβλέπων Καθηγητής: κος Θ.ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Μέλη Επιτροπής :κος Μ.ΦΕΦΕΣ, κα. Ε.ΓΑΖΗ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει ως αντικείμενο μελέτης το προσφυγικό ζήτημα σε σχέση με τα εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε, μέρος των οποίων αποτελούν τα ελληνικά σύνορα, γεγονός απασχολεί την κοινωνία μας σε σημαντικό βαθμό και αποτελεί αντικείμενο πολιτικής αντιπαράθεσης. Πιο συγκεκριμένα, διερευνάται ο τρόπος διαχείρισης των μεταναστευτικών/προσφυγικών ροών στα σύνορα της Ελλάδας ως εξωτερικών συνόρων της ΕΕ και η επίδραση των ευρωπαϊκών πολιτικών στην διαχείριση αυτήν τα τελευταία έτη σε συνάρτηση με την προστασία και την απόλαυση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Μέσα από την επισκόπηση της εθνικής, ευρωπαϊκής αλλά και διεθνούς νομοθεσίας αλλά και της νομολογίας του ΕΔΑΑ καταγράφονται οι μεταβολές στην αντιμετώπιση της εισόδου υπηκόων τρίτων χωρών μη εχόντων νομιμοποιητικά έγγραφα και αιτούντων διεθνή προστασία, όπου η διαχείριση των εξωτερικών συνόρων έχει κυρίαρχο και πρωταρχικό ρόλο επιδρώντας στην προστασία θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων των αιτούντων διεθνή προστασία.

Η μελέτη επικεντρώνεται στις πολυδιάστατες πτυχές του ζητήματος στην Ελλάδα από το 2015 έως και το 2022 με σημεία κλειδιά την κρίση του 2015 και εν συνέχεια την αντιμετώπιση του φαινομένου μετά την κρίση του Έβρου τον Μάρτιο του 2020 .

Επιδίωξη της παρούσας είναι να αναδειχθεί τόσο η σημαντικότητα της προστασίας θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της παροχής διεθνούς προστασίας όσο και η προστασία των ελληνικών συνόρων και κατ' επέκταση εξωτερικών συνόρων της ΕΕ.

Η πληθώρα αναφορών ελληνικών και διεθνών οργανισμών και οργανώσεων ιδίως την τελευταία πενταετία για περιπτώσεις παραβίασης του δικαιώματος στην πρόσβαση σε διεθνή προστασία και μη εφαρμογή της βασικής αρχής του διεθνούς δικαίου περί μη επαναπροώθησης και ομαδικών απελάσεων θέτει εντονότερα το βασανιστικό ερώτημα αν η ανάγκη αυξημένης προστασίας των ευρωπαϊκών εξωτερικών συνόρων θα επικρατήσει της προστασίας της ανθρώπινης ζωής.

Λέξεις κλειδιά: Προσφυγικό, Πρόσφυγας/ες, Μετανάστευση, Μετανάστης/ες, Πολιτικό άσυλο, Αιτών/ούντες άσυλο, Επαναπροώθηση, εξωτερικά σύνορα ΕΕ.

Περιεχόμενα

1.Εισαγωγή	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Προσφυγές και μετανάστες στην σύγχρονη πραγματικότητα.	7
1.1 Πρόσφυγες, Μετανάστες και Διεθνείς Ορισμοί	7
1.2 Το φαινόμενο της σύγχρονης μετανάστευσης και τα αίτιά του.....	8
1.3 Η προσφυγική κρίση του 2015 και η νέα πραγματικότητα.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : Το εθνικό δίκαιο μετανάστευσης και ασύλου και η εξέλιξη του την περίοδο 2010-2022.....	10
2.1 .Το Προεδρικό Διάταγμα 114/10 και η υπόθεση M.M.S κατά Βελγίου και Ελλάδας.	10
2.2 .Η μεταρρύθμιση του Ν.3907/2011	11
2.3.Η κωδικοποίηση των διατάξεων Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης του Ν.4251/2014	12
2.4 Η συμφωνία επανεισδοχής ΕΕ-Τουρκίας.....	13
2.5 Η προσφυγική κρίση του 2015 ,η κοινή δήλωση ΕΕ-Τουρκίας και ο Ν.4735/2016	14
2.5.1.Η κρίση του 2015 και η επίδραση της αύξηση των προσφυγικών ροών στο εθνικό δίκαιο.....	14
2.5.2 Κοινή Δήλωση της 18ης Μαρτίου 2016: Δελτίο Τύπου ή οιοσδήποτε Διεθνής Συνθήκη;.....	15
2.5.3 . Το περιεχόμενο της συμφωνίας.....	15
2.5.4 Οι τροποποιήσεις του Ν.4375/2016	16
2.5.5. Νομικό πλαίσιο και προβληματισμοί αναφορικά με την εφαρμογή της συμφωνίας ΕΕ Τουρκίας υπό το πρίσμα του Ν. 4375/2016	17
2.6. Οι νομοθετικές αλλαγές κατά την περίοδο 2019-2022	17
2.6.1 Ο νόμος 4636/2019	17
2.6.2 Η τροποποίηση του Ν.4686/2020.....	18
2.6.3 Ο Νόμος 4825/2021	19
2.6.4 .Η πρόσφατες αλλαγές με την κωδικοποίηση του Ν.4939/2022	20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : Διεθνές και Ενωσιακό Δίκαιο.....	21
3.1 Η Σύμβαση της Γενεύης	21
3.1.1 Η αρχή της μη επαναπροώθησης.....	23
3.1.2 Η Εξω-εδαφική εφαρμογή της αρχής της μη επαναπροώθησης στο πλαίσιο της Σύμβασης του 1951 και/ή στο Πρωτόκολλο του 1967 κατά την ανάλυση της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ	24
3.1.3 Εξαιρέσεις στην απαγόρευση επαναπροώθησης (άρθρο 33§2).....	25
3. 2. Διεθνές Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.....	25
3.3 Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	26
3.4 Η Διεθνής Χάρτα των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	26
3.5 Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.....	27
3.6 Η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Τρόπων Σκληρής, Απάνθρωπης και Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας.....	27
3.7.Ενωσιακο Δίκαιο.....	27
3.7.1 Η Συνθήκη του Σένγκεν	27
3.7.2 Η Σύμβαση του Δουβλίνου	28
3.7.3 Η Συνθήκη του Μάαστριχτ	30
3.7.4 Η Συνθήκη του Άμστερνταμ	30
3.7.5 Το Πρόγραμμα του Τάμπερε.....	31
3.7.6 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης	31
3.7.7 Η Συνθήκη της Νίκαιας	32
3.7.8 Το πρόγραμμα της Χάγης.....	32
3.7.9 Η Συνθήκη της Λισαβόνας	33
3.7.10 Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο :Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετατρέπεται σε «φρούριο» ,ο ρόλος της FRONTEX και οι ελληνικές προκλήσεις ως χώρα πρώτης υποδοχής μικτών ροών υπηκόων τρίτων χωρών.	34
4 .1 Η Ευρωπαϊκή Συνοριοφυλακή και Ακτοφυλακή ως νέος μοχλός πολιτικής στην διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε .Η ίδρυση και η λειτουργία του FRONTEX.....	34
4.2 Ο μετασχηματισμός του οργανισμού και ο νέος διευρυμένος ρόλος του σήμερα.35	
4.3. Η συνεργασία των ελληνικών αρχων και του FRONTEX.....	36
4.4. Η Προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στα θαλασσιά σύνορα της Ελλάδας και κατ' επέκταση ως εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε.....	37
4.4.Οι εξελίξεις μέσα από την πρόσφατη νομολογία του ΕΔΔΑ και η επίδραση τους στο ζήτημα της διαχείρισης των συνόρων της Ε.Ε.....	39
4.4.1 Η απόφαση του Τμήματος Μείζονος Συνθέσεως στην υπόθεση N.D. και N.T. κατά Ισπανίας του ΕΔΔΑ.	39

4.4.2 Η πρόσφατη απόφαση του ΕΔΔΑ στη υπόθεση Safi και άλλοι κατά Ελλάδας και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η πολιτική των επαναπροωθήσεων.	42
4.5. Το Νέο Σύμφωνο για την Μετανάστευση και το Άσυλο	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο Η Ελλάδα στο προσκήνιο της διαχείρισης των ελληνικών συνόρων ως εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε.	47
5.1 .Οι επαναπροωθήσεις από το παρασκήνιο στο προσκήνιο στην φύλαξη των ελληνικών συνόρων.	47
5.2 Οι παρεμβάσεις Διεθνών Οργανισμών σχετικά με παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα πλαίσια επιχειρήσεων φύλαξης των ελληνικών συνόρων.	51
5.3 Η στρατικοποίηση των ελληνικών συνόρων και οι διαμορφωθείσες συνθήκες μετά το 2010	55
5.3.1 Η φύλαξη των ελληνικών συνόρων, παλαιές και νέες τεχνολογίες στην σύγχρονη πραγματικότητα της στρατικοποίησης των συνόρων.	55
5.3.2 Η νέα κανονικότητα στα ελληνικά σύνορα στον Έβρο και στο Αιγαίο Πέλαγος ως επακόλουθο των πολιτικών της Ε.Ε	57
5.3.3 Έρευνες ελληνικών ανεξάρτητων αρχών επι των καταγγελιών για ομαδικές απελάσεις και επαναπροωθήσεις.....	59
5.3.4 Η θέση των ελληνικών αρχών στο ζήτημα των εφαρμοζόμενων πολιτικών φύλαξης των συνόρων.	61
6. Συμπεράσματα	62
7. Βιβλιογραφία-Άρθρα-Πηγές.....	64

1. Εισαγωγή

Οι μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές από χώρες του αποκαλούμενου τρίτου κόσμου και όχι μόνο προς την Ευρώπη αποτελούν κυρίαρχο πολιτικό, κοινωνικό και πολιτιστικό ζήτημα των τελευταίων αιώνων. Ειδικότερα τις τελευταίες δεκαετίες έχει ενταθεί το φαινόμενο ως επακόλουθο βίαιων συγκρούσεων και εμφυλίων πολέμων αλλά και της κλιματικής αλλαγής.

Οι αιτούντες άσυλο και οι εσωτερικά εκτοπισμένοι συνεχίζουν να αυξάνονται με τη συνεχιζόμενη εσωτερική συγκρούσεων, της κλιματικής αλλαγής, των πολέμων δι' αντιπροσώπων και άλλων παραγόντων, ενώ σύμφωνα με επίσημα στοιχεία η Ύπατη Αρμοστέα του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες αντιπροσωπεύει σχεδόν τα 82,4 εκατομμύρια εκτοπισμένους στο τέλος του 2020 .

Η Ελλάδα από χώρα αποστολής μεταναστών την δεκαετία του 1990 με την παροδο των ετών μετατράπηκε σε χώρα υποδοχής μεταναστευτικών και προσφύγιικών ροών, δεχόμενη ένα τεράστιο

αριθμό αιτούντων άσυλο και προσφυγών κυρίως κατά την κρίση του 2015-2017 και συνεχιζόμενων με μικρότερη ένταση αφίξεων έως και σήμερα.

Πάρα τις ταχείες αλλαγές που συντελέστηκαν δεν έχει αποτυπωθεί στην ελληνική πραγματικότητα ένα συνεκτικό και οργανωμένο σχέδιο διαχείρισης ,αντιμετώπισης των προβλημάτων και αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων του φαινομένου αυτού. Την εποχή μας χαρακτηρίζει μία περίοδος μαζικής και αναπόφευκτης υπηκόων τρίτων χωρών κυρίως προς χώρες της Ευρωπαϊκή Ένωση προς αναζήτηση διεθνούς προστασίας, εργασίας και ποιοτικότερων όρων διαβίωσης .

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας στα εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε την καθιστά ενδιάμεση πύλη εισόδου σ' αυτή, και σε αρκετές περιπτώσεις τελικού προορισμού μεγάλου αριθμού υπηκόων τρίτων χωρών. Ο συνεχώς αυξανόμενος αυτός αριθμός ανθρώπων που επιχειρούν να εισέλθουν ή εισέρχονται στην Ελλάδα και μεσω αυτής στην Ε.Ε παρατύπως χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις, επιτάσσει τον επανασχεδιασμό μίας σφαιρικής και ισορροπημένης εθνικής και ευρωπαϊκής πολιτικής, αντιμετωπίζοντας το μεταναστευτικό ζήτημα ως ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο κοινωνικό φαινόμενο που δεν θα χαρακτηρίζεται αυστηρά από μέτρα στρατιωτικής και αστυνομικής και αντιμετώπισης.

Συγχρόνως όλο και εντονότερα και ιδίως από το 2020 με την εμφάνιση και των μέτρων για την προφύλαξη από την πανδημία του κορονοϊού η Ελλάδα επωμίστηκε στο πλαίσιο του «κεκτημένου και της Συνθήκης Schengen», δυσανάλογα βάρη στη φύλαξη των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε ενώ στο ανωτέρω πλαίσιο έχει προστεθεί και ο FRONTEX (Ευρωπαϊκού Οργανισμός για τη Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας στα Εξωτερικά Σύνορα των Κρατών-Μελών της Ε.Ε).

Τα καθήκοντα αυτά εντός της ΕΕ είναι αυξημένα τόσο σε σχέση με τη φύλαξη και προστασία των συνόρων της Ελλάδας που παράλληλα αποτελούν και τα εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε αλλά και με την τήρηση του Κανονισμού Δουβλίνου II. Όμως είναι ιδιαίτερα κρίσιμο στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, να επισημανθεί και να γίνει διακριτό ότι η χώρας ως κράτος-μέλος της Ε.Ε, κατά την εκπλήρωση των επιταγών της Ε.Ε δεν την απαλλάσσει από τις δεσμεύεις απορρέουσες και υπαγορευόμενες από διεθνείς συμβάσεις τις οποίες έχει κυρώσει ως κράτος και την ευρωπαϊκή νομοθεσία.

Στο εισαγωγικό αυτό σημείο τίθεται το ερώτημα αν το κάθε Κράτος και ειδικότερα στην παρούσα μελέτη το ελληνικό κράτος δια των οργάνων του και κατ' επέκταση ως μέλος κράτος της Ε.Ε και με την συνδρομή της FRONTEX ενεργεί σύννομα αποτρέποντας παραβιάσεις της εθνικής μεταναστευτικής νομοθεσίας –κατά την ενάσκηση κυριαρχικών δικαιωμάτων του - χωρίς συγχρόνως κατά την διαδικασία ελέγχου των συνοριακών σημείων της να παραβιάζει την αρχή της μη-επαναπροώθησης, η έννοια της οποίας θα αναλυθεί κατωτέρω.

Ως προς την αντιμετώπιση του φαινομένου της μετανάστευσης και του ασύλου γενικότερα ο Έλληνας νομοθέτης ακολουθεί μια καθυστερημένη αντιμετώπιση ως και το έτος 2014 όταν και ψηφίστηκε και άρχισε να ισχύει ο Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης ενώ ιδίως κατά την έξαρση των προσφυγικών ροών το 2014-2015 η ελληνική πολιτεία δεν διαθέτει το νομοθετικό πλαίσιο να αντιμετωπίσει έκτακτες κρίσεις οι οποίες είναι πιθανό να εμφανισθούν ανά πάσα στιγμή. Κατά την εξεταζόμενη περίοδο επιχειρείται με συνεχή νομοθετήματα και τροποποιήσεις από το 2015 έως και σήμερα με την ψήφιση ενός Κώδικα Νομοθεσίας για την υποδοχή και διεθνή προστασία αλλοδαπών και ανιθαγενών για την προσωρινή προστασία σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων αλλοδαπών (N4939/2022) να δημιουργηθεί ένα ολοκληρωμένο κανονιστικό πλαίσιο διαχείρισης του φαινομένου.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η ΕΕ προωθεί την τελευταία εικοσαετία ένα Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου με παράλληλη ενίσχυση της ισχύουσας νομοθεσίας ενώ συστηματικά και εντατικά εργάζεται από το 2020 για υιοθέτηση ενός Νέο Σύμφωνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο. Παράλληλα όμως ως βασικός στόχος των πολιτικών της Ε.Ε τίθεται η ανάπτυξη δράσεων διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της ως απάντηση στην προσφυγική κρίση. Αποφασίστηκε η δρομολόγηση της Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, και η περαιτέρω τόσο οικονομική όσο και διοικητική στήριξη προς τα κράτη πρώτης γραμμής, ώστε να ξεκινήσουν επιχειρήσεις στη Μεσόγειο και σε συνεργασία με τις χώρες διέλευσης και αναχώρησης να επιβάλουν την ανάγκη για καλύτερο έλεγχο των συνόρων τους. Συγχρόνως διαβλέπουμε τα τελευταία έτη και μια μεταστροφή στην νομολογία του ΕΔΑΑ στα θέματα των αιτούντων διεθνή προστασία και των ομαδικών απελάσεων με μια διαφορετική ερμηνεία της αρχής της μη επαναπροώθησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Προσφυγές και μετανάστες στην σύγχρονη πραγματικότητα.

1.1 Πρόσφυγες, Μετανάστες και Διεθνείς Ορισμοί

Βασικά σημεία είναι η διευκρίνιση των εννοιών «πρόσφυγας» και «μετανάστης» καθώς η ανάγκη αυτή προέρχεται από τη σύγχυση των εννοιών αυτών σε ένα μεγάλο κομμάτι του ελληνικού πληθυσμού. Μεταξύ των κρίσιμων αυτών εννοιών για την νομική αντιμετώπιση των δυο αυτών κατηγοριών, τα όρια δεν είναι πάντα σαφή και ξεκάθαρα. Συχνά άτομα που τους αποδίδεται η ιδιότητα του μετανάστη και εκ πρώτης άποψης φαίνεται ότι εγκαταλείπουν την χώρας για έναν νέο τόπο κατοικίας λόγω οικονομικών προβλημάτων, ενώ πιθανότατα αυτό ισχύει δεν αποκλείεται εν τέλει ο κύριος λόγος εισόδου τους σε μια πιο ασφαλή χώρα να είναι ο κίνδυνος επιβίωσης στην ίδια τους τη χώρα λόγω των διώξεων που υφίστανται.

Η Σύμβασης της Γενεύης του 1951, όπως τροποποιήθηκε και με το Πρωτόκολλο της Ν. Υόρκης, ορίζει την έννοια του «πρόσφυγα» ως εξής :

«Ο «αλλοδαπός» που βρίσκεται εκτός της χώρας υπηκοότητάς του, λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης εξαιτίας της φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεών του, και ο οποίος για τον λόγο αυτό αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να επιστρέψει στη χώρα προέλευσής του. Το ίδιο ισχύει για όσους βρίσκονται για τέτοιους λόγους εκτός της χώρας μόνιμης διαμονής τους. Την προσφυγική ιδιότητα, επίσης, δικαιούται να ζητήσει ο πολίτης (ή ο ανιθαγενής) τρίτης χώρας, η οποία υπάγεται στο καθεστώς αυτό, λόγω μεταγενέστερων της αναχώρησής του από τη χώρα προέλευσης γεγονότων που έλαβαν εκεί χώρα»

1.2 Το φαινόμενο της σύγχρονης μετανάστευσης και τα αίτιά του

Η μετανάστευση σε κάθε μορφή της όπως και η αναζήτηση διεθνούς προστασίας αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις του σύγχρονου κόσμου ως ένα φαινόμενο με εκρηκτικές πολιτικές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις, θετικές και αρνητικές, τα τελευταία χρόνια. Το ζήτημα, αν και δεν εμφανίζεται πρώτη φορά στην παλαιότερη και σύγχρονη ιστορία, στο σημερινό αιώνα ερμηνεύεται πολυπαραγοντικά και εξαρτάται από την πολιτική, την οικονομία, τον πολιτισμό, την θρησκεία και πρόσφατα λόγω της κλιματικής αλλαγής το περιβάλλον.

Αναζητώντας τους λόγους της μετακίνησης ατόμων ή πληθυσμιακών ομάδων που αναζητούν καλύτερους όρους διαβίωσης και προστασίας της φυσικής τους ακεραιότητας δύναται να αναφερθούμε σε: εργασιακούς, οικονομικούς, πολιτικούς, θρησκευτικούς αλλά και στις περιβαλλοντολογικές αλλαγές, στις φυσικές καταστροφές, σε πληθυσμιακές πιέσεις και άλλους κοινωνικούς λόγους. Η μετανάστευση μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε: ατομική και ομαδική, εσωτερική ή εξωτερική, εκούσια ή αναγκαστική και σε προσωρινή ή μόνιμη.

Από στοιχεία του Ο.Η.Ε για το 2019, προκύπτει ότι οι μετανάστες παγκοσμίως αγγίζουν τα 272 εκατομμύρια με μια συνεχή αύξηση κατά την τελευταία δεκαετία. Η Ευρώπη φιλοξενεί κυρίως για οικονομικούς λόγους και λόγω της εγγύτητας της με χώρες του αποκαλούμενου τρίτου κόσμου την πλειοψηφία του μετακινούμενου αυτού πληθυσμού - 82 εκατομμύρια – με τα 2/3 των μεταναστών ή προσφύγων ανά τον πλανήτη να συγκεντρώνεται κυρίως σε 20 χώρες.

Ειδική κατηγορία αποτελούν τα ευάλωτα άτομα νοούνται ιδίως, οι μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα τέκνα οι ασυνόδευτοι και μη ανήλικοι, άτομα με ειδικές ικανότητες, οι υπερήλικες, οι εγκυες, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, πάσχοντες από χρόνιες ασθένειες και ψυχικές διαταραχές, καθώς και εκείνοι που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες μορφές ψυχολογικής, σωματικής

ή σεξουαλικής βίας. Οι περιοχές όπου είναι ευκολότερη η διέλευση των συνόρων και τα κέντρα προσωρινής κράτησης ανήκουν μεταξύ των πρώτων σημείων όπου δηλώνονται ή διαπιστώνονται οι ειδικές ανάγκες και κατηγορίες των ευάλωτων ατόμων ενώ πρόσφατα στην νομοθεσία εμφανίζεται η καθιέρωση αυστηρότερων προϋποθέσεων αναγνώρισης της ιδιότητας του ευάλωτου μετανάστη ή αιτούντα άσυλο.

1.3 Η προσφυγική κρίση του 2015 και η νέα πραγματικότητα.

Η Ευρώπη γνώρισε τη μεγαλύτερη εισροή ασύλου αιτούντες από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με πάνω από ένα εκατομμύριο να φτάνουν στα σύνορά της δια θαλάσσης το 2015. Όμως καθώς η διασυνοριακή εκτόπιση συνεχίζει να αυξάνεται, το η κοινωνικοπολιτικό και νομικό πεδίο για όσους ζητούν άσυλο μετατοπίζεται όλο και περισσότερο προς ένα τοπίο αποτροπής και αποκλεισμού. Όταν το τείχος του Βερολίνου έπεσε το 1989, ήταν ένα από τα δεκαπέντε συνοριακά τείχη στον κόσμο, αλλά σήμερα υπάρχουν πάνω από εβδομήντα. Μέχρι το 2020 εννέα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) είχαν κατασκευάσει φράκτες και τείχη στα σύνορα με στόχο την αποτροπή της παράτυπης μετανάστευσης. Μόλις τον Αύγουστο του 2021 η ελληνική κυβέρνηση ολοκλήρωσε την κατασκευή τείχους μήκους 40 χιλιομέτρων στην συνοριακή γραμμή του Έβρου και εγκατέστησε νέα σύστημα χερσαίας και θαλάσσιας παρακολούθησης υψηλής ποιότητας υπό το φόβο της αύξησης των αιτούντων άσυλο προερχομένων κυρίως από την Τουρκία.

Πλέον οι αιτούντες άσυλο προσεγγίζοντας τα εξωτερικά συνοριακά σημεία της ΕΕ, είναι αντιμέτωποι με ελικόπτερα, μη επανδρωμένα αεροσκάφη και παρατηρητήρια από πάνω τους και ηλεκτρικούς φράκτες, τσιμεντένια τείχη, στρατιωτικό προσωπικό και τον Frontex μπροστά τους. Το φαινόμενο αυτό αναφέρεται ως στρατιωτικοποίηση των συνόρων. Η στρατιωτικοποίηση των συνόρων εντάσσεται σε μια ευρύτερη πολιτική φύλαξης και διαχείρισης των ροών της μετανάστευσης με διάχυτη την επιρροή των στρατιωτικών στρατηγικών, της κουλτούρας των τεχνολογιών ελέγχου, με σκοπό την εντονότερη αστυνόμευση των συνόρων και τον έλεγχο της μετανάστευσης .

Η στρατιωτικοποίηση αναφέρεται ως εφαρμογή της στρατιωτικής ιδεολογίας εκτός της παραδοσιακής σφαίρας της ο στρατός, στην προκειμένη περίπτωση αναφέρεται στη χρήση της στρατιωτικής ιδεολογίας για την αντιμετώπιση και διαχείριση συνοριακών κρίσεων λογω μεταναστευτικών ροών και αναφέρεται σε μια λογική που υποστηρίζει τη μέγιστη δυνατή δύναμη να νικήσουν τον "εχθρό". Η ιδεολογία αυτή περιλαμβάνει πεπαιθώσεις και αξίες που δίνουν προτεραιότητα στη χρήση βίας και την απειλή βίας ως τον πιο αποτελεσματικό τρόπο αντιμετώπισης των συγκρούσεων

Η ενίσχυση μέτρων φύλαξης των συνόρων της ΕΕ αποτέλεσε προτεραιότητα και απάντηση της ΕΕ στην προσφυγική κρίση. Τα κράτη μέλη αποφάσισαν να δρομολογήσουν την Ευρωπαϊκή Συνοριοφυλακή και Ακτοφυλακή, να ενισχύσουν την υποστήριξη στα κράτη πρώτης γραμμής, και ξεκίνησαν επιχειρήσεις στη Μεσόγειο προσπαθώντας να επιβάλουν στις χώρες διέλευσης την ανάγκη για καλύτερο έλεγχο των συνόρων.

Ωστόσο, παρόλο που τα κύματα μεταναστών περιορίστηκαν και οι επιχειρήσεις της ΕΕ οδήγησαν στη διάσωση πολλών ζωών, οι προσπάθειες σε αυτή την περιοχή αντιμετωπίζουν πολυάριθμους περιορισμούς. Ενδεχομένως η λύση στην διαχείριση των ροών της μετανάστευσης να αναζητηθεί στην βελτίωση της κατάστασης στις χώρες αποστολής μέσω της συνεργασίας, της ανάπτυξης βοήθειας και το άνοιγμα νόμιμων διαύλων μετανάστευσης, ενώ οι τρέχουσες λύσεις της ΕΕ είναι βραχυπρόθεσμες και συνδέουν τον στόχο της διάσωσης ζωών με τη διαχείριση των συνόρων, ενώ ο έλεγχος στα σύνορα μπορεί να οδηγήσει ακόμη και σε αύξηση των θανάτων.

Οι εξελίξεις στο πεδίο πολιτικής της Ε.Ε για το άσυλο και την μετανάστευση εντός του 2020 επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από το ξέσπασμα της πανδημίας Covid-19. Το κλείσιμο των συνόρων και οι ταξιδιωτικοί περιορισμοί που εφαρμόστηκαν από τα κράτη διεθνώς κατά της εξάπλωσης του ιού στην Ευρώπη έχουν επηρεάσει την κινητικότητα εντός και εκτός της ΕΕ, καθιστώντας δυσκολότερη την αναζήτηση και την χορήγηση καθεστώτος διεθνούς προστασίας ασύλου στην Ευρώπη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : Το εθνικό δίκαιο μετανάστευσης και ασύλου και η εξέλιξη του την περίοδο 2010-2022

2.1 .Το Προεδρικό Διάταγμα 114/10 και η υπόθεση M.M.S κατά Βελγίου και Ελλάδας.

Η Ελλάδα ήρθε αντιμέτωπη με έξαρση ροών μεταναστών χωρίς νομιμά έγγραφα εισόδου και αιτούντων διεθνή προστασία, όπου η διάκριση των μικτών αυτών ροών δεν ήταν πάντοτε ευχερής. Δεν ήταν λίγοι εκείνοι που ζητώντας την χορήγηση διεθνούς προστασίας στην Ελλάδα αναγκάζονταν να διαβιούν άστεγοι με ελλειψη νομιμοποιητικών εγγραφών και ένας μεγάλος αριθμός υποβάλλονταν σε διαδικασίες απέλασης χωρίς ενδελεχή εξέταση των αιτημάτων τους. Χαρακτηριστικά τον Ιούλιο του 2010, ο Έλληνας υφυπουργός Προστασίας του Πολίτη παραδέχτηκε την αδυναμία του εθνικού συστήματος ασύλου να ανταποκριθεί καλώντας τα υπόλοιπα τα κράτη μέλη της ΕΕ να μην επιστρέφουν αιτούντες διεθνή προστασία στην Ελλάδα προσωρινά. Για πολλά χρόνια το σύστημα ασύλου στην Ελλάδα είχε καταφανώς έναν αστυνομοκεντρικό χαρακτήρα και η διαδικασία υποβολής και εξέτασης αιτημάτων χορήγησης διεθνούς προστασίας διεπόταν από το ΠΔ 114/2010 όπου εισάγονται ρυθμίσεις μιας ενιαίας διαδικασίας αναγνώρισης σε υπηκόους τρίτων χωρών και ανιθαγενείς του καθεστώτος του πρόσφυγα ή δικαιούχου επικουρικής προστασίας σε συμμόρφωση και με την Οδηγία 2005/85/EK του Συμβουλίου «σχετικά με τις

ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα.

Παρατηρούμε λοιπόν πως με καθυστέρηση πέντε ετών επιχειρείται η ενσωμάτωση της Κοινοτικής Οδηγίας ενώ σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. ιδ του ΠΔ «Αρμόδιες αρχές παραλαβής της αίτησης διεθνούς προστασίας» ή «αρμόδιες αρχές παραλαβής» είναι οι Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας που είναι υπεύθυνες για να κινήσουν τη διαδικασία εξέτασης της αίτησης παροχής διεθνούς προστασίας». Ομως σύντομα αναδείχθηκαν οι δομικές αδυναμίες του συστήματος ασυλου στην Ελλάδα όπως σχεδιάστηκε με το ως άνω Π.Δ με μια αξιοσημείωτη απόφαση του ΕΔΔΑ στην οποία κρίθηκε ότι οι συνθήκες διαβίωσης ενός Αφγανού υπηκόου αιτούντα άσυλο τόσο κατά την κράτηση όσο και μετά την άρση της κράτησης του ήταν εξευτελιστικές ενώ συγχρόνως δεν του παρασχέθηκε και η δυνατότητα αποτελεσματικής εξέτασης του αιτήματος του με συνέπεια την καταδίκη της Ελλάδας και του Βελγίου λόγω παραβίασης θεμελιωδών άρθρων της Ευρωπαϊκής Σύμβαση Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) .Επίσης λήφθηκε υπόψη η έλλειψη ενός μηχανισμού στην Ελλάδα που θα αναγάγει τις καταγγελίες παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του M.S.S. ως ξεχωριστή παραβίαση των υποχρεώσεων της χώρας όπως απορρέουν από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Επομένως, κρίθηκε ότι η Ελλάδα είχε παραβιάσει το δικαίωμα του M.S.S. σε ένα αποτελεσματικό μέσο προσφυγής. (Η απόφαση αυτή μάλιστα είχε ως αποτέλεσμα τα Κράτη -Μέλη της Ε.Ε να αναστείλουν την μεταφορά των αιτούντων διεθνή προστασία προς την Ελλάδα κατά τα ειδικότερα προβλεπόμενα στο Κανονισμό του Δουβλίνου.

2.2 .Η μεταρρύθμιση του Ν.3907/2011

Απόρροια αφενός της ως άνω απόφασης του ΕΔΔΑ ήταν αφενός πλέον η υποχρέωση της Ελλάδας να τροποποιήσει και να βελτιώσει το σύστημα υποδοχής και ταυτοποίησης των υπηκόων τρίτων χωρών , καθώς και όσων σε ευάλωτες ομάδες και εκείνων που δικαιούνται διεθνή προστασία λόγω και της έλλειψης κατάλληλων χώρων υποδοχής καθώς και μεταρρυθμίσεις στην κατά κανόνα κράτηση παρατύπως εισερχομένων υπηκόων τρίτων χωρών και αιτούντων άσυλο στην ελληνική επικράτεια, συμπεριλαμβανομένων ασυνόδευτων ανηλίκων και αφετέρου να ξεκινήσει μια προσπάθεια αλλαγής κατεύθυνσης όσον αφορά το σύστημα ασύλου στην Ελλάδα και ριζικής αναμόρφωσης του μέχρι τότε ισχύοντος πλαισίου. Η τομή του νομού αυτού προέβλεπε την σύσταση νέων υπηρεσιών στελεχωμένων με πολιτικό προσωπικό και την μεταφορά της αρμοδιότητας από τις υπηρεσίες της αστυνομίας με την διαμόρφωση νέων διαδικασιών. Ιδρύεται για πρώτη φορά η Υπηρεσία Ασύλου αποτελούσα πλέον την αρμόδια αρχή για την παραλαβή, εξέταση και απόφαση σε πρώτο στάδιο επί όλων των αιτήσεων για την χορήγηση καθεστώτος διεθνούς προστασίας και συγκροτείται σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο με τα αντίστοιχα Περιφερειακά Γραφεία Ασύλου (Π.Γ.Α). Πάρα ταύτα εκ η καθυστέρηση στην συγκρότηση και στην έναρξη λειτουργίας των δομών αυτών οδήγησε στην συσσώρευση ενός μεγάλου αριθμού υποθέσεων στο ΠΓΑ Αττικής με

αποτέλεσμα σημαντικές καθυστερήσεις στην διεκπεραίωση των αιτήσεων. Επίσης ιδρύεται η Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής και η θεσπίζεται η δυνατότητα ίδρυσης και λειτουργίας σε όλη την επικράτεια αντίστοιχων Δομών Φιλοξενίας Αιτούντων Διεθνούς Προστασίας, υπηκόων τρίτων χωρών που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες και των ασυνόδευτων ανήλικων. Η ιδρυθείσα Υπηρεσία έχει στόχο την προσήκουσα διαχείριση όσων εισέρχονται χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα στη χώρα, με σεβασμό τόσο της αξιοπρέπειάς τους όσο και των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την υπαγωγή τους στις διαδικασίες πρώτης υποδοχής. Με τον παρόντα νόμο δημιουργείται και η Αρχή Προσφυγών, ως αρμόδια για την εξέταση των προσφυγών κατά των απορριπτικών αποφάσεων της Υπηρεσίας Ασύλου, καθώς και των αποφάσεων που ανακαλούν το χορηγηθέν καθεστώς προστασίας

2.3. Η κωδικοποίηση των διατάξεων Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης του Ν.4251/2014

Η Ελλάδα, κατά το έτος 2014, διερχόταν την σοβαρή οικονομική κρίση, διανύοντας το 4ο έτος μια δεκαετούς όπως αποδείχθηκε μνημονικής πολιτικής. Η πολιτική αυτή εκτός των άλλων τομέων είχε επιπτώσεις μεταξύ άλλων στα ζητήματα μετανάστευσης, ένταξης, παροχής διεθνούς προστασίας καθώς και στις συνθήκες υποδοχής και ταυτοποίησης αιτούντων άσυλο και προσφύγων, καθόσον οι μικτές μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα συνεχίζονταν.

Ιδιαίτερα αυξημένα καταγράφηκαν τα προσφυγικά κύματα, στα θαλάσσια σύνορα της Ελλάδας και δη στο ανατολικό Αιγαίο, με κύριες αιτίες τις εξελίξεις της εμφύλιας σύρραξης στην Συρία και στο Ιράκ, παράλληλα με την κινητικότητα ατόμων, που χρήζουν διεθνούς προστασίας από ασιατικές και αφρικανικές χώρες. Ας σημειωθεί ότι ποσοστό 42% των νεοεισελθόντων συλληφθέντων κατάγονται από την Συρία. Επίσης η χρονιά αυτή σημαδεύτηκε από ναυάγια με αρκετά θύματα, στην Μεσόγειο αλλά και στις ελληνικές θάλασσες ενώ συνέχεις είναι οι καταγραφές και οι επισημάνσεις των διεθνών οργανισμών για την αναγκαιότητα πιστής εφαρμογής των κανονισμών ερευνάς, διάσωσης και προστασίας της ανθρώπινης ζωής στις θαλάσσιες περιοχές. Όσον αφορά την Ελλάδα στο Αιγαίο το 2014 σημειώθηκαν τα προσφυγικά ναυάγια του Φαρμακονησίου και της Σάμου, όπου μεταξύ των θυμάτων υπήρξαν γυναίκες και κυρίως παιδιά, ενώ το 2022 υπήρξε καταδικαστική απόφαση εις βάρος της Ελλάδας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη υπόθεση « Σαφι και άλλοι κατά Ελλάδα, αριθμ. αίτησης 5418/2015» η οποία και θα αναλυθεί κατωτέρω σε συνάρτηση και με τις επαναπροωθήσεις.

Σε αυτό το πλαίσιο με τον Ν.4251/2014 εισάγεται για πρώτη φορά στο εθνικό δίκαιο ένας «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης» ως μια τομή στην εγχώρια μεταναστευτική πολιτική καθόσον επιχειρείται η κωδικοποίηση μιας πολυδιασπασμένης νομοθεσίας με την καθιέρωση ενός συνεκτικού κειμένου. Η υιοθέτηση ενός Κώδικα κρίθηκε απαραίτητη αν και θεωρητικά ανταποκρινόταν το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο στις ανάγκες των υπηκόων τρίτων χωρών,

αφετέρου η πολυδιάσπαση του οδηγούσε σε πρακτικές δυσκολίες εφαρμογής του. Η κωδικοποίηση βασίστηκε σε τρεις άξονες: Ο πρώτος άξονας περιλαμβάνει την απλοποίηση διαδικασιών με στόχο τον περιορισμό του λειτουργικού και διοικητικού φόρτου και κόστους, την καλύτερη εξυπηρέτηση και στην διευκόλυνση των υπηρεσιών καθώς και την απεμπλοκή των δήμων από τη χορήγηση αδειών διαμονής. Ο δεύτερος άξονας περιλαμβάνει την αναθεώρηση των όρων πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Ο τρίτος άξονας ρυθμίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις απόκτησης μακροχρόνιων τίτλων νόμιμης διαμονής, με σκοπό την προώθηση της άδειας διαμονής του επί μακρόν διαμένοντος.

Συμπερασματικά με την εισαγωγή του Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης τέθηκαν οι βάσεις μιας πολύπλευρης μεταναστευτικής πολιτικής με προσανατολισμό στο πεδίο της νόμιμης μετανάστευσης, εντός των πλαισίων της ευρωπαϊκής πολιτικής με προτεραιοποίηση σε εθνικές πολιτικές, που περιστρέφονται γύρω από τον έλεγχο της αγοράς εργασίας, την ενίσχυση επενδύσεων, τη βελτίωση διοικητικών υπηρεσιών, την εξασφάλιση των δικαιωμάτων υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα και την προώθηση της ένταξης στην ελληνική κοινωνία.

2.4 Η συμφωνία επανεισδοχής ΕΕ-Τουρκίας

Στο τομέα της πρόληψης και αντιμετώπισης της μη νόμιμης μετανάστευσης ενισχύθηκε η συνεργασία με τρίτες χώρες στο επίπεδο της εξωτερικής διαχείρισης των συνόρων. Από την 1η Οκτωβρίου 2014 ισχύει η συμφωνία Επανεισδοχής ΕΕ Τουρκίας. Σε κοινή τους ανακοίνωση οι Πρωθυπουργοί Ελλάδας και Τουρκίας επιβεβαίωσαν «τη συμφωνία τους να καταπολεμήσουν την παράνομη μετανάστευση, που δημιουργεί σοβαρά και σύνθετα προβλήματα και να αυξήσουν τις προσπάθειες για την αποτελεσματική λειτουργική και ταχεία εφαρμογή του διμερούς ελληνοτουρκικού πρωτοκόλλου Επανεισδοχής. Συμφωνούν επίσης να βελτιώσουν τις προσπάθειες για την καταπολέμηση της διακίνησης ανθρώπων και του οργανωμένου εγκλήματος ενισχύοντας τη συνεργασία μεταξύ των εκατέρωθεν αρμοδίων Αρχών». Επίσης υιοθετήθηκε η έναρξη διμερούς διαλόγου για την απελευθέρωση των θεωρήσεων εισόδου ως βήμα θετικής επίδρασης στις μεταξύ τους σχέσεις και στις σχέσεις ΕΕ- Τουρκίας. Παρά ταύτα σύμφωνα και με το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη, η Τουρκία δεν τηρεί όσα συμφωνήθηκαν δυνάμει του Πρωτοκόλλου Επανεισδοχής, σύμφωνα και με επισημά στοιχεία. Η Ελλάδα είχε ως βασικό αίτημα της να ενταχθούν οι Συμφωνίες Επανεισδοχής στο πλαίσιο των εξωτερικών σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ώστε : να ολοκληρωθούν και να υπογράψουν οι υπό διαπραγμάτευση, Συμφωνίες, να προωθηθεί η σύναψη νέων συμφωνιών με άλλες κύριες τρίτες χώρες καταγωγής και

διέλευσης ,να δημιουργηθεί μηχανισμός ελέγχου αποτελεσματικότητας εφαρμογής και αξιολόγησης των Συμφωνιών με την σύνδεση της όποιας κοινοτικής χρηματοδότησης προς τις τρίτες αυτές χώρες.

2.5 Η προσφυγική κρίση του 2015 ,η κοινή δήλωση ΕΕ-Τουρκίας και ο Ν.4735/2016

2.5.1.Η κρίση του 2015 και η επίδραση της αύξηση των προσφυγικών ροών στο εθνικό δίκαιο.

Το 2015 με το ξέσπασμα της προσφυγικής κρίσης διαταράχθηκαν οι ισορροπίες εντός της Ε.Ε. Η Ευρώπη ούσα μη προετοιμασμένη καθόσον δεν υπήρχε κοινή μεταναστευτική πολιτική κατά το ξέσπασμα του πρώτου μεγάλου προσφυγικού κύματος . Βασικές αίτιες που αναγκάζουν ανθρώπους να εγκαταλείψουν τις εστίες τους είναι οι εμφύλιες και μη συρράξεις, τα αυταρχικά καθεστώτα, οι ατομικές διώξεις, η φτώχεια και η κλιματική αλλαγή που προκαλεί φυσικές καταστροφές. Για αυτούς η Ευρώπη θεωρείται ως η πρώτη επιλογή ασφαλούς οδού προς μια καλύτερη ζωή ενώ έκθεση του 2016 της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ καταγράφει περίπου 65,6 εκατομμύρια βιαιώς εκτοπισμένους παγκοσμίως, και μεταξύ τους αναφέρονται 22,5 εκατομμύρια πρόσφυγες.

Εν συνεχεια και κατά το 2015 οι προσφυγικές/μεταναστευτικές ροές προέρχονται κυριώς από τη Συρία – λόγω του εμφύλιου πόλεμου – και δευτερευόντως από το Αφγανιστάν και το Ιράκ. Η Ευρωπαϊκή Ένωση σε κεντρικό επίπεδο αλλά και τα κράτη-μέλη ιδιώς αυτά της πρώτης γραμμής δεν ήταν σε ετοιμότητα για την υποδοχή των πολυπληθών και μαζικών κύματα αυτών των πληθυσμών. Τον δύσκολο ρόλο της υποδοχής και διαχείρισης ανέλαβαν λόγω της γεωγραφικής τους θέσης κατά κύριο λόγο Ιταλία και η Ελλάδα, με κρίσιμο τον ρόλο της Τουρκίας, η οποία αν και εκτός ΕΕ φιλοξενεί εκείνη την περίοδο στο έδαφός της περίπου 3.000.000 πρόσφυγες, στην πλειονότητα τους Σύριους.

Το 2015 περίπου 850.000 παράτυποι υπήκοοι τρίτων χωρών διέσχισαν τα σύνορα Τουρκίας με ενδιάμεσο προορισμό την Ελλάδα και με τελικό προορισμό χώρες τις ΕΕ. Η Ελλάδα βίωσε την περιοδο αυτή μια βαθιάς οικονομική και θεσμική κρίση ,όπου εκαναν την εμφανιση τους φαινόμενα έλλειψης εμπιστοσύνης προς τους κρατικούς και δημοκρατικούς θεσμούς και αυξήθηκαν τα περιστατικά ξενοφοβίας και ρατσισμού. Σ' αυτό το περιβάλλον η χώρα βρέθηκε αντιμέτωπη με τις μεικτές αυτές ροές, χωρίς να διαθέτει δομημένο και θεσμικό υπόβαθρο σχετικά με τη μετανάστευση και το άσυλο ως κατέδειξαν ανωτέρω και οι συνέχεις νομοθετικές πρωτοβουλίες. Ωστόσο, από την άλλη πλευρά η ΕΕ στάθηκε αρωγός της παρέχοντάς συμβουλές, τεχνογνωσία και φυσικά χρηματοδότηση για την διαχείριση των έκτακτων αυτών συνθήκων. Η ΕΕ σε μια δύσκολη ισορροπία

στην διαχείριση του προσφυγικού ζητήματος έπρεπε να διαφυλάξει τις αξίες της χωρίς να απωλέσει παράλληλα τη συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών – μελών της.

2.5.2 Κοινή Δήλωση της 18ης Μαρτίου 2016: Δελτίο Τύπου ή οιοσδήποτε Διεθνής Συνθήκη;

Η Ε.Ε και η Τουρκία με κοινή δήλωση τους την 18^η Μαρτίου 2016 κοινοποίησαν τον τρόπο αντιμετώπισης της προσφυγική κρίση και της μη νόμιμης διακίνησης υπηκόων τρίτων χωρών μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας, με την μορφή κοινού ανακοινωθέντος Τύπου. Η Κοινή αυτή Δήλωση μέχρι και σήμερα αποτελεί αντικείμενο ερμηνείας και αντιπαραθέσεων. Μεταξύ άλλων γεννά ερωτήματα η νομική ερμηνεία της, κατά πόσο δηλαδή πρόκειται για ένα γνήσιο νομικό κείμενο υπό την έννοια του διεθνούς συμβατικού δικαίου. Υποστηρίζεται ότι η «Κοινή Δήλωση» αποτελεί μια μορφή άτυπης διεθνούς συμφωνίας, προκειμένου να αντιμετωπιστεί με κοινό και συντονισμένο τρόπο μια επείγουσα κατάσταση αμοιβαίου ενδιαφέροντος χωρίς να παράγει δεσμευτικά αποτελέσματα και συνεπώς η μη τήρηση των δεσμεύσεων δεν θα συνεπάγεται μελλοντικές νομικές κυρώσεις για τα μέρη.

Συγχρόνως δεν σημαίνει ότι η «Κοινή Δήλωση» στερείται δεσμευτικότητας, και ότι η Ελλάδα ως κράτος μέλος της Ε.Ε μπορεί χωρίς συνέπειες, να μην τηρεί τα συμφωνηθέντα ενώ υπάρχουν κι εκείνοι που δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα τόσο στο περιεχόμενο όσο και την βούληση των εμπλεκομένων μερών. Κατά την άποψή τους πρόκειται για μια διεθνή συμφωνία μεταξύ ενός θεσμικού οργάνου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, που ενήργησε εξ ονόματος της Ε.Ε με την Τουρκία, χωρίς την τήρηση των κανόνων της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφορικά με την διαδικασία σύναψης διεθνών συμβάσεων από την Ένωση. Παράλληλα μετά από την άσκηση προσφυγής ακυρώσεως τριών αιτούντων άσυλο που αντιμετώπιζαν το ενδεχόμενο επιστροφής τους στην Τουρκία, κατ' εφαρμογή της «δηλώσεως Ε.Ε.-Τουρκίας», το Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεώρησε εαυτό αναρμόδιο να αποφανθεί επί της νομιμότητας της. Ειδικότερα έκρινε δεν προκύπτει με σαφήνεια αν υπήρξε πράγματι διεθνής συμφωνία, αλλά ακόμα και αν γίνει δεκτό ότι ήταν δυνατή η άτυπη σύναψη διεθνούς συμφωνίας κατά τη συνάντηση της 18ης Μαρτίου 2016, αυτή δεν συνήφθη από θεσμικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2.5.3 . Το περιεχόμενο της συμφωνίας

Η κοινή δήλωση ΕΕ- Τουρκίας, περιλαμβάνει τα ακόλουθα βασικά σημεία:

Οι «μη νόμιμοι μετανάστες» που εισέρχονται μέσω Τουρκίας στην Ελλάδα μετά τις 20 Μαρτίου 2016 επιστρέφονται στην Τουρκία βάσει διμερούς συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας. Ομοίως όσοι δεν καταθέσουν αίτημα ασύλου και όσων η αίτηση θα κριθεί αβάσιμη ή απαράδεκτη θα

επιστρέφονται στην Τουρκία. Οι δυο χώρες , θα λάβουν οικονομική και διοικητική ενίσχυση από την Ε.Ε , και θα υπογράψουν τις αναγκαίες διμερείς συμφωνίες, όπως αυτής που προβλέπει τη σταθερή παρουσία Τούρκων αξιωματικών στα ελληνικά νησιά και αντιστοίχως Ελλήνων αξιωματικών στην Τουρκία από τις 20 Μαρτίου και μετά.

Σε κάθε Σύρου που θα επιστρέφεται στην Τουρκία από τα ελληνικά νησιά, θα αντιστοιχεί ένας που θα εγκαθίσταται στην ΕΕ. Η εφαρμογή της αρχής «ένας για έναν» θα υλοποιηθεί μέσω μηχανισμού συνεργασίας με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τις Ευρωπαϊκές Υπηρεσίες, την Υπ. Αρμοστεία του ΟΗΕ και τα Κράτη-Μέλη. Προτεραιότητα επανεγκατάστασης στην ΕΕ έχουν οι Σύροι από την Τουρκία και όχι από την Ελλάδα, καθώς δίνεται προτεραιότητα επανεγκατάστασης στην ΕΕ σε εκείνους που δεν έχουν στο παρελθόν εισέλθει ή επιχειρήσει να εισέλθουν στην ΕΕ. Η Τουρκία αναλαμβάνει την δέσμευση λήψης των απαραίτητων μέτρων αποτροπής «παράτυπης μετανάστευσης» μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ σε συνεργασία με τα όργανα της ΕΕ. Η ΕΕ σε συνεργασία με την Τουρκία, θα προχωρήσει στην εκταμίευση των συμφωνηθέντων τριών δισεκατομμυρίων ευρώ για τη διαχείριση του προσφυγικού προβλήματος στην Τουρκία και επιπροσθέτως θα διαθέσει ενίσχυση επιπλέον τριών δισεκατομμυρίων ευρώ που θα εγκριθεί από την ΕΕ εφόσον προκύψει ανάγκη. Τα Κράτη-Μέλη και η Τουρκία θα εργαστούν από κοινού για την βελτίωση των όρων διαβίωσης στη Συρία, με προτεραιότητα σε περιοχές πλησίον των τουρκικών συνόρων ώστε να μπορούν να παραμείνουν εκεί οι τοπικοί πληθυσμοί και οι πρόσφυγες με ασφάλεια. Επίσης διατυπώνεται με σαφήνεια η πρόθεση από πλευράς ΕΕ και Τουρκίας να επαναπροωθηθεί, έστω σε μεταγενέστερο χρόνο, τμήμα των Σύρων προσφύγων στη Συρία.

2.5.4 Οι τροποποιήσεις του Ν.4375/2016

Στην σωστή κατεύθυνση έρχονται και οι τροποποιήσεις που επέφερε ανωτέρω νόμος αφού προβλέπεται η στελέχωσή της Αρχής Προσφυγών με περισσότερο προσωπικό ενισχύοντας την οικονομική της αυτοτέλεια και ανεξαρτησία. Επίσης την Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής διαδέχεται η Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής και Ταυτοποίησης, με την παράλληλη λειτουργία των Κέντρων Πρώτης Υποδοχής και Ταυτοποίησης (reception and identification centers - RIC) στην Ελλάδα. Αναβαθμίζεται συνολικά η Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης ενώ προστίθεται ως αρμοδιότητα της ο εντοπισμός ευάλωτων ομάδων, και αναγνωρίζεται για πρώτη φορά το καθεστώς του ανιθαγενούς, ενσωματώνοντας πλήρως την Οδηγία 2013/32/ΕΕ σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας. Επίσης προβλέπεται η συμμετοχή Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στη διαδικασία υποδοχής και ταυτοποίησης αν και υπάρχουν ασάφειες ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα εισέρχονται στα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης καθώς και στις ανοιχτές δομές καθώς και πως ακριβώς θα συνδράμουν.

2.5.5. Νομικό πλαίσιο και προβληματισμοί αναφορικά με την εφαρμογή της συμφωνίας ΕΕ Τουρκίας υπό το πρίσμα του Ν. 4375/2016

Τα όσα συμφωνήθηκαν στην Κοινή Δήλωση Τουρκίας -ΕΕ, κατά την υλοποίηση τους οφείλουν να είναι σε αρμονία, τόσο με το ευρωπαϊκό και το διεθνές δίκαιο όσο και με τις θεμελιώδεις αρχές της μη-επαναπροώθησης, της απαγόρευσης ομαδικών απελάσεων και της διαδικασίας εξατομικευμένης εξέτασης των αιτημάτων ασύλου. Για τους αιτούντες άσυλο θα πραγματοποιείται, χωρίς εξαιρέσεις, η εξέταση του αιτήματος τους με ατομικές συνεντεύξεις και θα υπάρχει δικαίωμα προσφυγής. Ρητά προβλέπεται στο κείμενο της Κοινής Δήλωσης πως τα προβλεπόμενα αποτελούν έκτακτα μέτρα για λόγους δημόσιας τάξης και οφείλεται να δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στις αιτήσεις εκείνων των οποίων μέλη της οικογένειάς τους διαμένουν σε άλλη χώρα μέλος της ΕΕ και για τους οποίους οι κανόνες του Δουβλίνου θα εφαρμόζονται σε κάθε περίπτωση. Πάρα ταύτα, από αρκετές πλευρές σημειώθηκε πως στην κοινή δήλωση υπάρχουν ασάφειες και κενά δημιουργώντας ζητήματα ερμηνείας της και πρακτικά προβλήματα. Επιπλέον, υπάρχει προβληματισμός που αφορά το περιεχόμενο αλλά και τον τρόπο εφαρμογής της στην ελληνική έννομη τάξη.

2.6. Οι νομοθετικές αλλαγές κατά την περίοδο 2019-2022

2.6.1 Ο νόμος 4636/2019

Εν συνεχεία το 2019 εν μέσω μιας δύσκολης τόσο γεωπολιτικής όσο και ανθρωπιστικής συγκυρίας στα σύνορα Τουρκίας και Συρίας, που προκάλεσε ιδιαίτερη ανησυχία λόγω της πρόκλησης νέων προσφυγικών κυμάτων ψηφίστηκε ο νόμος 4636/2019 με σκοπό να συγκεντρωθεί σε ένα ενιαίο νομοθέτημα οι επιμέρους εθνικές ρυθμίσεις με τις οποίες ενσωματώσε το ελληνικό δίκαιο την Οδηγία 2011/95/ΕΕ περί Αναγνώρισης, την Οδηγία 2013/32/ΕΕ περί Διαδικασιών Ασύλου και την Οδηγία 2013/33/ΕΕ περί Συνθηκών Υποδοχής αντιστοίχως εισάγοντας ταυτόχρονα περιορισμούς των δικαιωμάτων των αιτούντων διεθνή προστασία.

Επέφερε αλλαγές στην ισχύουσα νομοθεσία, παραμένοντας σε ευθυγράμμιση με τις σχετικές Οδηγίες για την υποδοχή (2013/33/ΕΕ), τη διαδικασία ασύλου (2013/32/ΕΕ) και το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας (2011/95/ΕΕ), καταργώντας όμως μεγάλο αριθμό των όποιων ευνοϊκότερων εθνικών διατάξεων προϋπήρχαν εφαρμόζοντας τις ελάχιστες προδιαγραφές των εγγυήσεων που προβλέπονται στις παραπάνω Οδηγίες.

Σχετικά με τις ευάλωτες ομάδες προσώπων προχώρησε στην κατάργηση ως ειδικής ομάδας τους πάσχοντες από διαταραχή μετατραυματικού στρες εισάγοντας διαφοροποίηση ως προς τη μεταχείριση των ασυνόδευτων ανηλίκων και επιφυλάσσοντας ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις με εξέταση κατά την κανονική διαδικασία ασύλου σε κάθε περίπτωση για τους κάτω των 15 ετών. Εν

συνέχεια και για τις υπόλοιπες ομάδες ευάλωτων αιτούντων, συνάγεται ότι η παραπομπή για εξέταση του αιτήματός τους με την κανονική διαδικασία εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια της διοίκησης και συγκεκριμένα του διοικητή του Κέντρου Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ.) Οι ως άνω ρυθμίσεις συνδυάζονται και με την αποσύνδεση της ευαλωτότητας από την κατά προτεραιότητα καταγραφή και εξέταση αιτημάτων διεθνούς προστασίας από το Μάιο του 2020 και εφεξής, βάσει του άρθρου 15 του ν. 4686/2020 που κατήργησε τη διάταξη του άρθρου 83 παρ. 7 του ν. 4636/2019, όταν και οι ευάλωτοι κρατούμενοι στα ΚΥΤ στο πλαίσιο της υποδοχής και ταυτοποίησής τους ελάμβαναν ευνοϊκότερη μεταχείριση.

Τα ανωτέρω εξεταζόμενα μεμονωμένα αλλά και συνδυαστικά, ενδεχομένως να οδηγούν σε εν τοις πράγμασι περιορισμό των δικαιωμάτων των αιτούντων διεθνή προστασία, σε αποκλεισμό από τις διαδικασίες ασύλου, σε στέρηση δικαιώματος πραγματικής και αποτελεσματικής προσφυγής, ακόμα και στην παραβίαση της αρχής της μη επαναπροώθησης, σε περίπτωση που ο δικαιούχος διεθνή προστασία τελικώς επιστραφεί.

Από το σύνολο των άρθρων ενισχύονται τα μέτρα περιορισμού της ελευθερίας των αιτούντων διεθνή προστασία, επεκτάθηκε η κατ' εξαίρεση κράτηση ρητά σε όλους τους αιτούντες διεθνή προστασία και διατηρήθηκε η κράτηση για τις ευάλωτες ομάδες και δη για τους ασυνόδευτους ανήλικους ενώ προβλέπεται η ίδρυση Κλειστών Δομών Πρώτης Υποδοχής.

2.6.2 Η τροποποίηση του Ν.4686/2020

Ακόμα μια τροποποίηση έφερε ο νόμος 4686 με στόχο «τη βελτίωση των διαδικασιών για την επιτάχυνση της διαδικασίας απονομής διεθνούς προστασίας». Πράγματι μέρος του επιφέρει τροποποιήσεις στον πρόσφατο Ν. 4636/2019 ενώ τα υπόλοιπα μέρη αφορούν οργανωτικά θέματα Υπηρεσιών του Υπουργείου και ζητήματα μεταναστευτικού δικαίου ενώ τροποποιούνται και διατάξεις του προγενέστερου Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης (Ν. 4251/2014) Επίσης τροποποιούνται διατάξεις σχετικές με τη λειτουργία του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου. Συγκεκριμένα τροποποιούνται διατάξεις του Ν. 4636/2019 για την επίλυση πρακτικών προβλημάτων που εμφανίστηκαν κατά την εφαρμογή του και θεσπίζονται μέτρα την επιτάχυνση της διαδικασίας ασύλου με την ενοποίηση της διαδικασίας καταγραφής από την Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης και την Υπηρεσία Ασύλου. Μόλις 4 μήνες μετά την έναρξη ισχύος του 4636/2019 η εκ νέου τροποποίηση του δεν εξυπηρετεί τον ίδιο το σκοπό που έθεσε ο νομοθέτης ήτοι την ενοποίηση κατακερματισμένων νομοθετικών διατάξεων που ρυθμίζουν τα περί διεθνούς προστασίας στην Ελλάδα. Πράγματι, η κωδικοποίηση της νομοθεσίας για το άσυλο αποτέλεσε καλή πρακτική όμως η προσπάθεια αυτή ακυρώνεται με τις συνεχείς τροποποιήσεις που σε καμία περίπτωση δεν οδηγούν σε ασφάλεια δικαίου ούτε εξασφαλίσουν την απλότητα και την σαφήνεια του περιεχομένου των ρυθμίσεων.

2.6.3 Ο Νόμος 4825/2021

Η ευρύτερη θεώρηση του ζητήματος κρίνεται αναγκαία ώστε να αντιμετωπιστεί από την Πολιτεία το προσφυγικό και μεταναστευτικό ζήτημα με μια ολιστική και ανθρωποκεντρική σχεδίαση καθώς οι πολιτικές νόμιμης μετανάστευσης αμέσως έρχονται σε σύνδεση με την παράτυπη μετανάστευση, η οποία εξ'ορισμού θέτει σε διακινδύνευση τα δικαιώματα των αυτών που μετακινούνται. Η Ελλάδα ως βασική πύλη εισόδου στην Ε.Ε μόνο μέσω της χάραξης αυθεντικής κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής θα μπορέσει να αντιμετωπίσει με αποτελεσματικό τρόπο τα ζητήματα αυτά. Ήδη οι συζητήσεις και οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των κρατών-μελών για το νέο Σύμφωνο της ΕΕ για τη Μετανάστευση και το Άσυλο σηματοδοτεί μια σημαντική ευκαιρία που δεν θα πρέπει να απολεσθεί για την εφαρμογή μιας περισσότερο ανθρωποκεντρικής και λιγότερο αστυνομοκρατικής πολιτικής με ισοβαρή κατανομή των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων μεταξύ των κρατών μελών.

Καθώς από τον Μάρτιο του 2020 και εξής δεν πραγματοποιούνται επανεισδοχές προς την Τουρκία σημαντικός αριθμός Σύριων υπηκόων το αίτημα των οποίων έχει απορριφθεί κατ'εφαρμογή της διάταξης και του καθορισμού της Τουρκίας ως ασφαλούς τρίτης χώρας να παραμένει υπό επισφαλείς συνθήκες ή/και υπό κράτηση αποκλεισμένος από την διαδικασία ασύλου. Ο ως άνω νόμος που ρυθμίζει την διευκόλυνση των επιστροφών μη λαμβάνοντας υπόψη της την πραγματική κατάσταση όξυνε το φαινόμενο διακινδυνεύοντας πολλαπλές παραβιάσεις των δικαιωμάτων των προς επιστροφή υπηκόων τρίτων χωρών. Ενέργειες όπως αυτή του χαρακτηρισμού της Τουρκίας ως ασφαλούς τρίτης χώρα με την υπ' αριθμ. 42799/2021 Κοινή Απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών και Μετανάστευσης και Ασύλου για τους αιτούντες διεθνή προστασία που προέρχονται από τη Συρία, το Αφγανιστάν, τη Σομαλία, το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές θέτει αίφνης ένα σημαντικό αριθμό αιτούντων διεθνή προστασία μεταξύ των οποίων και όσους ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες προσώπων, σε πραγματική και νομική αβεβαιότητα, φτώχεια, αποστέρηση του δικαιώματος πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας και συνθηκών υποδοχής αγνοώντας την αδυναμία απομάκρυνσης τους προς την Τουρκία, ενώ τίθεται ζήτημα σχετικά με την αρχή της μη επαναπροώθησης και συμβατότητας με το δίκαιο της ΕΕ.

Συμπερασματικά με τον ανωτέρω νόμο επίσης εισήχθησαν μεταρρυθμίσεις προς επίλυση πρακτικών ζητημάτων λειτουργίας των Υπηρεσιών, εξορθολογισμός των διαδικασιών και διόρθωση λαθών προηγούμενων νομοθετημάτων με γνώμονα την ασφάλεια δικαίου καθώς και νέες ρυθμίσεις στην εθνική νομοθεσία για τη νόμιμη μετανάστευση και τη διεθνή προστασία.

2.6.4 .Η πρόσφατες αλλαγές με την κωδικοποίηση του Ν.4939/2022

Η προηγούμενη αναφορά στον ν. 4636/2019, καταγράφεται ως απόπειρα κωδικοποίησης της νομοθεσίας περί διεθνούς προστασίας, χωρίς τελικά ο σκοπός αυτός να επιτευχθεί ,απαιτούμενης μια επικαιροποιημένης κωδικοποίησής για την επίλυση των σημαντικότερων ζητημάτων που αναδείχθηκαν κατά την εφαρμογή του καταδεικνύοντας σοβαρές ελλείψεις στη διοικητική πρακτική σχετικά με την πρόσβαση στο άσυλο, τις διαδικασίες ασύλου και την εργασία. Σημαντικά προβλήματα σημειώθηκαν στην πρόσβαση στο άσυλο υπηκόων τρίτων χωρών που βρίσκονται στην ενδοχώρα ενώ δεν να έχουν υπαχθεί πρωτίτερα σε διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης. Παρόμοια ζητήματα διαπιστώθηκαν στα νησιά Ανατολικού Αιγαίου με την πρόσβαση σε νομική συνδρομή, εξαιτίας πλασματικών επιδόσεων και ελλείψεων στην ενημέρωση των αιτούντων για τις προβλεπόμενες διαδικασίες. Επίσης ως υπέρμετρος περιορισμός στην πρόσβαση στο άσυλο κρίνεται η διάταξη περί κατάθεσης παράβολου για τις μετά την πρώτη μεταγενέστερες αιτήσεις, για κάθε μέλος οικογένειας ξεχωριστά. Εν συνόλω με την παρούσα κωδικοποίηση επιτυγχάνεται συγκέντρωση και συστηματοποίηση των συναφών διατάξεων της νομοθεσίας για την υποδοχή, την απονομή διεθνούς προστασίας και την παροχή προσωρινής προστασίας, συμβάλλοντας στην ευχερέστερη κατανόηση του σχετικού νομοθετικού πλαισίου, κατοχυρώνοντας και ενισχύοντας δικαιώματα, αλλά και διευκολύνοντας τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου.

Επιπλέον επικαιροποιείται το θεσμικό πλαίσιο σε κρίσιμα ζητήματα, όπως η συγκέντρωση αρμοδιοτήτων προστασίας και εκπροσώπησης ασυνόδευτων ανηλίκων, η ενοποίηση του ευρετηρίου ορισμών και η μετονομασία των αρμόδιων Υπηρεσιών σύμφωνα με τον πρόσφατο Οργανισμό του Υπουργείου Μετανάστευσης με την απαλοιφή δικονομικών διατάξεων που αφορούσαν τη λειτουργία της Αρχής Προσφυγών. Εξάλλου σύμφωνα και με την αιτιολογική έκθεση, καθίσταται αναγκαία η υιοθέτηση του Κώδικα αυτού καθοσον προϋφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο αν και πλήρες ανταποκρινόταν μεν στις ανάγκες πολιτών τρίτων χωρών που αιτούνται διεθνή ή προσωρινή προστασία, ήταν δε εξαιρετικά διάσπαρτο.

Εξάλλου, από τη ψήφιση του Ν. 4636/2019 «Περί Διεθνούς Προστασίας και άλλες διατάξεις» (Α' 169), μεσολάβησε η σύσταση του νέου Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου και η συνακόλουθη μεταβίβαση αρμοδιοτήτων, που κατέστησε αναγκαία η επικαιροποίηση των διατάξεων σχετικών με τους όρους και τις ονομασίες των Υπουργείων, ώστε να ανταποκρίνονται στα σύγχρονα δεδομένα, αποτελώντας ένα πολύτιμο εργαλείο για ενδεχομένως μελλοντική τροποποίηση του Κώδικα ενόψει

μάλιστα και της εν εξελίξει διαπραγματεύσεως για το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : Διεθνές και Ενωσιακό Δίκαιο.

3.1 Η Σύμβαση της Γενεύης .

Μετα την λήξη του του Β' Παγκοσμίου Πολέμου το 1948 ψηφίστηκε από τα μέλη του ΟΗΕ η Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ειδική αναφορά στο δικαίωμα στο άσυλο υπάρχει στο άρθρο 14 όπου και ορίζεται ως μια από τις βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου. Το έτος 1950 ακολουθήσε η ίδρυση της Ύπατης Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες με σκοπό την παροχή βοήθειας στη μετεγκατάσταση εκείνων , κυρίως Ευρωπαίων, που έμειναν χωρίς στέγη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο επεκτείνοντας εν συνεχεία τις δραστηριότητές της.

Καθοριστική στιγμή αποτέλεσε το 1951 η υπογραφή της η Σύμβαση της Γενεύης για το Καθεστώς των Προσφύγων. Λίγα χρόνια αργότερα το έτος 1967 επεκτάθηκε το εύρος της Σύμβασης με το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης του 1967 και μαζί με το καταστατικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ θεμελίωσαν τους πλέον γενικούς ορισμούς της εννοίας του πρόσφυγα έως σήμερα στο διεθνές δίκαιο και κατ' επέκταση τους μόνους παγκόσμια ισχύοντες. Η Σύμβαση καθόρισε με σαφήνεια το ποιος θεωρείται ως πρόσφυγας και το καθεστώς της νομικής προστασίας του και κάθε άλλης παροχής που απολαμβάνει, καθώς και των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων που οφείλει να λάβει από τα κράτη που την υπέγραψαν. Η Ελλάδα έχει κυρώσει τη Σύμβαση με το Ν.Δ. 3989/1959, καθώς και το πρόσθετο Πρωτόκολλο της Ν. Υόρκης τού 1967 με τον Α.Ν. 389/1968.

Σύμφωνα με το άρθρο 1Α της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 περί της «Νομικής Καταστάσεως των Προσφύγων» όπως μετέπειτα τροποποιήθηκε με το Πρωτόκολλο της Ν. Υόρκης του 1967 «Πρόσφυγας είναι ο όποιος συνεπεία βάσιμου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, βρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειας και δεν μπορεί ή λόγω του φόβου αυτού δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας ή ο ανιθαγενής, ο οποίος ευρισκόμενος εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του για τους ίδιους τους προαναφερθέντες λόγους, δεν μπορεί ή λόγω του φόβου αυτού δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν». Είναι αποδεκτό ότι για τη συνδρομή των ως άνω προϋποθέσεων δεν είναι απαραίτητη πλήρης απόδειξη, αρκούμενη της πιθανολόγησής της ύπαρξής τους κατά ένα εύλογο βαθμό.

«Αιτών άσυλο» είναι ο αλλοδαπός ή ο ανιθαγενής που υπέβαλλε αίτηση χορήγησης καθεστώτος διεθνούς προστασίας, για την απόδοση πολιτικού άσυλο ή καθεστώτος επικουρικής προστασίας. «Προσωρινή προστασία» είναι η διαδικασία έκτακτου χαρακτήρα προς εξασφάλιση προσωρινής προστασίας σε άτομα , σε περίπτωση μαζικής εισροής ή πιθανολογούμενης μαζικής εισροής εκτοπισθέντων από τρίτες χώρες, τα οποία δεν μπορούν να επιστρέψουν στη χώρα προέλευσης

τους, και κυρίως όταν υπάρχει μεγάλη πίεση στο σύστημα ασύλου σε σημείο που να μην δύναται να αντιμετωπίσει τις εισροές χωρίς αρνητικές συνέπειες για την σωστή και ομαλή λειτουργία του.

«Εκτοπισθέντες» είναι οι αλλοδαποί ή απάτριδες, που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα ή την περιοχή καταγωγής τους ή περιοχές που εκκενώθηκαν ύστερα από έκκληση διεθνών οργανισμών, χωρίς να είναι αδύνατος ο επαναπατρισμός τους σε ασφαλείς συνθήκες.

«Ασυνόδευτοι ανήλικοι» : ανήλικα άτομα τρίτων χωρών ή απάτριδες, που εισέρχονται στην επικράτεια των Κρατών-μελών χωρίς να τελούν υπό την συνοδεία ή επίβλεψη ενήλικα συγγενή τους ή μη ο οποίος να φέρει την ευθύνη τους.

Στην Σύμβαση της Γενεύης καταγράφονται θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες των αναγνωρισμένων προσφύγων μεταξύ των οποίων της θρησκείας, της ελεύθερης μετακίνησης, της εκπαίδευσης, της κατοχής ταξιδιωτικών εγγράφων, της εργασίας όπως και οι υποχρεώσεις τους στην χώρα υποδοχής ενώ συγκεκριμένες ομάδες ατόμων, όπως οι τρομοκράτες ή οι διωκόμενοι για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας εξαιρούνται της αναγνώρισης προσφυγικής ιδιότητας. Μία κρίσιμη διάταξη απαγορεύει την επιστροφή του πρόσφυγα —μη επιτρέποντας την επαναπροώθηση του — σε χώρα όπου υπάρχει βάσιμος φόβος δίωξης του έως την οριστική εξέταση του αιτήματος του.

Κατά την διάρκεια διαμόρφωσης της Σύμβασης της Γενεύης, ορισμένα κρατη διατύπωσαν την βούληση να μην αναλάβουν υποχρεώσεις, η έκταση των οποίων δεν θα ήταν δυνατό να προβλεφθούν. Συνέπεια της επιθυμίας αυτής, ήταν η πρόβλεψη της δυνατότητας για τα συμβαλλόμενα κράτη να αναλάβουν περιορισμένες υποχρεώσεις αναφορικά με πρόσωπα τα οποία είχαν ήδη γίνει πρόσφυγες εξαιτίας γεγονότων που είχαν συμβεί στην Ευρώπη. Η ανάγκη τροποποίησης της Σύμβασης, ως προς τους γεωγραφικούς και χρονικούς περιορισμούς έγινε αμέσως αντιληπτή καθώς το ζήτημα εκτοπισμένων πληθυσμών εξαπλωνόταν σε όλοκληρη την υφήλιο. Έτσι το 1965 σε σχετικό με τις «νομικές πλευρές των προβλημάτων των προσφύγων» συνέδριο που διοργανώθηκε στο Bellagio της Ιταλίας, τέθηκε η ανάγκη εξάλειψης της ημερομηνίας που έθετε τον σχετικό χρονικό περιορισμό στον άρθρο 1 της Σύμβασης. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων τάχθηκε υπέρ της σύνταξης ενός νέου Σχεδίου Πρωτοκόλλου, με βάση το οποίο «για καθαρά ανθρωπιστικούς λόγους θα έπρεπε να παρασχεθούν στους πρόσφυγες που δεν καλύπτονταν από τη Σύμβαση του 1951, πλεονεκτήματα παρόμοια με των λοιπών προσφύγων από μία νέα διεθνή πράξη».

Καταρτίστηκε εν συνεχεία ένα Πρόσθετο Πρωτόκολλο, αυτό της Νέας Υόρκης το οποίο υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το οποίο ισχύει από την 4η Οκτωβρίου 1967. Τα κράτη εκείνα που προσχωρήσαν σ' αυτό, είναι υποχρεωμένα να εφαρμόζουν τις ουσιώδεις διατάξεις της Σύμβασης της Γενεύης, σύμφωνα με οριζόμενα χωρίς τους γεωγραφικούς και χρονικούς

περιορισμούς που αυτή προέβλεπε. Μετά την απαλοιφή των ανωτέρω χρονικών και γεωγραφικών περιορισμών, με το Πρωτόκολλο του 1967 στην έννοια του άρθρου 1 της Σύμβασης εμπίπτουν πλέον όλοι οι πρόσφυγες ανεξαρτήτως της χώρα καταγωγής τους και τον χρόνο που την εγκατέλειψαν.

Εδώ γίνεται αντιληπτός ο δηλωτικός χαρακτήρας του καθεστώτος του ασύλου από ένα κράτος προς ένα πρόσωπο, καθώς σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 κάθε άτομο είναι πρόσφυγας κατά την έννοια αυτής, εφόσον θεμελιώνονται στο πρόσωπό του οι προϋποθέσεις υπαγωγής του. Ένα πρόσωπο είναι πρόσφυγας σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 από τη στιγμή που συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις του σχετικού ορισμού. Τούτο πρέπει να συμβαίνει αναγκαστικά πριν του αναγνωρισθεί επίσημα το καθεστώς του πρόσφυγα. Συνεπώς, η σχετική αναγνώριση έχει δηλωτικό και όχι δημιουργικό χαρακτήρα. Δεν γίνεται δηλαδή κανείς πρόσφυγας εξαιτίας της αναγνώρισης, αλλά αναγνωρίζεται ως πρόσφυγας επειδή είναι.

Λαμβάνοντας ως προαπαιτούμενο ότι κάθε πρόσφυγας υπήρξε αρχικά αιτών άσυλο, η ουσιαστική και πρακτική προστασία του από κάθε ενέργεια επιστροφής του, έχει ως προϋπόθεση την αναγνώριση μαχητού τεκμηρίου ως προς την προσφυγική ιδιότητα σε κάθε αιτούντα άσυλο, έως ότου εκδοθεί η οριστική εθνική απόφαση περί της αναγνώρισης ή μη.

3.1.1 Η αρχή της μη επαναπροώθησης

Το άρθρο 33 της Σύμβασης του 1951

Το άρθρο 33 της Σύμβασης του 1951, ήτοι η αρχή της μη επαναπροώθησης (non- refoulement) συνιστά μία από τις σημαντικότερες αρχές της καθώς και «ακρογωνιαίο λίθο» της διεθνούς προστασίας προβλέποντας την απαγόρευση επιστροφής προσφύγων και αιτούντων άσυλο σε χώρα όπου διακινδυνεύουν να υποστούν δίωξη. Σκοπός της συγγραφής της αρχής αυτής είναι η μη παράδοση του πρόσφυγα στα χέρια των ατόμων που αποτελούν πραγματική απειλή για τον ίδιο. Ακριβώς πάνω στη λογική αυτή το άρθρο 33 της Σύμβασης αναφέρεται σε πρόσφυγες που βρίσκονται σε έδαφος οιασδήποτε συμβαλλόμενης χώρας, ανεξαρτήτως αν εισήλθαν σ'αυτή νόμιμως ή παρανόμως, και παραμένουν εκεί αναμένοντας την έκδοση απόφασης χορήγησης ασύλου. Η διεθνής υιοθέτηση της αρχής της μη επαναπροώθησης δια μέσου μίας σειράς διεθνών πράξεων σχετικών με τους πρόσφυγες καταδεικνύει τη σπουδαιότητά της αλλά και την ανάδειξή της σε αρχή του εθνικού δικαίου.

3.1.2 Η Εξω-εδαφική εφαρμογή της αρχής της μη επαναπροώθησης στο πλαίσιο της Σύμβασης του 1951 και/ή στο Πρωτόκολλο του 1967 κατά την ανάλυση της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ

Στο άρθρο 33 της Σύμβασης της Γενεύης θεμελιώνεται ως αναφέρθηκε η απαγόρευση επιστροφής του πρόσφυγα ή του αιτούντα άσυλο σε χώρα όπου κινδυνεύει να διωχθεί ή να υποστεί ανεπανόρθωτη βλάβη. Η αρχή αυτή έχει εφαρμογή εκεί όπου το κράτος ασκεί δικαιοδοσία, ητοι στα σύνορα, στην ανοικτής θάλασσα ή ακόμα και στο έδαφος άλλου κράτους. Η υποχρέωση υπόκειται σε γεωγραφικό περιορισμό μόνον όσον αφορά στη χώρα όπου απαγορεύεται να απομακρυνθεί ο πρόσφυγας όχι όσον αφορά στη χώρα από την οποία απομακρύνεται. Η εξωεδαφική εφαρμογή της υποχρέωσης μη επαναπροώθησης συνάγεται σαφώς από το κείμενο της διάταξης, που προβλέπει την απαγόρευση: «Ουδεμία συμβαλλομένη χώρα θα απελαύνει ή θα επαναπροωθεί (refouler), καθ' οιονδήποτε τρόπον, πρόσφυγας, εις τα σύνορα εδαφών ένθα η ζωή ή η ελευθερία αυτών απειλούνται . Δεν είναι εύκολο να δεχτεί κανείς ότι αυτές οι λέξεις περιορίζονται στους πρόσφυγες που έχουν ήδη εισέλθει στην επικράτεια του συμβαλλόμενου κράτους. Η συνήθης έννοια των όρων «απελαύνει» και «επαναπροωθεί» δεν υποστηρίζει την ερμηνεία σύμφωνα με την οποία το πεδίο εφαρμογής της προαναφερόμενης διάταξης περιορίζεται στο έδαφος του ενδιαφερόμενου κράτους. Επίσης και από τα πρακτικά της Σύμβασης της Γενεύης δεν προκύπτει η βούληση των συντακτών της να περιοριστεί η εδαφική εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης

Αναλύοντας το άρθρο 33 της Σύμβασης προκύπτει ότι το πεδίο εφαρμογής της διάταξης της μη επαναπροώθησης δεν περιορίζεται στο έδαφος του ενδιαφερόμενου κράτους. Κατά την άποψη της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι αντίθετη με τη σαφή διατύπωση του ως άνω άρθρου η ερμηνεία σύμφωνα με την οποία η διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 33 της Σύμβασης εφαρμόζεται μόνο στους πρόσφυγες που βρίσκονται εντός της επικράτειας του κράτους υποδοχής. Σχετικά υπογραμμίζεται ότι όπου οι συντάκτες της επεδίωξαν την εφαρμογή μιας ειδικότερης διάταξης μόνο για εκείνους βρίσκονται στο έδαφος των συμβαλλομένων κρατών επέλεξαν διατύπωση που δεν καταλείπει αμφιβολίες για τη βούλησή τους.

Περαιτέρω, είναι θεμελιωδώς αντίθετη με τον ανθρωπιστικό σκοπό και αντικείμενο της Σύμβασης του 1951 και του Πρωτοκόλλου του 1967 κάθε ερμηνεία που υποστηρίζει ότι το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 33 δεν αφορά μέτρα με τα οποία ένα κράτος, ενεργώντας εκτός της επικράτειάς του, απελαύνει ή καθ' οιονδήποτε τρόπον επαναπροωθεί πρόσφυγες σε χώρα όπου κινδυνεύουν να διωχθούν. Όπως προαναφέρθηκε τα κράτη δεσμεύονται και υποχρεούνται να μην εκθέτουν κανένα πρόσωπο που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους σε κίνδυνο να υποστεί ανεπανόρθωτη βλάβη. Το αποφασιστικό κριτήριο κατά τον καθορισμό των υποχρεώσεων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν είναι η παρουσία του ενδιαφερόμενου στην επικράτεια της χώρας ή στο έδαφος όπου de jure ασκεί εθνική κυριαρχία το κράτος, αλλά η πραγματική εξουσία και ο αποτελεσματικός

έλεγχος που ασκεί το κράτος στο έδαφος όπου βρίσκεται. Το Διεθνές Δικαστήριο επιβεβαίωσε την εφαρμογή του Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων στις πράξεις των κρατών όταν ασκούν δικαιοδοσία εκτός της επικράτειάς τους. Αποφάνθηκε ότι « η δικαιοδοσία των κρατών είναι κατ' αρχήν εδαφική, αλλά κάποιες φορές μπορεί να ασκείται εκτός του εθνικού εδάφους. Λαμβάνοντας υπόψη το σκοπό και το αντικείμενο του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων είναι εύλογο, ακόμα και στις περιπτώσεις αυτές, τα συμβαλλόμενα στο Σύμφωνο κράτη να δεσμεύονται και να υποχρεούνται να συμμορφώνονται με τις διατάξεις του».

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επίσης έχει κρίνει την έννοια της «δικαιοδοσίας» σε αρκετές αποφάσεις και σύμφωνα με την πάγια νομολογία του το αποφασιστικό κριτήριο δεν είναι η παρουσία του προσφεύγοντα στην επικράτεια του ενδιαφερόμενου κράτους αλλά, σε σχέση με τη συμπεριφορά του κράτους που επικαλείται, η υπαγωγή του στον πραγματικό έλεγχο ή εξουσία όσων ενεργούν για λογαριασμό του. Έτσι, με μια απόφαση όπου εξέτασε τα κριτήρια της εξωεδαφικής εφαρμογής των υποχρεώσεων που αναλαμβάνουν τα συμβαλλόμενα στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κράτη το Δικαστήριο έκρινε ότι «ενώ δυνάμει του διεθνούς δικαίου η δικαιοδοσία του κράτους είναι κατ' αρχήν εδαφική»_μπορεί να επεκταθεί εξωεδαφικά όταν το κράτος «ελέγχοντας πραγματικά το έδαφος και όσους διαμένουν σ' αυτό στο εξωτερικό ασκεί όλες ή κάποιες από τις δημόσιες εξουσίες που κανονικά ασκεί η κυβέρνηση με δικαιολογητική βάση τη στρατιωτική κατοχή ή τη συγκατάθεση, την παράτρυνση ή την ανοχή της κυβέρνησης του κράτους όπου βρίσκεται το εν λόγω έδαφος»..

3.1.3 Εξαιρέσεις στην απαγόρευση επαναπροώθησης (άρθρο 33§2)

Η Σύμβαση της Γενεύης προβλέπει αποκλίσεις από την εφαρμογή της αρχής της μη επαναπροώθησης εφόσον συντρέχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις όπως ορίζονται ρητά στο άρθρο 33 παρ.2 , όπου πρόσφυγας δύναται να απελαθεί ή να επαναπροωθηθεί όταν: «για σοβαρές αιτίες θεωρείται επικίνδυνος για την ασφάλεια της χώρας στην οποία βρίσκεται και δεύτερον αποτελεί κίνδυνο για τη χώρα αυτή επειδή έχει τελεσίδικα καταδικαστεί για ιδιαίτερα σοβαρό αδίκημα».Ο χαρακτηρισμός αυτός βρίσκεται στην διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών να το προσδιορίσουν, κρίνοντας και το μέγεθος των σοβαρών αιτιών που τον καθιστούν ως επικίνδυνο, ενώ θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη αν με την απέλαση ή επαναπροώθησή του ο κίνδυνος αυτός για την ασφάλεια του κράτους εκλείπει.

3. 2. Διεθνές Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Πριν εξετάσουμε αναλυτικά τους βασικούς σταθμούς της πορείας της υιοθέτησης μιας κοινής πολιτικής ασύλου, οφείλουμε να κάνουμε μία σύντομη αναφορά στα διεθνή εκείνα κείμενα, που προϋπήρχαν των όποιων συμβάσεων και αποφάσεων της Ε.Ε., του προσφυγικού δικαίου και πολιτικής και δεν είναι άλλα από τα όσα ορίζονται στο Διεθνές Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Το προσφυγικό δίκαιο αλληλοσυμπληρώνεται με το Διεθνές Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, , με το πρώτο να αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου μωσαϊκού του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων

δικαιωμάτων και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Συνοπτικά οσα καθορίζει το Διεθνές Δίκαιο βασιζόμενα στη λογική του σεβασμού, της αξιοπρέπειας, των ίσων δικαιωμάτων καθώς και της ευημερίας κάθε ανθρώπου αποτελούν το γενικό πλαίσιο με το οποίο οφείλουν να συμφωνούν οι ειδικές διατάξεις του προσφυγικού δικαίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αυτό της έννοιας της «δίωξης» που αποτελεί και τον πυρήνα της Σύμβασης του 1951 και κατ' επέκταση του Πρωτοκόλλου του 1967. Συνεπώς γίνεται κατανοητό πως το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων το οποίο εφαρμόζεται στο σύνολο των ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων και των προσφύγων, εμπεριέχει πληθώρα δικαιωμάτων, καθοριστικής σημασίας για την προστασία αυτών.

3.3 Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελεί εκ των σημαντικότερων διεθνών συμβάσεων που βρίσκουν εφαρμογή στο προσφυγικό δίκαιο που υιοθετήθηκε το 1948, μετά τον τερματισμό του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, εκφράζοντας την βούληση της διεθνούς κοινότητας να προαχθεί η παγκόσμια προστασία της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας του δικαίωματος στη ζωή, στην ελευθερία και στην ασφάλεια, στην προστασία από τα βασανιστήρια ή άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, , την ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, την ισότητα όλων ενώπιον του νόμου, την ελευθερία από την αυθαίρετη σύλληψη και κράτηση η ελευθερία γνώμης και έκφραση. Ειδικότερα στο άρθρο 14 της Οικουμενικής Διακήρυξης ορίζεται πως «κάθε άτομο που καταδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητά άσυλο και να του παρέχεται άσυλο σε άλλες χώρες».

Όπως αναφέρεται άλλωστε χαρακτηριστικά στο προοίμιο της Διακήρυξης «η παρούσα Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελεί το κοινό ιδανικό στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και όλα τα έθνη, έτσι ώστε κάθε άτομο και κάθε όργανο της κοινωνίας, με τη Διακήρυξη αυτή διαρκώς στη σκέψη, να καταβάλλει, με τη διδασκαλία και την παιδεία, κάθε προσπάθεια για να αναπτυχθεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών αυτών, και να εξασφαλιστεί προοδευτικά, με εσωτερικά και διεθνή μέσα, η παγκόσμια και αποτελεσματική εφαρμογή τους, τόσο ανάμεσα στους λαούς των ίδιων των κρατών μελών όσο και ανάμεσα στους πληθυσμούς χωρών που βρίσκονται στη δικαιοδοσία τους».

3.4 Η Διεθνής Χάρτα των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ προχώρησε το 1966 στην κωδικοποίηση δύο διεθνών Συμφωνιών, του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα θεμελιώνοντας τη νομική πλέον υποχρέωση των κρατών για τον οικουμενικό και ουσιαστικό σεβασμό των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών. Τα ως άνω σύμφωνα μαζί με την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελούν την Διεθνή Χάρτα των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

3.5 Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού ομοφώνως υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1989 και έως έχει επικυρωθεί ως σήμερα από 193 χώρες, όπως και η Ελλάδα, η οποία την επικύρωσε τον Δεκέμβριο του 1992. Οι ρυθμίσεις της ισχύουν ανεξαιρέτως και αδιακρίτως σε όλα τα παιδιά μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και τα παιδιά των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο.

3.6 Η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Τρόπων Σκληρής, Απάνθρωπης και Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας.

Η Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Τρόπων Σκληρής, Απάνθρωπης και Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1984, και τέθηκε σε ισχύ το 1987.

Σύμφωνα με αυτή «κάθε Κράτος Μέρος λαμβάνει αποτελεσματικά νομοθετικά, διοικητικά, δικαστικά ή άλλα μέτρα για να προλαμβάνει πράξεις βασανιστηρίων σε κάθε εδαφική περιοχή που υπάγεται στη δικαιοδοσία του. Καμία απολύτως εξαιρετική περίπτωση, είτε αποτελεί κατάσταση πολέμου ή απειλή πολέμου, εσωτερική πολιτική αστάθεια ή κάθε άλλη κατάσταση ανάγκης, δεν μπορεί να προβληθεί ως δικαιολογία για βασανιστήρια. Εντολή προϊσταμένου ή δημόσιας αρχής δεν μπορεί να προβληθεί ως δικαιολογία για βασανιστήρια». Ενώ σύμφωνα με το άρθρο 3 αυτής απαγορεύεται η απέλαση ή η επιστροφή ενός ατόμου σε έδαφος όπου υπάρχει βάσιμος κίνδυνος βασανιστηρίων. Συγκεκριμένα όπως αναφέρεται «κανένα κράτος μέλος δεν θα απελαύνει, δεν θα επαναπροωθεί ούτε θα εκδίδει πρόσωπο σε άλλο Κράτος, όπου υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι αυτό το πρόσωπο θα κινδυνεύσει να υποστεί βασανιστήρια». Τα όσα ορίζει η Σύμβαση στο άρθρο αυτό έρχονται σε απόλυτη αντίθεση με τα όσα ορίζει η Σύμβαση του 1951, γεγονός που οδηγεί πολλά άτομα που δεν επιτυγχάνουν την υπαγωγή τους στο καθεστώς προσφύγων με βάση τον ορισμό της Σύμβασης του 1951, να επικαλούνται τις ρυθμίσεις της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων προκειμένου να προστατέψουν τον εαυτό τους από μία πιθανή επαναπροώθησή τους.

3.7.Ενωσιακό Δικαιο

3.7.1 Η Συνθήκη του Σένγκεν

Την δεκαετία του 1980 χαρακτηρίζουν ενεργές συζητήσεις αναμεσα στα κράτη μελών της Ε.Ε επι της ελεύθερης κυκλοφορίας των ανθρώπων. Διαπιστώνεται έλλειψη κοινής γραμμής «πλεύσης» σε κοινοτικό επίπεδο —καθώς κάποια κράτη μέλη θεωρούσαν ότι η ελεύθερη κυκλοφορία αφορά μόνο σε πολίτες της Ε.Ε., που συνεπάγεται τη διατήρηση συνοριακών ελέγχων και την διάκριση των Ευρωπαίων πολιτών έναντι των υπηκόων εκτός Ε.Ε, ενώ άλλα κράτη μέλη τάσσονταν ανοιχτά

υπέρ της ελεύθερης κυκλοφορίας συνολικά και κατ' επέκταση της κατάργησης των συνοριακών ελέγχων. Εντούτοις μια ομάδα χωρών και ειδικότερα η Γερμανία, η Γαλλία, το Λουξεμβούργο το Βέλγιο, και οι Κάτω Χώρες, τον Ιούνιο του 1985, κατέληξαν στη συμφωνία του Σένγκεν, με σκοπό την σταδιακή κατάργηση των συνοριακών ελέγχων στα κοινά τους σύνορα με ελεύθερη κυκλοφορία ανθρώπων αγαθών και υπηρεσιών με παράλληλη συνεργασία σε αστυνομικό και δικαστικό επίπεδο. Η Σύμβαση που εκπονήθηκε και υπογράφηκε τον Ιανουάριο του 1990 με έναρξή ισχύος της το έτος 1995 και με την υπογραφή της συνθήκη του Άμστερνταμ, αυτή η διακρατική συνεργασία ενσωματώθηκε πλέον στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) την 1η Μαΐου 1999, πραγματοποιώντας τον στόχο της κυκλοφορίας προσώπων χωρίς περιορισμούς. Μεταξύ των βασικών κανόνων της συνθήκης περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων η κατάργηση εσωτερικών συνοριακών ελέγχων, εφαρμογή κοινών κανόνων σε άτομα που διασχίζουν τα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών της Ε.Ε. , εναρμονισμένοι όροι εισόδου και θεώρησης διαβατηρίων που αφορούν σύντομες διαμονές και ενισχυμένη συνεργασία αστυνομικών και δικαστικών αρχών με την δημιουργία και την εφαρμογή του συστήματος πληροφόρησης Σένγκεν (SIS) ενός συστήματος πληροφοριών των δικαστικών αρχών για τον έλεγχο των εθνικών συνόρων με πληροφορίες που συλλέγονται μεταξύ των κρατών μελών, μέσω των εθνικών τους δικτύων που είναι συνδεδεμένα.

3.7.2 Η Σύμβαση του Δουβλίνου

Τον Ιούνιο του 1990 υπογράφηκε η Σύμβαση του Δουβλίνου και με έναρξη ισχύος την 1η Σεπτεμβρίου 1990 ως το πρώτο νομικό κείμενο που ορίζει την αρμοδιότητα του υπεύθυνου κράτους μέλους της Ε.Ε για την εξέταση της αίτησης άσυλου ατόμων που αναζητούν διεθνή προστασία δυνάμει της Σύμβασης για το καθεστώς των προσφύγων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ανάγκη που «γέννησε» τη Σύμβαση του Δουβλίνου ήταν η μείωση των περιπλανώμενων αιτούντων ασύλου από χώρα σε χώρα, το αποκαλούμενο και ως «asylum fishing» που είχε ως αποτέλεσμα είτε υποβληθέντα αιτήματα ασύλου να μην εξετάζονται ποτέ και οι αιτούντες να παραμένουν στο έδαφος της Ε.Ε. καταχρηστικά είτε να εξετάζονται παράλληλα από διάφορες χώρες με την έκδοση διαφορετικών αποφάσεων . Βασική αρχή του κανονισμού είναι ότι η ευθύνη για την εξέταση αιτήματος ασύλου βαρύνει κυρίως το κράτος μέλος που είχε τον μεγαλύτερο ρόλο στην είσοδο ή διαμονή του αιτούντος στην ΕΕ. Τα κριτήρια για τον καθορισμό της ευθύνης καλύπτουν κατά ιεραρχική σειρά από οικογενειακούς λόγους ως την πρόσφατη κατοχή θεώρησης ή άδειας παραμονής σε ένα κράτος μέλος, και το κατά πόσον ο αιτών εισήλθε παράνομα ή νόμιμα στην ΕΕ Κύριος στόχος ήταν να θεσπιστούν κοινοί όροι προσδιορισμού του υπεύθυνου κράτους μέλους για την εξέταση του αιτήματος ασύλου, οι οποίοι καθορίστηκαν με σειρά σπουδαιότητας ως εξής: η χώρα πρώτης εισόδου στην Ε.Ε, η ύπαρξη μέλους οικογενείας που έχει ήδη χαρακτηριστεί πρόσφυγας σε ένα κράτος μέλος, η παροχή βίζας ή έγκυρης άδειας εισόδου που εκδόθηκε από

κράτος μέλος, η παράνομη διέλευση των συνόρων κράτους μέλους. Συγκεκριμένα η χώρα όπου ο αιτών άσυλο υποβάλει για πρώτη φορά αίτηση ασύλου είναι υπεύθυνη είτε για την αποδοχή ή την απόρριψη της, και ο αιτών δεν μπορεί να εκκινήσει τη διαδικασία σε άλλη χώρα. Στο χώρο των ανοικτών συνόρων της Ε.Ε και της ελεύθερης κυκλοφορίας, απαιτείται μια κοινή προσέγγιση για το άσυλο.

Όπως έχει καταγραφεί οι ροές ασύλου δεν είναι σταθερές, ούτε κατανέμονται ισομερώς σε όλη την ΕΕ. Όλα τα κράτη μέλη υπέχουν κοινή ευθύνη για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο με τρόπο αξιοπρεπή, και υποχρέωση δίκαιης μεταχείρισής και εξέτασης της αίτησης τους με κοινά κατά το δυνατό πρότυπα ώστε, ανεξαρτήτως από την χώρα υποβολής υπάρχει παρόμοιο κρίση και αποτέλεσμα. Όπως προαναφέρθηκε η ΕΕ ήδη από το 1999 εργάζεται για την δημιουργία και καθιέρωση ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ) και στην βελτίωση του ισχύοντος νομοθετικό πλαίσιο.

Έχουν ήδη καθορισθεί νέοι κανόνες της ΕΕ, καθορισμού κοινών προτύπων και ενισχυμένης συνεργασίας για την κατοχύρωση της ίσης μεταχείρισης των αιτούντων άσυλο εντός ενιαίου συστήματος, οπουδήποτε και αν υποβληθεί η αίτηση. Η οδηγία σχετικά με τις διαδικασίες ασύλου έχει στόχο την λήψη δικαιότερων, ταχύτερων και ορθότερων αποφάσεων σχετικά με τη χορήγηση ασύλου ενώ ειδικότερα, προβλέπεται μεγαλύτερη προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων και των θυμάτων βασανιστηρίων. Η οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής διασφαλίζει την ύπαρξη ανθρώπινων υλικών συνθηκών υποδοχής για αιτούντες άσυλο στην ΕΕ με πλήρη σεβασμό στα θεμελιώδη δικαιώματα των αιτούντων. Η οδηγία για την αναγνώριση διευκρινίζει τους όρους για την παροχή διεθνούς προστασίας και οδηγεί στην ενίσχυση των αποφάσεων σχετικά με το άσυλο. Ο αναθεωρημένος κανονισμός του Δουβλίνου ο οποίος εν γένει έχει προκαλέσει προβλήματα κατά την εφαρμογή του επιδιώκει την ενίσχυση της προστασίας των αιτούντων άσυλο αποσαφηνίζοντας τους κανόνες των σχέσεων μεταξύ των κρατών μελών περιλαμβάνοντας ορθές διαδικασίες για την προστασία των αιτούντων άσυλο και βελτιώνει την αποτελεσματικότητα του συστήματος. Επίσης η αναθεώρηση του κανονισμού Eurodac επιτρέπει την πρόσβαση των αρχών επιβολής του νόμου της ΕΕ στη βάση δεδομένων της ΕΕ με τα δακτυλικά αποτυπώματα των αιτούντων άσυλο, σε αυστηρά περιορισμένες περιπτώσεις, για την πρόληψη, τον εντοπισμό ή τη διερεύνηση των πλέον σοβαρών αδικημάτων.

3.7.3 Η Συνθήκη του Μάαστριχτ

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ αποτελεί αναμφισβήτητα μια από τις καθοριστικότερες και ιστορικότερες συνθήκες για την πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Καθόρισε ουσιαστικά την ενοποίηση των Ευρωπαϊκών κρατών εισάγοντας τους τρεις πυλώνες της Ε.Ε, τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, την οινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας όπως και την αστυνομική και δικαστική συνεργασία, θέτοντας τα θεμέλια για την ευρωζώνη και θεσμοθέτησε την έννοια της ευρωπαϊκής ιθαγένειας. Αποτελεί συνθήκη με ευρύ, πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιεχόμενο. Η Συνθήκη υπεγράφη το 1992 και έλαβε το όνομά της από την πόλη Μάαστριχτ όπου και υπεγράφη, και τέθηκε σε ισχύ το 1993. Ο τρίτος πυλώνας αυτής, με τον τίτλο «Συνεργασία στους τομείς δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων», ανακηρύχθηκε ως εμπειρέχων «θέματα κοινού ενδιαφέροντος». Μεταξύ άλλων ήταν οι πολιτικές για το άσυλο, κυρίως οι κανόνες που αφορούν τη διέλευση προσώπων στα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών και ο έλεγχός τους, όπως και οι πολιτικές για την μετανάστευση και τους υπηκόους τρίτων χωρών. Η σημαντικότερη θεσμική κατοχύρωση που «έφερε» η Συνθήκη του Μάαστριχτ σε ό,τι αφορά την πολιτική ασύλου, θεωρείται ότι είναι η δημιουργία του Συμβουλίου Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων, με κύριο καθήκον τον συντονισμό των εργασιών στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων και δικαιοσύνης.

3.7.4 Η Συνθήκη του Άμστερνταμ

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ εγκρίθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Άμστερνταμ και στη υπεγράφη στις 2 Οκτωβρίου 1997, και τέθηκε σε ισχύ την 1η Μαΐου του 1999.

Η μη ξεκάθαρη πολιτική βούληση από πλευράς των κρατών μελών για συλλογική αντιμετώπιση των προβλημάτων κυρίως στα ζητήματα που αφορούσαν τον τρίτο πυλώνα, σε συνδυασμό με τα θεσμικά ελλείμματα που εντοπίστηκαν, όπως η απουσία πολιτικού και δικαστικού ελέγχου, προκάλεσαν τη δυσαρέσκεια των κρατών μελών για τα όσα εμπειρείχε η Συνθήκη του Μάαστριχτ, όπου σε συνδυασμό με την ανάγκη αλλά και τις προτάσεις που υπήρχαν για ριζικές αλλαγές, οδήγησαν στη Συνθήκη του Άμστερνταμ. Οι περισσότερες αλλαγές συντελέστηκαν στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών. Κύριος στόχος της ήταν η καθιέρωση ενός Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης. Επίσης προβλέφθηκε η «κοινοτικοποίηση» της πολιτικής ασύλου, της διέλευσης στα εξωτερικά σύνορα, της μετανάστευσης και της δικαστικής συνεργασίας, όπου μεταφέρθηκαν στον πρώτο πυλώνα υπό τον τίτλο «Βίζα, Άσυλο, Μετανάστευση και Άλλες Πολιτικές σχετικά με την Ελεύθερη Κυκλοφορία των Ατόμων». Η κοινωνικοποίηση προβλέφθηκε να ολοκληρωθεί προοδευτικά μέσα σε διάστημα πέντε ετών, ενώ για το ενδιάμεσο διάστημα προβλέφθηκαν σχετικές ρυθμίσεις, επιτρέποντας σε μερικά συμβαλλόμενα στη Συνθήκη Σένγκεν κράτη, να επιλέξουν τη στενότερη συνεργασία ακόμα και όταν άλλα δεν το επιθυμούν.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ προέβλεπε ακόμα και την ενσωμάτωση του κεκτημένου του Σένγκεν στο κοινοτικό δίκαιο.

3.7.5 Το Πρόγραμμα του Τάμπερε

Το βασικό αποτέλεσμα της συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Τάμπερε τον Οκτώβριο του 1999 ήταν μια συμφωνία σε σειρά κοινών πολιτικών κατευθύνσεων και προτεραιοτήτων προς την επίτευξη του Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης εντός της Ε.Ε. Επιβεβαιώθηκε η σημασία που αποδίδεται στον απόλυτο σεβασμό του δικαιώματος να αιτείται κανείς άσυλο, δίνοντας πιο συγκεκριμένο περιεχόμενο στις ασαφείς και γενικόλογες διατάξεις της Συνθήκης του Άμστερνταμ. Τα όσα συζητήθηκαν κατά τη διάρκεια της συνόδου μπορούν να συνοψιστούν σε τέσσερις βασικές κατηγορίες οι οποίες έχουν ως εξής:

Μια ευρωπαϊκή πολιτική ασύλου και μετανάστευσης, ένας αυθεντικός χώρος δικαιοσύνης, μια πανευρωπαϊκή δράση κατά του εγκλήματος και μια ισχυρότερη εξωτερική δράση της Ε.Ε. Σε ό,τι αφορά τα ζητήματα ασύλου στο Πρόγραμμα του Τάμπερε οι προτεραιότητες τέθηκαν στην βάση της εταιρικής σχέσης με τις χώρες καταγωγής, της δημιουργίας ενιαίου συστήματος, ασύλου της δίκαιη μεταχείρισης των πολιτών τρίτων χωρών και της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών. Ειδικότερα συμφωνήθηκε η υιοθέτηση ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου βασισμένου αποκλειστικά στη Σύμβαση της Γενεύης, εξασφαλίζοντας την τήρηση και την εφαρμογή της αρχής της μη επαναπροώθησης στη χώρα όπου διατρέχει τον κίνδυνο να υποστεί εκ νέου δίωξη. Το σύστημα αυτό θα πρέπει να καθορίζει σαφή και λειτουργικό τρόπο καθορισμού του υπευθύνου κράτους για την εξέταση αίτησης ασύλου, κοινούς κανόνες για δίκαιη και αποτελεσματική διαδικασία ασύλου, ελάχιστο κοινό πλαίσιο συνθήκων υποδοχής των αιτούντων άσυλο, και την προσέγγιση των κανόνων που αφορούν την αναγνώριση και το περιεχόμενο του καθεστώτος του πρόσφυγα.

3.7.6 Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η διακήρυξη του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή πραγματοποιήθηκε το 2000 στη Νίκαια, όπως και τροποποιήθηκε το 2007 και ισχύει. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργήθηκε αρχικά ως ένας οργανισμός που θα εξυπηρετούσε κυρίως οικονομικούς σκοπούς. Επομένως σε αρχικό στάδιο, δεν κρίθηκε αναγκαίο να θεσπιστούν κανόνες σχετικές με προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου. Όμως η απουσία ενός δεσμευτικού καταλόγου και προσιτού στους πολίτες όπου θα καταγράφονταν θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούσε διαρκώς ζήτημα προβληματισμού και έτσι αποφασίστηκε πως η Ευρωπαϊκή Κοινότητα είχε την δυνατότητα να διακηρύξει τον δικό της Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Κύριος στόχος του Χάρτη ήταν η πρωταρχική σπουδαιότητα και το εύρος των θεμελιωδών δικαιωμάτων στους πολίτες της Ε.Ε.

Στο άρθρο 18 του 2ου Κεφαλαίου γίνεται αναφορά στο δικαίωμα ασύλου, το οποίο σύμφωνα με τα όσα ορίζει «διασφαλίζει την τήρηση των κανόνων της σύμβασης της Γενεύης της 18ης Ιουλίου 1951 και του πρωτοκόλλου της 31ης Ιανουαρίου 1967 σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων και

σύμφωνα με τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», ενώ το άρθρο 19 απαγορεύει τις ομαδικές απελάσεις, τονίζοντας πως «ουδείς δεν δύναται να απομακρυνθεί, να απελαθεί ή να εκδοθεί προς κράτος όπου διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να του επιβληθεί η ποινή του θανάτου ή να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση». Ομοίως επιβεβαιώνεται η κατοχύρωση των δικαιωμάτων που ίσχυαν ήδη στα κράτη μέλη, όπως αυτά είχαν αναγνωρισθεί ως μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ε.Ε, και ήδη από την 1η Δεκεμβρίου 2009, ο Χάρτης έχει λάβει νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα.

3.7.7 Η Συνθήκη της Νίκαιας .

Η Συνθήκη υπεγράφη στις 26 Φεβρουαρίου 2001 και ισχύει από την 1η Φεβρουαρίου 2003. Στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι το 1999 κατέστη σαφής η ανάγκη, η Ένωση να είναι σε θέση από τα τέλη του 2002 να δεχτεί νέα κράτη μέλη που ήταν έτοιμα για προσχώρηση. Η Συνθήκη της Νίκαιας έθετε βασικό της στόχο ώστε τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. να αποκτήσουν μεγαλύτερη νομιμοποίηση και να καταστούν αποτελεσματικότερα, και συγχρόνως να προετοιμαστεί η Ε.Ε για την επόμενη φάση της διεύρυνσής της. Κατέληξε σε συμφωνία επί θεσμικών ζητημάτων όπως η νέα κατανομή των εδρών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η μεγαλύτερη ευελιξία στις συνεργασίες και η παρακολούθηση σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των αξιών εντός της Ε.Ε. Μεταξύ άλλων αποφασίστηκε η προσθήκη μιας παραγράφου στο άρθρο 7 της Συνθήκης Ε.Ε., ώστε να προβλεφθούν περιπτώσεις όπου διαπιστώνεται «σαφής κίνδυνος» παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων, σύμφωνα με την οποία το Συμβούλιο, σε περίπτωση που διαπιστώνει ότι υπάρχει τέτοιος κίνδυνος να απευθύνει τις κατάλληλες συστάσεις στο οικείο κράτος μέλος.

3.7.8 Το πρόγραμμα της Χάγης

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το έτος 2004 με την συμπλήρωση 5 ετών από το πρόγραμμα του Τάμπερε επεξεργάστηκε νέες οδηγίες για την ενίσχυση συνεργασιών μεταξύ των κρατών μελών στο τομέα της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον, που χαρακτηριζόταν από τρομοκρατικά χτυπήματα στη Νέα Υόρκη (2001) και Μαδρίτη (2004) αλλά και τη μη επιτυχή υλοποίηση κάποιων εκ των στόχων του Προγράμματος του Τάμπερε, ανέδειξαν την αναγκαιότητα υιοθέτησης ενός νέου προγράμματος.

Το Πρόγραμμα της Χάγης, θεσπίστηκε για την περίοδο 2004-2009 και βασισμένο στις αρχές της επικουρικότητας, της αναλογικότητας, της αλληλεγγύης και του σεβασμού των διαφόρων συστημάτων και παραδόσεων των κρατών μελών της. Παράλληλα από τα κύρια στοιχεία του Προγράμματος της Χάγης αποτέλεσε η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και η εμβάθυνση συνεργασίας για τη μετανάστευση και τον και αποτελεσματικότερο έλεγχο συνοριακό έλεγχο των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε. μέσω της δημιουργίας της Ευρ. Υπηρεσίας Διαχείρισης της Επιχειρησιακής Συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα (FRONTEX).

Συγχρόνως δρομολογήθηκε η διαμόρφωση ενός Ενιαίου Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου μέχρι το 2010, και η αναβάθμιση των EUROPOL και EUROJUST. Σημαντική ήταν μεσω του προγράμματος «Αλληλεγγύη και διαχείριση των μεταναστευτικών ρευμάτων», η σύσταση του Ταμείου Εξωτερικών Συνόρων, του Ταμείου Κοινωνικής Ενσωμάτωσης, του Ταμείου Επιστροφών καθώς και ενός Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσφύγων για την ολοκληρωμένη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης. Για την υλοποίηση του Προγράμματος της Χάγης επιστρατεύτηκαν όλα τα οικονομικά και νομικά μέσα της Ε.Ε. Στο κομμάτι των πόρων, τον Απρίλιο του 2005, η Επιτροπή υπέβαλε τρία προγράμματα πλαίσιο για την περίοδο 2007-2013 που αφορούσαν στην αλληλεγγύη κατά την διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, την ασφάλεια. Την δικαιοσύνη, την προάσπιση των ελευθεριών των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Το Πρόγραμμα της Χάγης αν και υπολειπόταν σε φιλοδοξίες και καινοτομίες σε σχέση με το Πρόγραμμα του Τάμπερε, καθώς σκοπός του ήταν η συμπλήρωση των ήδη υπαρχόντων μέτρων αλλά και η αποφυγή αμφιλεγόμενων ζητημάτων, δεν υπολειπόταν σε στοιχείων προόδου, όπως αυτά αφορούσαν στην εξωτερική διάσταση του ασύλου και της μετανάστευσης, την αναπόφευκτη συμπερίληψη του στόχου της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, αλλά και στη ρητή αναφορά στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

3.7.9 Η Συνθήκη της Λισαβόνας

Η Συνθήκη της Λισαβόνας ξεκίνησε ως συνταγματικό σχέδιο στα τέλη του 2001. Υπεγράφη στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισαβόνας τον Δεκεμβρίου του 2007 και εν συνεχεία το κύρωσαν όλα τα κράτη μέλη. Ολοκλήρωσε την ενσωμάτωση των λοιπών πτυχών του τρίτου πυλώνα σχετικά με τον χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης. Ιδιαίτερως σημαντική καινοτομία θεωρείται η μετατροπή των μέτρων για το άσυλο σε κοινή πολιτική, με στόχο τόσο τη θέσπιση ελάχιστων προδιαγραφών, όσο και την ανάπτυξη ενός κοινού συστήματος ασύλου με ενιαίο καθεστώς και ενιαίες διαδικασίες. Το κοινό αυτό σύστημα θα διαθέτει ως βασικά στοιχεία ενιαίο καθεστώς ασύλου, ενιαίο καθεστώς επικουρικής προστασίας, κοινό σύστημα προσωρινής προστασίας, κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση ενιαίου καθεστώτος ασύλου ή επικουρικής προστασίας, κριτήρια και μηχανισμούς για τον προσδιορισμό του υπεύθυνου κράτους μέλους για την εξέταση της αίτησης. Η Συνθήκη της Λισαβόνας έδωσε στην Ευρωπαϊκή Ένωση τη δυνατότητα μέσω ενός συγκεκριμένου νομικού πλαισίου διαχείρισης του μεταναστευτικού και του προσφυγικού ζητήματος στο μέλλον στοχεύοντας στην κατάργηση ελέγχου προσώπων ανεξαρτήτως ιθαγένειας στις διελεύσεις εντός των εσωτερικών συνόρων, στην διασφάλιση των ελέγχων κατά τη διέλευση των εξωτερικών συνόρων και στην σταδιακή δημιουργία ενός συστήματος διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων.

3.7.10 Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης

Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης, του 2009, διαδέχθηκε αυτά του Τάμπερε και της Χάγης, με σκοπό να αποτελέσει τον οδικό χάρτη της Ε.Ε για την ολοκλήρωση προγράμματος της στον χώρο Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας για την περίοδο 2010-2014. Επικεντρώνεται στα συμφέροντα και τις ανάγκες των πολιτών, την προστασία των θεμελιωδών ελευθεριών και ταυτοχρόνως της ασφάλειας στην Ευρώπη καθορίζοντας το πλαίσιο της αστυνομικής και τελωνειακής συνεργασίας, των υπηρεσιών διάσωσης, της πολιτικής για το άσυλο, τη μετανάστευση και τις θεωρήσεις, για την περίοδο από το 2010 έως το 2014. Πιο συγκεκριμένα υπογραμμίστηκε η ανάγκη να ενσωματωθεί η μεταναστευτική πολιτική της Ε.Ε. ως τμήμα της στην εξωτερική της πολιτικής με μέτρα για την ενεργότερη συνεργασία με εκπροσώπους της διασποράς και για τη διερεύνηση του ρόλου της κυκλικής μετανάστευσης. Επίσης αποφάσισε την υιοθέτηση δράσεων για την ομαλότερη ένταξη των μεταναστών, την ανάπτυξη σχέσεων με χώρες εκτός της Ε.Ε. και την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης μέσω συμφωνιών επανεισδοχής και πολιτικών επιστροφών στις χώρες καταγωγής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο :Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετατρέπεται σε «φρούριο» ,ο ρόλος της FRONTEX και οι ελληνικές προκλήσεις ως χώρα πρώτης υποδοχής μικτών ροών υπηκόων τρίτων χωρών.

4 .1 Η Ευρωπαϊκή Συνοριοφυλακή και Ακτοφυλακή ως νέος μοχλός πολιτικής στην διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε .Η ίδρυση και η λειτουργία του FRONTEX

Ο Frontex, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, με έτος ίδρυσης 2004 έχει σκοπό της συνδρομής προς τα κράτη μέλη της ΕΕ για την αποτελεσματικότερη προστασία των εξωτερικών συνόρων της. Η υπηρεσία αυτή είναι υπεύθυνη για την ασφάλεια των συνόρων με την συλλογή στοιχείων σχετικά με παράτυπες εισόδους μέσω των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε. όπως καταγράφονται από τις κατά τόπους εθνικές αρχές ,χρηματοδοτούμενη από τον προϋπολογισμό της ΕΕ, και την συνεισφορά των συνδεδεμένων χωρών Σένγκεν. Σύμφωνα με τις αρχικές προβλέψεις ο Οργανισμός προβλεπόταν ότι θα απασχολεί περίπου 1.000 υπαλλήλους ως το 2021 όμως ήδη λόγω των νέων συνθηκών ο σχεδιασμός έχει αλλάξει και προβλέπεται ο αριθμός των απασχολούμενων να φτάσει τις 10.000 τα επόμενα έτη. Η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, είναι ένα από τα μέτρα που προβλέπονται στο Ευρωπαϊκό θεματολόγιο για τη μετανάστευση για την ενίσχυση της διαχείρισης και της ασφάλειας των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε αφού ο χώρος Σένγκεν όπου έχουν καταργηθεί τα εσωτερικά σύνορα μπορεί να διατηρηθεί εφόσον διασφαλιστούν και προστατευτούν αποτελεσματικά τα εξωτερικά σύνορα.

Τον Δεκέμβριο του 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με νομοθετική πρόταση της οριοθέτησε τη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, βασισμένης στις υφιστάμενες δομές του FRONTEX με στόχο να ανταποκριθεί στις νέες απαιτήσεις και τα πολιτικά δεδομένα που δημιουργούνται στην Ε.Ε. από τα μεταναστευτικά και προσφυγικά κύματα. Η Ευρωπαϊκή Συνοριοφυλακή και Ακτοφυλακή εγκαινιάστηκε στις 6 Οκτωβρίου 2016, αποτελώντας πλέον βασικό βραχίονα ενίσχυσης του ελέγχου στα εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε. Η χρηματοδότηση του οργανισμού προβλέφθηκε να αυξηθεί σταδιακά από 250 εκατομμύρια ευρώ το 2016 σε 320 εκατομμύρια ευρώ το 2020, και το προσωπικό του οργανισμού να αυξηθεί από 400 μέλη το 2016 σε 1.000 μέλη το 2020. Αντικείμενο της είναι η ολοκληρωμένη και αποτελεσματική διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε. μέσω της αντιμετώπισης των μεταναστευτικών προκλήσεων και των μελλοντικών απειλών με πλήρη σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα ταυτόχρονα με την διασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων μέσα σε αυτή. Η ευρωπαϊκή διαχείριση των συνόρων συμπεριλαμβάνει μέτρα για τη διευκόλυνση της νόμιμης διέλευσης των συνόρων, για την πρόληψη και τον εντοπισμό του διασυνοριακού εγκλήματος, καθώς και μέτρα για τα άτομα που χρειάζονται διεθνή προστασία ή επιθυμούν να υποβάλλουν σχετική αίτηση, επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης ατόμων που κινδυνεύουν στη θάλασσα, τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και τη διυπηρεσιακή συνεργασία μεταξύ των εθνικών αρχών που είναι υπεύθυνες για τον έλεγχο των συνόρων.

Επίσης εισάγεται η τακτική ανταλλαγή πληροφοριών μέσω των υφιστάμενων μέσων ανταλλαγής πληροφοριών, όπως είναι το Ευρωπαϊκό Σύστημα Επιτήρησης των Συνόρων (EUROSUR), η στενότερη συνεργασία με τρίτες χώρες και ιδίως με γειτονικές χώρες και εκείνες που έχουν χαρακτηριστεί μέσω της ανάλυσης κινδύνου ως χώρες προέλευσης ή και διέλευσης για την παράνομη μετανάστευση και την επιστροφή υπηκόων τρίτων χωρών.

4.2 Ο μετασχηματισμός του οργανισμού και ο νέος διευρυμένος ρόλος του σήμερα.

"Από τώρα έως το 2027 θέλουμε να δημιουργήσουμε επιπλέον 10. 000 συνοριοφύλακες. Τώρα θα το αναβάλλουμε για το 2020" Την 1η Ιουλίου 2018 ο Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ, ο πρώην πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αποκάλυψε τις προθέσεις του για μια ισχυρότερη υπηρεσία που θα επιχειρεί στα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο τον περιορισμό των μεταναστευτικών ροών. Η μεταρρύθμιση εισήχθη για πρώτη φορά από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το καλοκαίρι του 2018 και μετά από ένα χρόνο συζητήσεων, το Συμβούλιο την επικύρωσε στις 8 Νοεμβρίου 2019. Η πρόταση δεν επικεντρώθηκε μόνο στον πολλαπλασιασμό του αριθμού των συνοριοφυλάκων για την υποστήριξη των χωρών της ΕΕ στα καθήκοντα ελέγχου των συνόρων και επιστροφής, αλλά υπονοούσε επίσης τη βαθύτερη αναδιάρθρωση του Οργανισμού προς μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση στη διαχείριση της μετανάστευσης και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Σύμφωνα με τον νέο κανονισμό, ο FRONTEX αποκτά επίσης διευρυμένο ρόλο, καθώς η αποστολή του επεκτείνεται και σε χώρες εκτός ΕΕ που δεν γειτνιάζουν με την ΕΕ. Επιπροσθέτως τα κράτη μέλη

της Ε.Ε υποχρεούνται στην εφαρμογή των συστάσεων για την "ολοκληρωμένη διαχείριση των συνόρων" σε στενή συνεργασία με τον Οργανισμό. Οι ενισχυμένες αρμοδιότητες του Frontex είναι εμφανείς κατά την εξέταση των επιχειρήσεων επιστροφής όπου ο Οργανισμός έχει μεγαλύτερη ανεξαρτησία στην οργάνωση και υλοποιήσει των καθηκόντων επιστροφής. Ενώ όλα τα παραπάνω καθήκοντα περιλαμβάνονται στο νέο πλαίσιο, υπάρχει σημαντική κριτική ως προς το κατά πόσον οι νέες διατάξεις θα είναι αποτελεσματικές στην πράξη. Επίσης, αμφιβολίες προκαλεί ο τρόπος με τον οποίο ο FRONTEX θα διασφαλίσει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία κατά τη διάρκεια βασικών επιχειρήσεων. Αν και ο FRONTEX είναι ευρέως γνωστός στο ευρύ κοινό για το ρόλο του στις επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης, ο νέος κανονισμός διευρύνει περαιτέρω τις αρμοδιότητές του σε καθήκοντα επιστροφής. Κατά την εξέταση του ρόλου του FRONTEX στις επιστροφές και τις πιθανές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είναι σημαντικό να περιγραφεί πώς ο νέος κανονισμός αντιμετωπίζει τη λογοδοσία του Οργανισμού. Ένα πρώτο επίπεδο λογοδοσίας είναι η αύξηση της διαφάνειας με την απαίτηση από τον εκτελεστικό διευθυντή να υποβάλλει ανά εξάμηνο έκθεση σχετικά με τις επιχειρήσεις επιστροφής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ιδίως στην επιτροπή LIBE. Η έκθεση αυτή πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις παρατηρήσεις του Υπεύθυνου Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ο οποίος έχει το δικαίωμα να διεξάγει έρευνες σχετικά με τις δραστηριότητες του FRONTEX, συμπεριλαμβανομένων των επιτόπιων ερευνών κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων επιστροφής.

4.3. Η συνεργασία των ελληνικών αρχών και του FRONTEX

Ο FRONTEX προσφέρει βοήθεια σε διάφορους τομείς επί τόπου, στους οποίους η Ελλάδα στερούνταν τεχνογνωσίας και πόρων. Από το 2011, εφαρμόζεται από τις ελληνικές σταδιακά ένα το πρόγραμμα ολοκληρωμένης διαχείρισης των συνόρων για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης ενώ και οι έλεγχοι έχουν επεκταθεί. Σύμφωνα με έκθεση αξιολόγησης που δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο του 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρατήρησε ελλείψεις στη διαχείριση των συνόρων στην Ελλάδα και επέμεινε ότι υπάρχει ανάγκη για αποτελεσματικότερο έλεγχο των συνόρων, ο οποίος περιλαμβάνει καλύτερες διαδικασίες ελέγχου, ταυτοποίησης και καταγραφής, καθώς και συστηματικότερη λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων. Εκτός από την ανάγκη για καλύτερο έλεγχο των συνόρων, ο FRONTEX εφάρμοσε ένα πιο εξελιγμένο σύστημα επιτήρησης τους, το οποίο ονομάστηκε Ευρωπαϊκό Σύστημα Επιτήρησης των Συνόρων (EUROSUR) στην Ελλάδα το 2014 και το οποίο περιελάμβανε τη χρήση τεχνολογιών όπως θερμικές κάμερες, φορητά με θερμική εμποπτεία, ελικόπτερα, αεροπλάνα, συστήματα επιτήρησης, την Επιχείρηση Επιτήρησης ο επιχειρησιακό κέντρο επιτήρησης και τα γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών (GIS), τα μη επανδρωμένα αεροσκάφη και οι δορυφόροι. Είναι σαφές ότι με τη χρήση αυτής της τεχνολογίας υψηλής τεχνολογίας, η Ελλάδα κινείται προς μια λογική που βασίζεται περισσότερο στις "πληροφορίες" στην προσπάθεια παρακολούθησης των συνόρων της. Πρωταρχικός στόχος εδώ είναι να δοθεί προτεραιότητα στην πρόληψη των μεταναστευτικών ροών στο τουρκικό έδαφος

και στην παρακολούθηση της κατάστασης από απόσταση, πριν περάσουν το Αιγαίο. Συμπληρωματικά έχει προταθεί η δημιουργία "ελεγχόμενων κέντρων" για τους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες σε τρίτες χώρες, όπου θα έχουν τη δυνατότητα να υποβάλουν την αίτησή τους για άσυλο. Για όσους έχουν τα προσόντα, θα υπάρχει η δυνατότητα πρόσβασης σε διεθνή προστασία. Για όσους δεν τους χορηγείται διεθνής προστασία, θα υπάρχει πρόβλεψη για επιστροφή. Και πάλι, όσον αφορά τη δημιουργία των ελεγχόμενων κέντρων, ο FRONTEX θα χρειαστεί τη συνδρομή της EASO και άλλων διεθνών οργανισμών, όπως ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ) και η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR). Έντονες επικρίσεις και ανησυχίες έχουν εκφραστεί σχετικά με την αποτελεσματικότητα των μέτρων αυτών. Λαμβάνοντας υπόψη ότι υπάρχει απροθυμία σε χώρες εκτός της ΕΕ να δρομολογήσουν τα "ελεγχόμενα κέντρα" στο έδαφός τους, υπάρχει κίνδυνος τα τελευταία να δρομολογηθούν εντός των συνόρων της ΕΕ σε χώρες όπως η Ελλάδα ή η Ιταλία. Αυτό θα είχε μικρή επίδραση στην κατάσταση και δεν θα έπαιρνε το βάρος από τις χώρες πρώτης υποδοχής. Επιπλέον, υπάρχουν αμφιβολίες σχετικά με τη συμμόρφωση των κέντρων αυτών με τις ευρωπαϊκές και διεθνείς διατάξεις περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συμπερασματικά παρόλο που ο Frontex υποστηρίζει τα μέλη πρώτης γραμμής κράτη, είναι προφανές ότι τέτοια μέτρα προσανατολισμένα μόνο στον έλεγχο δεν αρκούν για να αποτρέψουν μελλοντικές μεταναστευτικές πιέσεις. Αν και οι κοινές θαλάσσιες επιχειρήσεις της οδήγησαν στην αναχαίτιση 217. 776 ανθρώπων το 2014 και 972. 422 το 2015 δεν απέτρεψαν εν τελεί την προσφυγική κρίση.

4.4. Η Προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στα θαλασσιά σύνορα της Ελλάδας και κατ' επέκταση ως εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε

Κατά την άσκηση του συνοριακού ελέγχου, τα κράτη οφείλουν να εφαρμόζουν το διεθνές και το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς επίσης αυτά τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις απορρέουν από την νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ). Το Δικαστήριο αναγνώρισε στα κράτη το "αναμφισβήτητο κυριαρχικό δικαίωμα να ελέγχουν την είσοδο αλλοδαπών στην επικράτειά τους", αλλά πρέπει να το ασκούν όπως ορίζει η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ). Ο κώδικας συνόρων Σένγκεν θεσπίζει τους κανόνες που διέπουν τον έλεγχο των προσώπων που διέρχονται από τα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ. Η διέλευση επιτρέπεται μόνο στα οριζόμενα σημεία και σύμφωνα με τις καθορισμένες ώρες λειτουργίας ενώ τα κράτη μέλη της Ε.Ε οφείλουν να εφαρμόσουν ένα αποτελεσματικό σύστημα επιτήρησης των συνόρων για αποτροπή της μη εξουσιοδοτημένης εισόδου χωρίς τα μέτρα συνοριακού ελέγχου να θίγουν δικαιώματα προσφύγων ατόμων που ζητούν διεθνή προστασία, ιδίως όσον αφορά την αρχή της μη επαναπροώθησης. Ομοίως οι χώρες της ΕΕ οφείλουν να προστατεύουν τα θεμελιώδη δικαιώματα κατά τη διενέργεια συνοριακών ελέγχων ενώ η χρήση βίας επιτρέπεται μόνο ως έσχατη λύση, και μόνο εάν είναι αναγκαία, αναλογική και δικαιολογημένη για την επίτευξη νόμιμου στόχου και να προφυλάσσουν όποιον το έχει ανάγκη από την απώλεια ζωής και την απάνθρωπη ή

εξουτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία. Η υπερβολική χρήση βίας μπορεί να οδηγήσει σε παραβιάσεις του άρθρου 2 (δικαίωμα στη ζωή) και του άρθρου 3 (απαγόρευση βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή εξουτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας) της ΕΣΔΑ. Μπορεί επίσης να οδηγήσει σε παραβιάσεις του δικαιώματος στη ζωή, του δικαιώματος στην ακεραιότητα και της προστασίας από την κακομεταχείριση που κατοχυρώνονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (Χάρτης της ΕΕ). Κάθε φορά που παραβιάζονται τα άρθρα 2 και 3 της ΕΣΔΑ, τα κράτη οφείλουν να διεξάγουν αποτελεσματική επίσημη έρευνα. Για να είναι αποτελεσματική, η έρευνα πρέπει να είναι άμεση, ταχεία και ικανή να οδηγήσει στον εντοπισμό και την τιμωρία των υπευθύνων καθώς και πρέπει να είναι διεξοδική και να γίνεται μια σοβαρή προσπάθεια να διαπιστωθεί τι συνέβη ενώ τα άτομα που είναι υπεύθυνα για τη διερεύνηση ή τη διεξαγωγή της πρέπει να είναι πρακτικά ανεξάρτητα από τους εμπλεκόμενους στα γεγονότα χωρίς να υπάρχει καμία ιεραρχική ή θεσμική σύνδεση, τα θύματα πρέπει να μπορούν να συμμετέχουν αποτελεσματικά στην έρευνα και οι πλησιέστεροι συγγενείς του θύματος πρέπει να συμμετέχουν στο βαθμό που είναι απαραίτητο για τη διασφάλιση των έννομων συμφερόντων τους.

Επιπλέον, σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ, η αρχή της μη επαναπροώθησης απαγορεύει στα κράτη να στέλνουν πίσω άτομα που θα αντιμετώπιζαν διώξεις ή σοβαρή βλάβη. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), τα κράτη δεν μπορούν να στέλνουν πίσω άτομα εάν η απομάκρυνσή τους θα είχε ως αποτέλεσμα την παραβίαση των δικαιωμάτων τους που κατοχυρώνονται από το άρθρο 2 (δικαίωμα στη ζωή) και το άρθρο 3 (απαγόρευση των βασανιστηρίων, της απάνθρωπης ή εξουτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας). Το άρθρο 15 της ΕΣΔΑ διευκρινίζει περαιτέρω ότι τα δικαιώματα αυτά είναι απόλυτα και δεν μπορούν να παρεκκλίνουν ακόμη και σε περίοδο έκτακτης ανάγκης. Σε ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις, τα κράτη δεν μπορούν επίσης να απομακρύνουν άτομα τα οποία θα υφίσταντο κατάφωρη παραβίαση του άρθρου 5 (δικαίωμα στην ελευθερία) ή του άρθρου 6 (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη) της ΕΣΔΑ στη χώρα προορισμού. Εκτός από τα απόλυτα κωλύματα απέλασης, σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 για τους πρόσφυγες και την οδηγία της ΕΕ για την αναγνώριση (2011/95/ΕΕ), οι πρόσφυγες και οι κάτοχοι καθεστώτος επικουρικής προστασίας μπορούν να απομακρυνθούν μόνο σε εξαιρετικά εξαιρετικές περιπτώσεις και μόνο όταν αυτό δεν έρχεται σε σύγκρουση με τα απόλυτα κωλύματα που απορρέουν από την ΕΣΔΑ. Καθώς δεν μπορούν να αποκτήσουν έγκυρο ταξιδιωτικό έγγραφο, οι άνθρωποι που ζητούν άσυλο φτάνουν συχνά στα σύνορα χωρίς έγκυρα έγγραφα ή τα διασχίζουν με παράτυπο τρόπο. Ανεξάρτητα από τον τόπο εντοπισμού ή σύλληψής τους, εάν οι άνθρωποι εκφράζουν την επιθυμία να ζητήσουν άσυλο, πρέπει να έχουν πρόσβαση σε αποτελεσματικές διαδικασίες ασύλου. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) δεν προβλέπει το δικαίωμα ασύλου ως τέτοιο. Ωστόσο, η απομάκρυνση ενός ατόμου και, η έκθεση του σε κίνδυνο βασανιστηρίων ή άλλων μορφών απάνθρωπης ή εξουτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας απαγορεύεται βάσει της αρχής της μη επαναπροώθησης.

Οι υποχρεώσεις αυτές είναι απόλυτες: δεν επιτρέπουν καμία παρέκκλιση, εξαίρεση ή περιορισμό. Η απαγόρευση της επαναπροώθησης ισχύει τόσο στα σύνορα όσο και στο έδαφος ενός κράτους. Όταν πρόκειται για το καθεστώς θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ, η αρχή της μη επαναπροώθησης βρίσκεται επίσης στο επίκεντρο. Η ομαδική απέλαση απαγορεύεται σύμφωνα με το άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου αριθ. 4 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και το άρθρο 19 του Χάρτη της ΕΕ. Η απαγόρευση αυτή ισχύει επίσης στην ανοικτή θάλασσα και στο πλαίσιο της μη εισδοχής και της απόρριψης στα σύνορα. Ο όρος "απέλαση" αναφέρεται σε κάθε βίαιη απομάκρυνση αλλοδαπού από την επικράτεια, ανεξάρτητα από τη νομιμότητα και τη διάρκεια της παραμονής, τον τόπο σύλληψης, την ιδιότητα ή τη συμπεριφορά του προσώπου. Χαρακτηρίζεται ως "συλλογική" όταν δεν υπάρχει λογική και αντικειμενική εξέταση της ιδιαίτερης περίπτωσης κάθε ατόμου εντός της ομάδας. Το μέγεθος της ομάδας που αποβάλλεται δεν έχει σημασία: ακόμη και δύο άτομα μπορεί να είναι αρκετά για να σχηματίσουν μια ομάδα. Οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να προβάλουν τα επιχειρήματά τους στις αρμόδιες αρχές σε ατομική βάση.

4.4. Οι εξελίξεις μέσα από την πρόσφατη νομολογία του ΕΔΔΑ και η επίδραση τους στο ζήτημα της διαχείρισης των συνόρων της Ε.Ε

4.4.1 Η απόφαση του Τμήματος Μείζονος Συνθέσεως στην υπόθεση N.D. και N.T. κατά Ισπανίας του ΕΔΔΑ.

Η υπόθεση αφορά την άμεση επιστροφή στο Μαρόκο δύο υπηκόων Μαλί και Ακτής του Ελεφαντοστού οι οποίοι, το 2014, επιχειρήσαν να εισέλθουν στην ισπανική επικράτεια, με παράνομο τρόπο, αναρριχώμενοι στους φράχτες που χωρίζουν τον θύλακα της Μελίγια στις βορειοαφρικανικές ακτές. Η Μελίγια αποτελεί έδαφος της Ισπανίας και παράλια πόλη στη βόρεια ακτή της Αφρικής, αποτελώντας μια από τις 17 αυτόνομες κοινότητες (Περιφέρειες) της χώρας έχοντας χερσαία σύνορα στα νότια με το Μαρόκο και απέχει 15 περίπου χιλιομέτρων από την Μαροκινή πόλη Ναντόρ. Τα εδάφη της όπως και αυτά της Θέουτα αποτελούν τα μοναδικά εδάφη ευρωπαϊκού κράτους στην Αφρική. Αυτό το σύνορο με το Μαρόκο περιλαμβάνει τρεις παράλληλους φράκτες, μεταξύ των οποίων περιπολεί η φρουρά της Ισπανίας για την αποτροπή της παράνομης είσοδου.

Τις πρωινές ώρες της 13ης Αυγούστου 2014 σε μια αρχική προσπάθεια εισόδου, οι Μαροκινές αρχές απέτρεψαν περίπου 500 μετανάστες που επιχειρήσαν να αναρριχηθούν στον εξωτερικό φράχτη, όμως περίπου εκατό μετανάστες το κατάφεραν και 75 μετανάστες απ' αυτούς κατάφεραν να φθάσουν στην κορυφή του εσωτερικού φράχτη, όμως λίγοι από αυτούς κατόρθωσαν τελικά να κατέβουν στην άλλη πλευρά και να βρεθούν σε ισπανικό έδαφος, ερχόμενοι ενώπιον των φρουρών της Guardia Civil. Οι N.D. και N.T. φέρονται να φθάνουν στην κορυφή του εσωτερικού φράχτη και να παραμένουν εκεί για αρκετές ώρες. Εν συνεχεία μετά τα μεσάνυχτα, κατήλθαν τον φράχτη με τη βοήθεια των ισπανικών αστυνομικών αρχών.

Μόλις έφθασαν στο έδαφος, συνελήφθησαν από τους αστυνομικούς της Guardia Civil οι οποίοι αναφέρεται ότι τους πέρασαν χειροπέδες, τους μετέφεραν πίσω στο Μαρόκο παραδίδοντας τους στις μαροκινές αρχές. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι δεν υποβλήθηκαν σε καμία διαδικασία ταυτοποίησης, δεν είχαν την ευκαιρία να εξηγήσουν την προσωπική τους κατάσταση στις αρχές ή να λάβουν συνδρομή από δικηγόρους και μεταφραστές.

Οι προσφεύγοντες, επικαλούμενοι το άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου αριθμ. 4 (απαγόρευση της ομαδικής/συλλογικής απέλασης) της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, υπέβαλλαν τους ισχυρισμούς ότι υπέστησαν ομαδική/ συλλογική απέλαση, χωρίς εξατομικευμένη εκτίμηση της κατάστασής τους και χωρίς οποιασδήποτε διαδικασίας ή νομικής συνδρομής. Το ΕΔΔΑ δεν είναι δικαστήριο που δικάζει το άσυλο, ως δικαίωμα όμως εξετάζει αν τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης εφαρμόζουν σωστά τις διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Πρωτοκόλλων της.

Το Δικαστήριο θεώρησε ότι οι προσφεύγοντες έθεσαν εαυτούς σε κίνδυνο συμμετέχοντας στην εφόρμηση στους συνοριακούς φράκτες της Μελίγια εκμεταλλευόμενοι το πλήθος των ομάδων και χρησιμοποιώντας βία. Αντιθέτως δεν έκαναν χρήση των ισχυουσών νομίμων διαδικασιών νόμιμης είσοδο στο Ισπανικό έδαφος σύμφωνα προς τις προβλέψεις του Συνοριακού Κώδικα Σένγκεν που αφορά τη διέλευση εξωτερικών συνόρων. Συνεπώς κατά την κρίση του, το Δικαστήριο θεώρησε ότι η έλλειψη ατομικών αποφάσεων απομάκρυνσης δυνατό να αποδοθεί στο γεγονός ότι οι προσφεύγοντες δεν έκαναν χρήση των επίσημων διαδικασιών εισόδου που ισχύουν προς τον σκοπό αυτό, και ότι ως εκ τούτου αυτό ήταν αποτέλεσμα της δικής τους συμπεριφοράς. Αφού πάνω στα σύνορα η Ισπανία είχε Γραφείο Υποβολής Αιτήσεων Ασύλου (ιδρύθηκε λίγο μετά την προσπάθεια παράτυπης εισόδου στην χώρα), όπου οι προσφεύγοντες μπορούσαν να υποβάλουν το αίτημα ασύλου (ακόμη και πριν την ίδρυση του Γραφείου, υπήρχε “οδός” υποδοχής αιτημάτων από την Ισπανία) και δεν το υπέβαλαν, η ομαδική απώθηση τους χωρίς να εξεταστούν ατομικά αιτήματα δεν παραβίασε τον κανόνα του άρθρου 4. Κατ’ ακολουθία, δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 4 του υπ' αριθμό 4 Πρωτοκόλλου.

Το Δικαστήριο δεν έκρινε- όπως δόθηκε εντός Ελλάδας η εντύπωση -νόμιμες τις ομαδικές απελάσεις και ότι σε κάθε περίπτωση ένα Κράτος έχει δικαίωμα να απελαύνει ομαδικά αλλοδαπούς. Αυτό θα σήμαινε κατάργηση του άρθρου 4 του 4ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ. Έθεσε κριτήρια για τις περιπτώσεις που μια ομαδική απέλαση αλλοδαπών δεν παραβιάζει την απαγόρευση. Σχετική δήλωση του υπουργού Αδ.Γεωργιάδη «στον τηλεοπτικό σταθμό OPEN την 16η-2-2022, όπου δήλωσε: *«Η σημαντική εξέλιξη των τελευταίων ημερών είναι ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για πρώτη φορά και μάλιστα ομόφωνα αποδέχεται το μέτρο των μαζικών απελάσεων ως μέτρο προστασίας της εθνικής κυριαρχίας. Τι λέει δηλαδή το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο; τι, αν έρχεται μία βάρκα με 50 ανθρώπους, έχεις δικαίωμα ως κράτος να τους βάλεις σ' ένα πλοίο*

και να τους στείλεις όλους πίσω, χωρίς να εξετάσεις αν κάποιος είναι πρόσφυγας. Αυτή είναι συγκλονιστική μεταβολή. Το επισημαίνω για τον εξής λόγο: όταν τα έλεγα εγώ αυτά μία εβδομάδα πριν, είχα δεχτεί κριτική απ' όλο τον ΣΥΡΙΖΑ ότι είμαι “ακροδεξιός” και “απάνθρωπος”. Αυτό που έλεγα εγώ, μία εβδομάδα μετά τα αποφάσισε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Είναι και οι δικαστές του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου “φασίστες ακροδεξιοί”»; και ΑΠΕ/ΜΠΕ στον τίτλο με τον οποίο μετέδωσε την είδηση, «Απόφαση ΕΔΔΑ: Ναι σε μαζικές επαναπροωθήσεις μεταναστών όταν αυτοί εισέρχονται παράνομα σε ευρωπαϊκές χώρες - Δικαιώνει την Ισπανία που διέταξε μαζική απομάκρυνση Αφρικανών πολιτών» ήταν ο τίτλος της είδησης του δημόσιου πρακτορείου.

Συγκεκριμένα έκρινε ότι αν το Κράτος παρέχει προσβάσιμη διαδικασία για εξατομικευμένη εξέταση και το ενδιαφερόμενο άτομο δεν ακολουθεί αυτή την διαδικασία, τότε το Κράτος δεν ευθύνεται για παραβίαση της απαγόρευσης της ομαδικής απέλασης. Ειδικότερα, το ΕΔΔΑ αναφέρει ότι αντικείμενο της δικαστικής έρευνας του είναι αν το Κράτος παρέχει πραγματική και προσβάσιμη διαδικασία στα ΣΥΝΟΡΑ. Εάν το Κράτος παρέχει τέτοια διαδικασία και ο ενδιαφερόμενος δεν κάνει χρήση, τότε το ΕΔΔΑ ελέγχει αν υπήρχαν σοβαροί λόγοι (δικαιώματος στην ζωή ή κινδύνου απάνθρωπης/εξευτελιστικής μεταχείρισης ή βασανιστηρίων) που ο ενδιαφερόμενος δεν έκανε χρήση. Εφαρμόζοντας όλα αυτά, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι για την υποβολή αιτήματος στην Ισπανία υπήρχε διαδικασία στα σύνορα και φυσικά στις πρεσβείες της Ισπανίας στο Μαρόκο, όπου μπορούσαν να υποβάλουν το αίτημα ασύλου οι ενδιαφερόμενοι και δεν το έκαναν. Στη συνέχεια, το ΕΔΔΑ εξέτασε αν υπήρχαν λόγοι κινδύνου ζωής ή απάνθρωπης κτλ. μεταχείρισης που δικαιολογούσαν ότι οι ενδιαφερόμενοι δεν ακολούθησαν την νόμιμη διαδικασία. Η Ισπανία απέδειξε μέχρι και το γεγονός ότι υπήρχε ειδική διαδικασία, νομοθετημένη κατά το εθνικό δίκαιο που πρόβλεπε ότι εάν αιτών άσυλο υπέβαλε το αίτημα σε μια Ισπανική πρεσβεία και αυτό κρινόταν δεκτό, μπορούσαν να οργανώσουν την δυνατότητα μετάβασης του πρόσφυγα στην Ισπανία, εφόσον η παραμονή στην τρίτη χώρα ήταν επικίνδυνη για τα δικαιώματά του. Μετά απ' όλ' αυτά, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η Ισπανία δεν παραβίασε τα ανθρώπινα δικαιώματα των προσφευγόντων. Το ΕΔΔΑ ακολουθεί μια σούπερ – ευρεία ερμηνεία του άρθρου 4, θεωρώντας ότι απαγορεύεται η ομαδική απέλαση καθ' οιονδήποτε έννοια, είτε ο αλλοδαπός είναι αιτών άσυλο, είτε βρίσκεται νόμιμα στη χώρα, είτε όχι. Το ίδιο και για την έννοια της “απέλασης”: κάθε ομαδική εκτόπιση αλλοδαπών απαγορεύεται, είτε διενεργείται με τυπικές διαδικασίες, είτε άτυπα. Απέρριψε την ένσταση της Ισπανίας ότι η επιστροφή των ενδιαφερόμενων “δεν ήταν απέλαση και δεν έκρινε ότι μπορεί κάθε κράτος να απωθεί τους αλλοδαπούς που επιδιώκουν να εισέλθουν παράνομα στη χώρα χωρίς να παρέχουν την εξατομικευμένη υποδομή για νόμιμη εξέταση του αιτήματος στα σύνορα. Όρισε ότι μόνο αν εκπληρώνονται όλες αυτές οι εγγυήσεις από το κράτος και ο ενδιαφερόμενος δεν έχει κάνει τίποτε απολύτως, τότε και μόνο τότε επιτρέπεται η απώθησή του.

4.4.2 Η πρόσφατη απόφαση του ΕΔΔΑ στη υπόθεση Safi και άλλοι κατά Ελλάδα και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η πολιτική των επαναπροωθήσεων.

Με την πρόσφατη απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (07.07.2022) επί της υπόθεσης Safi και άλλοι κατά Ελλάδα (υπ' αριθμ. 5418/2015 αίτηση), η Ελληνική Δημοκρατία καταδικάστηκε σε χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης των προσφευγόντων για παραβίαση των άρθρων 2 (δικαίωμα στη ζωή) και 3 (απαγόρευση απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης) της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η αίτηση προς το ΕΔΔΑ υποβλήθηκε από 16 πρόσωπα (13 υπηκόους Αφγανιστάν, 2 υπηκόους Συρίας και έναν υπήκοο Παλαιστίνης), οι οποίοι κατήγγειλαν τη βύθιση αλιευτικού σκάφους στις 20 Ιανουαρίου 2014 στα ανοικτά του Φαρμακονησίου που μετέφερε τους ίδιους και έντεκα ακόμα αλλοδαπούς υπηκόους στο Αιγαίο Πέλαγος. Η βύθιση του σκάφους είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο έντεκα ατόμων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονταν και συγγενείς των προσφευγόντων. Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των προσφευγόντων, το σκάφος της ελληνικής ακτοφυλακής κινούταν με ιδιαίτερα μεγάλη ταχύτητα και έχοντας σαφή πρόθεση την απώθηση των επιβαινόντων στο αλιευτικό σκάφος προς τα τουρκικά ύδατα, κάτι που εντέλει οδήγησε στη θανατηφόρα ανατροπή του. Αντιθέτως, οι ελληνικές αρχές υποστήριξαν ότι το αλιευτικό σκάφος βρισκόταν υπό διαδικασία ρυμούλκησης από το Λιμενικό προς το Φαρμακονήσι σε μια επιχείρηση διάσωσης των προσφύγων και η ανατροπή οφείλεται στον πανικό που επικράτησε μεταξύ των επιβαινόντων, ιδίως εν μέσω της θαλασσοταραχής.

Κρίσιμο ρόλο στη δικαιοδοτική κρίση του ΕΔΔΑ διαδραμάτισε η έλλειψη σωσιβίων από το σκάφος του Λιμενικού, το οποίο υποτίθεται ότι προέβαινε σε επιχείρηση διάσωσης, η καθυστερημένη ενημέρωση του αρμόδιου συντονιστικού κέντρου διάσωσης και, εν συνεχεία, η καθυστερημένη ειδοποίηση για παρέμβαση, η απουσία πειστικών εξηγήσεων εκ μέρους των ελληνικών αρχών για τις προαναφερόμενες πλημμέλειες, η χρησιμοποίηση διερμηνέα που δεν μιλούσε τη γλώσσα των επιζώντων, η αλλοίωση του περιεχομένου των καταθέσεων και η άρνηση του εισαγγελέα να διερευνήσει την καταγγελία για επαναπροώθηση.

Η νομική θεμελίωση της απόφασης του Δικαστηρίου στηρίζεται σε τρεις πυλώνες: α) την παραβίαση του δικαιώματος στη ζωή (άρθρο 2) υπό διαδικαστικό πρίσμα, την παραβίαση του δικαιώματος στη ζωή (άρθρο 2) από ουσιαστική σκοπιά, και γ) την παραβίαση της απαγόρευσης απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης (άρθρο 3).

Θα πρέπει να διασαφηνιστεί ότι η απόφαση δεν καταδικάζει την Ελλάδα για επαναπροώθηση (pushback). Δεν θα μπορούσε άλλωστε να κάνει ευθέως κάτι τέτοιο, αφού δεν εμπίπτει στο κανονιστικό πλαίσιο της ΕΣΔΑ, γι' αυτό και οι αιτιάσεις των αιτούντων περί παραβίασης δεν αφορούσαν νομικά την καταγγελλόμενη εκ μέρους των επιχείρηση επαναπροώθησης. Υπήρχε, όμως, βεβαίως ο σχετικός ισχυρισμός, τον οποίο το δικαστήριο εξέτασε αλλά επέλεξε να μην πάρει θέση, αιτιολογώντας το γιατί. Συγκεκριμένα, το δικαστήριο, παρότι – βλ. παρακάτω – καταδικάζει τη

χώρα μας για παραβίαση του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ (δικαίωμα στη ζωή), ειδικά ως προς το σημαντικό αυτό ζήτημα αναφέρει ρητά ότι δεν μπορεί να αποφανθεί εάν στο πλαίσιο της συγκεκριμένης επιχείρησης έχει λάβει χώρα απόπειρα επαναπροώθησης των επιβαινόντων πίσω στις τουρκικές ακτές, επιρρίπτοντας όμως συγχρόνως στις αρμόδιες Ελληνικές Αρχές (κυρίως στον Εισαγγελέα του Ναυτοδικείου που επιλήφθηκε της υπόθεσης) την ευθύνη για την έλλειψη μιας πλήρους και αποτελεσματικής έρευνας από την οποία θα προέκυπταν ενδεχομένως όλα τα στοιχεία που θ' απαιτούνταν για μια τέτοια κρίση. Το ΕΔΔΑ θα προέβαινε σε μια τέτοια κρίση-διαπίστωση, η οποία θα συνιστούσε βαρύτατο στίγμα για τη χώρα, μόνον εάν είχε στη διάθεσή του ακράδαντα στοιχεία γι' αυτό. Η έλλειψη τέτοιων στοιχείων, για την οποία η απόφαση καταλογίζει ευθέως και ανεπιφύλακτα την ευθύνη στις Ελληνικές Αρχές (κι αυτό έχει τ σημασία του), δεν του επιτρέπει να το κάνει, χωρίς όμως και να αποκλείει τη σχετική πιθανότητα, όπως αυτό προκύπτει από τη διατύπωση που επιλέγει σε διάφορα σημεία του κειμένου της απόφασης. Συγκεκριμένα, η απόφαση καταδικάζει την Ελλάδα για τρεις βασικές παραβιάσεις της ΕΣΔΑΗ πρώτη αφορά σε παραβίαση του άρθρου 2 λόγω διαδικαστικών ανεπαρκειών και παραλείψεων στην έρευνα που διεξήγαγαν οι Ελληνικές Αρχές για το συμβάν, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια της ζωής 11 ανθρώπων. Η δεύτερη παραβίαση είναι πάλι του άρθρου 2, αυτή τη φορά όχι για διαδικαστικούς λόγους αλλά για παράλειψη εκ μέρους των Ελληνικών Αρχών των θετικών εκείνων ενεργειών στις οποίες ευλόγως, σύμφωνα με το επίπεδο που επιβάλλει το άρθρο 2, όφειλαν να έχουν προβεί για την προστασία της ζωής των 27 επιβαινόντων. Η τρίτη παραβίαση, τέλος, για την οποία καταδικάστηκε η χώρα μας είναι του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ (απαγόρευση βασανιστηρίων και απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης). Αφορά σε εξευτελιστική μεταχείριση των 12 από τους 16 διασωθέντες, συνισταμένη στον σωματικό έλεγχο που γυμνοί υπέστησαν ενώπιον όλων, χωρίς να υπάρχουν βάσιμες υποψίες ή άλλοι λόγοι που να τον δικαιολογούν, λαμβανομένων μάλιστα υπόψιν των συνθηκών και, ειδικότερα, ότι αυτό συνέβη αμέσως μετά το ναυάγιο του πλοιαρίου στο οποίο είχαν βρει τον θάνατο 11 δικοί τους άνθρωποι και είχαν κινδυνεύσει και οι ίδιοι.

Πρόκειται όμως στην πραγματικότητα για βαρύτατες παραβιάσεις, οι οποίες καταρχήν σχετίζονται ευθέως με ζητήματα που βρίσκονται στον πυρήνα σχεδόν του κράτους δικαίου. Αλλά και με παραβιάσεις που σχετίζονται – κι αυτό δεν είναι καθόλου συνηθισμένο, γι' αυτό και αποτελεί τη σημαντικότερη ίσως πολιτικά πλευρά της απόφασης – με την παράλειψη οφειλόμενων θετικών ενεργειών εκ μέρους των κρατικών Αρχών για τη διάσωση της ζωής αυτών των ανθρώπων.

Η καταδίκη της χώρας μας από το ΕΔΔΑ για το ναυάγιο στο Φαρμακονήσι με τις βαριές κατηγορίες της παραβίασης δύο εκ των θεμελιωδέστερων διατάξεων της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (δικαίωμα στη ζωή, απαγόρευση απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης) εγείρει το φλέγον ερώτημα κατά πόσον το συγκεκριμένο περιστατικό συνιστά μεμονωμένη παραβίαση του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου από τις αρμόδιες ελληνικές αρχές ή παρουσιάζει συστηματικότητα σε τέτοιον βαθμό που να καθιστά τις αποτρεπτικές επιχειρήσεις

επαναπροώθησης ως de facto πολιτική της ελληνικής Κυβέρνησης, ιδίως από τον Μάρτιο 2020 («κρίση» στον Έβρο) και πέρα. Διότι, κι αυτό επιβάλλεται να γίνει σε όλους κατανοητό, η διαχείριση των προσφυγικών, όπως και των μεταναστευτικών, ροών υπερβαίνει κατά πολύ το ζήτημα προστασίας των συνόρων, όπως ορισμένοι αρμόδιοι επιμένουν να το βλέπουν κατ' αποκλειστικότητα. Η επισκόπηση της καταδικαστικής απόφασης Safi και άλλοι κατά Ελλάδα υπό το πρίσμα των Εκθέσεων των καθ' ύλην αρμόδιων διεθνών οργανισμών και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών δύναται να μας οδηγήσει σε περαιτέρω αναστοχασμό επί του ζητήματος της παραβίασης του δικαιώματος στη ζωή και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης στα σύνορα της Ελλάδας, άρα και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

4.5. Το Νέο Σύμφωνο για την Μετανάστευση και το Άσυλο

Το πολυαναμενόμενο Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, το οποίο έχει ήδη αναβληθεί τρεις φορές, προβλήθηκε ως η αρχή μιας νέας ρεαλιστικής προσέγγισης της ευρωπαϊκής πολιτικής για τη μετανάστευση και το άσυλο. Στο πλαίσιο, λοιπόν, μιας γενικότερης μεταρρύθμισης των κανόνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη μετανάστευση και το άσυλο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε στις 23 Σεπτεμβρίου 2020 ένα νέο σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο (PACT), ενός συνόλου προτάσεων Κανονισμών και Συστάσεων, οι οποίοι στόχο έχουν τη βελτίωση της διαχείρισης της μετανάστευσης και του ασύλου στα κ-μ κατά τρόπο ενιαίο, συνεκτικό και συντονισμένο σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το Σύμφωνο δεν είναι ούτε νέο ούτε φρέσκο, όπως προτείνει η Επιτροπή. Ωστόσο, είναι ρεαλιστική, αναγνωρίζοντας ότι η Ευρώπη δεν έχει την προθυμία να υιοθετήσει μια πραγματική μεταρρύθμιση της πολιτικής της για τη μετανάστευση και το άσυλο. Η Επιτροπή φαίνεται ότι άκουσε τις ανησυχίες πολλών κρατών μελών που επιθυμούσαν μια πιο σκληρή και αυστηρή προσέγγιση στο θέμα του ασύλου. Το Σύμφωνο προωθεί ένα μέλλον όπου η Ευρώπη κοιτάζει προς τα μέσα και προωθεί την αποτροπή καλυμμένη με ανθρωπιστικό λόγο. Για να το αντιμετωπίσει αυτό, ο αντιπρόεδρος της Επιτροπής Μαργαρίτης Σχοινάς περιέγραψε το Σύμφωνο ως ένα σπίτι με τρεις ορόφους. Ο πρώτος όροφος είναι η εξωτερική διάσταση- οι χώρες προέλευσης και διέλευσης προσπαθούν να αποτρέψουν τη μεταναστευτική κίνηση και να διευκολύνουν τις επιστροφές. Ο δεύτερος όροφος είναι τα κράτη πρώτης γραμμής που εφαρμόζουν εκτεταμένες συνοριακές διαδικασίες, επιδιώκοντας να εντοπίσουν εκείνους που μπορούν να επιστρέψουν στον πρώτο όροφο. Για τους λίγους που καταφέρνουν να παραμείνουν, υπάρχει η δυνατότητα να φτάσουν στον τρίτο όροφο, όπου η αλληλεγγύη μπορεί να πάρει πολλές μορφές, συμπεριλαμβανομένης της μετεγκατάστασης. Κάθε όροφος είναι ξεχωριστός αλλά συνδεδεμένος και θεωρητικά έτοιμος να υποδεχτεί όσους έχουν ανάγκη, αν μπορούν να τα καταφέρουν! Η αποτροπή παραμένει ο κανόνας. Οι επιστροφές συνδέονται με την εξωτερική διάσταση. Απαιτούν ισχυρή συνεργασία με τρίτες χώρες και την προσφορά κινήτρων για την αντιμετώπιση των αρνητικών πτυχών των επιστροφών, όπως η απώλεια των εμβασμάτων. Η ΕΕ έχει μέχρι στιγμής αποτύχει να δώσει κίνητρα στις περισσότερες

χώρες να συνεργαστούν για την επιστροφή. Αποτελεί ένδειξη της απεριόριστης και σε μεγάλο βαθμό αβάσιμης αισιοδοξίας αυτής της Επιτροπής το γεγονός ότι οι επιστροφές τοποθετούνται στον πυρήνα του Συμφώνου. Τα κράτη μέλη που επιλέγουν να αναλάβουν χορηγία για τους επαναπατριζόμενους, θα αναλάβουν το διοικητικό και οικονομικό κόστος ως ένδειξη αλληλεγγύης. Εάν τα άτομα δεν επιστρέψουν στις χώρες καταγωγής και διέλευσης εντός 8 μηνών, θα μετεγκατασταθούν στο έδαφος του κράτους μέλους και η διαδικασία θα συνεχιστεί από εκεί. Ωστόσο, δεν έχουν όλα τα κράτη μέλη το ίδιο επίπεδο συνεργασίας με τρίτες χώρες. Ορισμένες εθνικότητες επιστρέφουν ευκολότερα από άλλες. Ορισμένες χώρες με τις οποίες η ΕΕ έχει συνάψει συμφωνίες επανεισδοχής συνεργάζονται εκτενώς, ενώ άλλες δυσκολεύονται. Η Επιτροπή προτείνει να καταστήσει την έκδοση θεωρήσεων όρο της συνεργασίας για τις επιστροφές. Το κατά πόσον αυτό θα είναι επαρκές εξαρτάται από τα κίνητρα που θα συνοδεύουν επίσης τις συμπράξεις. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια αυτών των οκτώ μηνών, τα άτομα θα παραμείνουν στο έδαφος της πρώτης χώρας εισόδου.

Για να φτάσει κάποιος στα σύνορα και να λάβει άσυλο πρέπει πρώτα να περάσει από έλεγχο. Η διαδικασία προ-εισόδου που εισήχθη χρησιμεύει ως σκάλα για τον δεύτερο όροφο. Θα εφαρμόζεται σε όλους τους υπηκόους τρίτων χωρών που φθάνουν στα εξωτερικά σύνορα χωρίς να πληρούν τις προϋποθέσεις εισόδου ή μετά την αποβίβασή τους, μετά από επιχείρηση έρευνας και διάσωσης. Περιλαμβάνει έλεγχο υγείας και ευαλωτότητας, έλεγχο ταυτότητας, εγγραφή, έλεγχο ασφαλείας (μέσω του SIS για να διασφαλιστεί ότι το άτομο δεν αποτελεί απειλή για την εσωτερική ασφάλεια). Έμπνευση αποτέλεσαν τα hotspots, τα οποία επαναλαμβάνονται τώρα σε ολόκληρη την ΕΕ ως βέλτιστη πρακτική. Το άτομο διατηρεί το δικαίωμα να υποβάλει αίτηση ασύλου, αλλά μόνο μετά την ολοκλήρωση του ελέγχου. Ο έλεγχος πρέπει να ολοκληρωθεί εντός 5 ημερών. Η εμπειρία στην Ελλάδα δείχνει ότι αυτό είναι ανέφικτο. Για να πραγματοποιηθεί ο έλεγχος με τρόπο που δεν θέτει σε κίνδυνο τα δικαιώματα και τις ανάγκες των υποψήφιων αιτούντων άσυλο, απαιτείται η παρουσία επαρκούς προσωπικού, εξοπλισμένου και εκπαιδευμένου για την ολοκλήρωση της αξιολόγησης. Είναι μια ικανότητα που διαθέτουν λίγα κράτη μέλη. Ο έλεγχος πριν από την είσοδο μπορεί να οδηγήσει σε συνοριακή διαδικασία για όσους ζητούν άσυλο. Η συνοριακή διαδικασία εφαρμόζεται ήδη σε πολλά μέλη της ΕΕ, προαιρετικά και όχι υποχρεωτικά μέχρι τώρα. Η διαδικασία έχει επικριθεί έντονα ως προς τη μείωση των διαδικαστικών εγγυήσεων για τους αιτούντες.

Η αλληλεγγύη απαιτεί εμπιστοσύνη. Αυτό έχει αναγνωρισθεί επανειλημμένα από την Επιτροπή. Η πρόταση αποσκοπούσε στη δημιουργία μιας απλουστευμένης διαδικασίας από τη στιγμή της εισόδου μέχρι την ολοκλήρωση της αίτησης ασύλου είτε μέσω αναγνώρισης είτε μέσω επιστροφής. Στον πυρήνα του όμως, το ζήτημα της αλληλεγγύης αφορά την κατανομή των βαρών. Το 2016, όταν ο μηχανισμός μετεγκατάστασης εγκρίθηκε με ειδική πλειοψηφία, αποκαλύφθηκε ένα χάσμα. Τα κράτη μέλη αθέτησαν τις υποχρεώσεις τους, ενώ ορισμένα εγκατέλειψαν εντελώς την εφαρμογή. Το σύστημα διαλύθηκε αποκαλύπτοντας επίσης τα όρια της Επιτροπής στην επιβολή της

απόφασης. Η διαδικασία διαβούλευσης που έλαβε χώρα αυτή τη φορά, επικεντρώθηκε σε μεγάλο βαθμό στις κόκκινες γραμμές που δεν θα ξεπεραστούν και στις μορφές που μπορεί να λάβει η αλληλεγγύη.

Η πρόταση για μια υποχρεωτική ευέλικτη αλληλεγγύη που ενσωματώνεται στο Σύμφωνο συναντάται για πρώτη φορά στο γερμανικό μη επίσημο έγγραφο κατά τη διάρκεια της διαδικασίας διαβούλευσης. Ήταν ένας συμβιβασμός μεταξύ της υποχρεωτικής μετεγκατάστασης που ζητούσαν τα κράτη μέλη της πρώτης γραμμής και της μη μετεγκατάστασης των τεσσάρων χωρών του Βίζεγκραντ. Έτσι, η αλληλεγγύη αποκτά τρεις μορφές σύμφωνα με το Σύμφωνο. Είναι υποχρεωτική, καθώς όλοι πρέπει να συνεισφέρουν. Είναι ευέλικτο ως προς το τι συνεισφέρει ο καθένας. Και μπορεί να είναι υποχρεωτική και χωρίς ευελιξία σε περιόδους κρίσης. Υπό κανονικές συνθήκες, η αλληλεγγύη είναι ευέλικτη αλλά υποχρεωτική. Τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέξουν αν θα μετεγκαταστήσουν τους πρόσφυγες ή αν θα χρηματοδοτήσουν τις επιστροφές ή αν θα προσφέρουν επιχειρησιακή υποστήριξη ή ανάπτυξη ικανοτήτων για τις διαδικασίες ασύλου. Η πρόταση της Επιτροπής δεν θέτει κανένα όριο, ούτε ελάχιστο ούτε μέγιστο. Αυτό σημαίνει ότι υπό κανονικές συνθήκες ένα κράτος μέλος μπορεί να επιλέξει να μην συμμετέχει καθόλου στη μετεγκατάσταση, η οποία είναι το πιο κρίσιμο στοιχείο για τα κράτη πρώτης γραμμής. Ακόμα πιο ανησυχητικό είναι ότι τα κράτη μέλη με κακό ιστορικό στη μεταχείριση των μεταναστών θα έχουν το λεπτό έργο της επιστροφής τους στις εστίες τους. Δεν είναι όλα λάθος με το Σύμφωνο. Η ενίσχυση της οικογενειακής συνένωσης, η ενσωμάτωση ενός νέου μηχανισμού παρακολούθησης των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το συνολικό όραμα μιας απλοποιημένης διαδικασίας από την αρχή έως το τέλος αποτελούν σημαντικά βήματα προς τα εμπρός. Η Επιτροπή συνιστά να μην ποινικοποιηθεί η έρευνα και διάσωση από ΜΚΟ, γεγονός που αποτελεί θετικό βήμα προς τα εμπρός. Το πρόβλημα έγκειται στην απόκλιση μεταξύ ρητορικής και προτάσεων πολιτικής, μεταξύ θεωρίας και πραγματικότητας. Η Επιτροπή πρότεινε ένα μάλλον συντηρητικό, εσωστρεφές Σύμφωνο που στηρίζεται στις επιστροφές, ενώ υποδηλώνει ότι η μετανάστευση αποτελεί θετική εξέλιξη. Τα δύο αυτά στοιχεία είναι αντιφατικά και η ισορροπία φαίνεται να γέρνει μέχρι στιγμής υπέρ της συντηρητικής προσέγγιση.

Ένα χρόνο μετά μετά την έγκριση της πρότασης για ένα νέο σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο, η Επιτροπή παρουσίασε το 2021 μια νέα έκθεση για την μετανάστευση και το άσυλο όπου συνοπτικά καταλήγει στα κάτωθι συμπεράσματα και ειδικότερα ότι απώτερος στόχος της μεταναστευτικής πολιτικής της ΕΕ είναι να διασφαλίσει ότι η μετανάστευση πραγματοποιείται με ασφάλεια, τακτικό και καλά οργανωμένο τρόπο, ώστε η ΕΕ και οι εταίροι της να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της παράτυπης μετανάστευσης και αναγκαστικής εκτόπισης και να επωφεληθούν από τα πολλά οφέλη που προσφέρει η μετανάστευση. Για το σκοπό αυτό, η ΕΕ συνεχίζει να εφαρμόζει πολιτικές για την επίτευξη του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος για τα κράτη μέλη της και τους εταίρους της σε έναν κόσμο όπου η παράνομη μετανάστευση, η

αναγκαστική εκτόπιση και η νόμιμη κινητικότητα είναι μια συνεχής πρόκληση και η δημιουργία ενός αποτελεσματικού συστήματος που θα διαχειρίζεται τη μετανάστευση, θα διασφαλίζει θεμελιώδη δικαιώματα και προσελκύει τα ταλέντα και τις δεξιότητες που χρειάζονται. Οι διαδρομές και οι μετακινήσεις των μεταναστών, πολλοί από τους οποίους είναι ευάλωτοι, συνεχίζουν να αλλάζουν. Αυτό θα παρακολουθείται στενά και, όπου είναι δυνατόν, θα προλαμβάνεται, ώστε η ΕΕ να είναι έτοιμη να αντιδράσει σε νέες τάσεις. Οι πρόσφατες εξελίξεις στη Λευκορωσία και το Αφγανιστάν δείχνουν ότι η ΕΕ πρέπει να αξιολογεί συνεχώς και να είναι έτοιμη να αντιδράσει στις νέες τάσεις, προσαρμόζοντας τους ισχύοντες κανονισμούς και προβλέποντας νέα μέτρα για να σταματήσει η κατάχρηση του συστήματος μετανάστευσης και ασύλου από κρατικά υποστηριζόμενους μετανάστες λαθρεμπόριο ή εγκληματικά δίκτυα. Η ΕΕ έχει ήδη λάβει πολλά μέτρα για να βελτιώσει την ικανότητά της να ανταποκριθεί σε αυτές τις προκλήσεις. Η ταχεία και εποικοδομητική πρόοδος στους νομοθετικούς φακέλους στο πλαίσιο του Νέου Συμφώνου είναι πλέον ζωτικής σημασίας και θα χρησιμεύσει για την περαιτέρω ενίσχυση της ικανότητας της Ευρώπης να διαχειρίζεται τη μετανάστευση, να παρέχει νόμιμα μονοπάτια, να προστατεύει τα σύνορά της, να δέχεται όσους έχουν δικαίωμα να έρθουν σε ανθρώπινες συνθήκες, όπως και να αντιμετωπίζουν με αξιοπρέπεια όσους δεν απολαμβάνουν αυτό το δικαίωμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο Η Ελλάδα στο προσκήνιο της διαχείρισης των ελληνικών συνόρων ως εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε.

5.1 .Οι επαναπροωθήσεις από το παρασκήνιο στο προσκήνιο στην φύλαξη των ελληνικών συνόρων.

Τους τελευταίους μήνες έχουν δει το φως της δημοσιότητας πολλαπλές καταγγελίες αναφορικά με τη μεταχείριση από τις ελληνικές λιμενικές και συννοριακές αρχές αλλοδαπών, οι οποίοι επιχειρούν είσοδο χωρίς νόμιμα έγγραφα στο ελληνικό έδαφος δια θαλάσσης στο Αιγαίο και στον Έβρο. Είναι όμως αυτό ένα πρόσφατο φαινόμενο λόγω της διαρκούς προσφυγικής κρίσης ή έχει παρατηρηθεί και στο παρελθόν χωρίς αν υπάρξει η αντίστοιχη δημοσιότητα; Ήδη από το 2008 οι καταγγελίες θέτουν στο επίκεντρό τους κυρίως τρία ζητήματα που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής και προβληματισμού: α) η μεταχείρισή των αλλοδαπών από τις λιμενικές αρχές, β) η υποχρέωση διάσωσης και γ) οι άτυπες επαναπροωθήσεις. Πρέπει να διευκρινιστεί ότι έχει προκριθεί η χρήση του όρου 'αλλοδαποί' και όχι των όρων 'μετανάστες' ή 'πρόσφυγες' διότι δεν είναι δυνατόν να επέλθει, *in abstracto*, διαχωρισμός μεταξύ των δύο κατηγοριών αλλοδαπών λόγω των μικτών ροών (*mixed flows*) που επιχειρούν να εισέλθουν στην Ελλάδα και των συνθηκών υπό τις οποίες δρουν οι λιμενικές αρχές. Επιπλέον, πρέπει να σημειώσουμε ότι ενώ το ζήτημα μεταχείρισης αλλοδαπών αφορά και στις δύο κατηγορίες το ζήτημα των επαναπροωθήσεων αφορά κυρίως στα άτομα που χρήζουν διεθνούς προστασίας. Μάλιστα το ελληνικό τμήμα της Διεθνούς Αμνηστίας εξέδωσε τον Φεβρουάριο του 2008 δελτίου τύπου ζητώντας την διερεύνηση περιστατικών επαναπροώθησης από το ελληνικό λιμενικό στο Αιγαίο. Οι καταγγελίες αυτές συμφωνούν με άλλες

αναφορές για καταπατήσεις που φθάνουν στη Διεθνή Αμνηστία τους τελευταίους μήνες, αλλά και με τις καταγγελίες που περιλαμβάνονται σε έκθεση που δημοσίευσαν τον Οκτώβριο 2007 δύο μη κυβερνητικές οργανώσεις, η Pro-Asyl και η Ομάδα Δικηγόρων για τα Δικαιώματα των Προσφύγων και Μεταναστών, με τίτλο «'Η αλήθεια είναι σκληρή, αλλά πρέπει να ειπωθεί': Η κατάσταση των προσφύγων στο Αιγαίο και οι πρακτικές του ελληνικού λιμενικού σώματος». Μετά τη δημοσίευση της έκθεσης, η Διεθνή Αμνηστία έστειλε επιστολή στον Υπουργό Εμπορικής Ναυτιλίας στις 19 Δεκεμβρίου 2007 θέτοντας υπ' όψη του ανησυχίες για τις ενέργειες του λιμενικού σώματος και ζητώντας διευκρινήσεις για την εκπαίδευση και την ιεραρχική υπαγωγή των μελών του, αλλά δεν έχει λάβει απάντηση μέχρι στιγμής.

Το ζήτημα απέκτησε ιδιαίτερη βαρύτητα και αποτελεί μέχρι σήμερα πεδίο αντιπαράθεσης μετά τα γεγονότα του Έβρου τον Μάρτιο του 2020 και μάλιστα γίνονται συνέχεις αναφορές πως πλέον κατ' επανάληψη διαπράττονται στον Έβρο και στο Αιγαίο ομαδικές απελάσεις με απόλυτη ατιμωρησία. Παρά τις καταγραφές περιστατικών που καταδεικνύουν την πραγματική φύση και την ακραία βία των επαναπροωθήσεων αυτών, τόσο το έθνος όσο και η Ευρώπη κάνουν τα στραβά μάτια: αποτυγχάνοντας μέχρι και να επιχειρήσουν να καταστήσουν υπόλογες ως υπεύθυνες Ελληνικές αρχές, πόσο μάλλον άλλους δημόσιους και ιδιωτικούς παράγοντες που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα σε ομαδικές απελάσεις. Αντιθέτως, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει επαινέσει τις βίαιες πρακτικές «διαχείρισης των συνόρων και της μετανάστευσης» που εφαρμόζονται στην Ελλάδα και εγγυήθηκε την υποστήριξή της με την παροχή σημαντικών χρηματοδοτικών και υλικών πόρων.

Ενώ η συστηματική βία των επαναπροωθήσεων στο Αιγαίο είναι σκανδαλώδης, είναι επίσης το λογικό τελικό σημείο ενός Ευρωπαϊκού συνοριακού καθεστώτος που διαρκώς θέτει ως προτεραιότητα και χρηματοδοτεί την κράτηση και τη φυλάκιση μέσω του συστήματος των «hotspot» (σύστημα κέντρων πρώτης υποδοχής), τις εσπευσμένες διαδικασίες, τις απελάσεις, τη στρατικοποίηση των συνόρων και την εξωτερικοποίηση μέσω συμφωνιών αμφισβητήσιμης νομιμότητας με τρίτες χώρες. Η απουσία σοβαρών ερευνών, πόσο μάλλον πρακτικών βημάτων νομικής προσφυγής για τις παραβιάσεις, είναι ξεκάθαρη ένδειξη ότι οι ομαδικές απελάσεις αποτελούν κομμάτι της Ελληνικής και της Ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής: η χρήση του ανθρώπινου πόνου σε πράξεις θεαματικής κρατικής βίας με τον σκοπό της αποτροπής της μετανάστευσης, με κάθε κόστος.

Η Ελλάδα αφού ανέστειλε μονομερώς (και παράνομα) το δικαίωμα αναζήτησης ασύλου και οχύρωσε βίαια τα σύνορα τον Μάρτιο του 2020, έχει επανειλημμένα αυστηροποιήσει τη νομοθεσία της περί διεθνούς προστασίας και έχει συστηματικά παρεμποδίσει την πρόσβαση σε άσυλο αγνοώντας κατάφορα το Ευρωπαϊκό δίκαιο. Στο πλαίσιο της πανδημίας του COVID-19 που εμπόδισε την Ελλάδα να εκτελέσει «επίσημες» απελάσεις στην Τουρκία, οι ομαδικές απελάσεις έχουν αποδειχτεί ένας βολικός τρόπος ανεπίσημης εφαρμογής της «συμφωνίας ΕΕ-Τουρκίας» και

άλλων διμερών συμφωνιών «επανεισδοχών» με την Τουρκία, που αποτελούν μέρος της κίνησης εξωτερικής ανάθεσης των συνοριακών ελέγχων του Ευρωπαϊκού φρουρίου. Πέρα από κατάφωρη παράβαση του διεθνούς, Ευρωπαϊκού και εθνικού Δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα συστατικά στοιχεία της μεθοδολογίας δράσης των ομαδικών απελάσεων στο Αιγαίο αγγίζουν το βαθμό σοβαρότητας που είναι απαραίτητος για την καταδίκη εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Το γεγονός ότι εκατοντάδες μετανάστες έχουν εγκαταλειφθεί, και συνεχίζουν να εγκαταλείπονται, στη μέση της θάλασσας, χωρίς τρόπο να καλέσουν βοήθεια, σε μη αξιόπλοα φουσκωτά χωρίς κινητήρα και σωσίβιες λέμβους, αποτελεί ένα νέο ορόσημο στην καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη. Αποκαλύπτει πώς οι ζωές των μεταναστών αντιμετωπίζονται ολοένα και περισσότερο ως αναλώσιμες, με έναν τρόπο που ανέκαθεν συνόδευε ιστορικά τη διάπραξη αποτρόπαιων εγκλημάτων.

Η απάνθρωπη και απηνής μεταχείριση των φυλετικοποιημένων μεταναστών από το Νότιο Ημισφαίριο από πλευράς της Ευρώπης, σκοπίμως και αποτελεσματικά αποκρύπτει τον ιστορικό και τρέχοντα ιμπεριαλιστικό ρόλο των Ευρωπαϊκών κρατών σε πολλούς από τους λόγους για τέτοιου είδους μεταναστευτικά κύματα, όπως εισβολές, κατοχές και άλλες πράξεις πολέμου, αποικιακό χάσμα και πολιτικές διακυβέρνησης, εμπόριο όπλων, διωγμοί, εξόρυξη πόρων και υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Για τους επιζώντες ομαδικών απελάσεων στο Αιγαίο, η εστία της βίας είναι αδιαμφισβήτητα τέτοιοι παράγοντες, που δρουν κατ' εφαρμογή των κρατικών οργανωτικών πολιτικών. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντικό να αναρωτηθούμε τι ακριβώς θα σήμαινε δικαιοσύνη για τους επιζώντες εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας στο Αιγαίο, πολλοί από τους οποίους εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν ψυχολογικά τραύματα και δυσφορία ως αποτέλεσμα αυτών των εγκλημάτων. Η Διεθνής Αμνηστία κάλεσε την ελληνική κυβέρνηση να διατάξει αμερόληπτη, ανεξάρτητη και πλήρη έρευνα για το πρόσφατο αυτό περιστατικό, να δημοσιοποιήσει τα πορίσματά της και να διασφαλίσει ότι θα οδηγηθούν στη δικαιοσύνη όσα μέλη των ελληνικών σωμάτων ασφαλείας βαρύνονται με υπόνοιες ότι έχουν διαπράξει παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι πρακτικές αυτές είναι παράνομες ακόμα και αν λαμβάνουν χώρα στην ανοιχτή θάλασσα, όπου κανένα Κράτος δε μπορεί να ασκήσει δικαιοδοσία,.

Επιπλέον, οι ως άνω συβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων εφαρμόζονται έξω-εδαφικά, επομένως και στην ανοιχτή θάλασσα, επισύροντας τη διεθνή ευθύνη του Κράτους σε περίπτωση παραβίασής τους. Πιο συγκεκριμένα, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου έχει αναγνωρίσει έξω-εδαφική δικαιοδοσία ενός Συμβαλλομένου Κράτους όταν μέσω αποτελεσματικού ελέγχου επί συγκεκριμένου εδάφους και των κατοίκων του λόγω στρατιωτικής κατοχής ή μέσω της συγκατάθεσης, πρόσκλησης ή ανοχής των αρχών του εν λόγω εδάφους, ασκεί το σύνολο ή μέρος των εξουσιών που κανονικά ασκούνται από αυτές. Εφ' όσον το ΕΔΔΑ αναγνωρίζει έξω-εδαφική δικαιοδοσία επί εδαφών άλλων Κρατών, τότε a fortiori υπάρχει τέτοια δικαιοδοσία επί της ανοιχτής

θάλασσας. Το κρίσιμο κριτήριο δεν είναι αν ένα άτοκο βρίσκεται στο έδαφος ενός Κράτους, αλλά αν, αναφορικά με την κρινόμενη συμπεριφορά, βρίσκεται υπό τον αποτελεσματικό έλεγχο ή αν επηρεάζεται από εκείνους που δρουν εκ μέρους του εν λόγω Κράτους. Επιπλέον, σύμφωνα με την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων «ένα Κράτος Μέρος πρέπει να σέβεται και να διασφαλίζει τα δικαιώματα που προβλέπει το Σύμφωνο σε οποιονδήποτε βρίσκεται υπό την εξουσία ή τον αποτελεσματικό έλεγχο του Κράτους Μέρους, ακόμα και αν δεν βρίσκεται στο έδαφος του Κράτους-Μελους.

Διαφαίνεται λοιπόν διαχρονικό το ζήτημα πως κατά τις επιχειρήσεις απώθησης που πραγματοποιούν οι ελληνικές λιμενικές αρχές, δεν είναι δυνατό να γίνει κάποιος διαχωρισμός μεταξύ των αλλοδαπών που επιχειρούν να εισέλθουν στην Ελλάδα και κατ' επέκτασή στην ΕΕ για οικονομικούς λόγους και εκείνων που επιζητούν διεθνή προστασία. Λόγω των μικτών κυμάτων οι τελευταίοι εξομοιώνονται με τους πρώτους κατά την προσπάθεια φύλαξης των συνόρων. Και αν στην περίπτωση των οικονομικών μεταναστών οι απωθήσεις είναι νότιές, υπό την προϋπόθεση ότι πραγματοποιούνται με ασφάλεια, στην περίπτωση των επιζητούντων διεθνή προστασία, τίθεται σε αμφιβολία η νομιμότητά τους καθώς δε συνάδουν με την αναγόρευση της επαναπροώθησης. Η καθιερωμένη πρακτική των Κρατών να αναχαιτίζουν σκάφη σε μεγάλη απόσταση από το έδαφός τους, θα καθιστούσε το διεθνές καθεστώς προστασίας προσφύγων αναποτελεσματικό αν τα κρατικά όργανα μπορούσαν να δρουν εκτός συνόρων κατά παράβαση των υποχρεώσεων που συνεπάγονται οι διεθνείς συμβάσεις. Σύμφωνα με την Εκτελεστική Επιτροπή της Ύπατης Αρμοστείας για τους Πρόσφυγες «μέτρα αναχαίτισης δεν πρέπει να έχουν ως συνέπεια τη μη πρόσβαση σε διεθνή προστασία ή την επιστροφή τους, άμεσα ή έμμεσα, σε σύνορα εδαφών όπου υπάρχει κίνδυνος δίωξης».

Κατά μια ερμηνεία η αρχή της μη-επαναπροώθησης δεν είναι ταυτόσημη με δικαίωμα εισδοχής σε ένα Κράτος, η αρχή της μη απόρριψης στα σύνορα – που θεωρείται ότι εμπεριέχεται στην αρχή μη-επαναπροώθησης- συνεπάγεται τουλάχιστον προσωρινή εισδοχή για να καθοριστεί το καθεστώς του ατόμου. Σύμφωνα και με τη Διαμερικανική Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα «το διεθνές δίκαιο έχει εξελιχθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αναγνωρίζει δικαίωμα ακρόασης επιζητούντων διεθνή προστασία με σκοπό τη διαπίστωση της κλήρωσης των προϋποθέσεων του προσφυγικού καθεστώτος». Με απλά λόγια, αν ένα Κράτος επιστρέψει σκάφος οποίο επιβαίνουν επιζητούντες διεθνή προστασία, χωρίς να έχει πριν αποφασίσει αν κάποιος ή κάποιοι από όσους επιβαίνουν σ' αυτο εμπίπτει στον ορισμό του πρόσφυγα, παραβιάζει την αρχή της μη-επαναπροώθησης, αν πράγματι επέβαιναν πρόσφυγες στο πλοίο. Απωθήσεις και άλλες μορφές απόρριψης, πριν οι αναζητούντες διεθνή προστασία φτάσουν στα σύνορα συνιστούν επαναπροώθηση. Σε διαφορετική ερμηνεία η αρχή θα συνιστούσε κενό γράμμα εφόσον τα Κράτη είχαν την ευχέρεια να την παρακάμψουν εμποδίζοντας τους πρόσφυγες να προσεγγίσουν. Χωρίς να καθορισθεί το καθεστώς των εμπλεκόμενων ανθρώπων είναι αδύνατο να επιβεβαιωθεί ότι το Κράτος αποτρέπει

παραβιάσεις της εθνικής μεταναστευτικής νομοθεσίας –το οποίο συνιστά κυριαρχικό του δικαίωμα - και δεν παραβιάζει την αρχή της μη-επαναπρόωθησης.

5.2 Οι παρεμβάσεις Διεθνών Οργανισμών σχετικά με παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα πλαίσια επιχειρήσεων φύλαξης των ελληνικών συνόρων.

Σε επιστολή της προς τους Υπουργούς Προστασίας του Πολίτη, Μεταναστευτικής Πολιτικής και Ασύλου και Νησιωτικής Πολιτικής η Πρόεδρος της Επιτροπής για τα Ανθρωπινά Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης Dunja Mijatović εκφράζει την ανησυχία του για τα ανθρώπινα δικαιώματα των προσφύγων, των αιτούντων άσυλο και των μεταναστών καθόσον τα ανωτέρω αποτελούν κεντρική πτυχή του έργου του Συμβουλίου αφού στο παρελθόν είχε επαινέσει τις προσπάθειες της Ελλάδας να δεχτεί αιτούντες άσυλο και μετανάστες που φτάνουν στο έδαφός της, προσδιόρισε με την επιστολή του ορισμένους τομείς που προκαλούν σοβαρές ανησυχίες, ιδίως όσον αφορά τους ισχυρισμούς για την απόρριψη, αλλά και την κατάσταση των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών που εργάζονται για την προστασία των δικαιωμάτων των προσφύγων, των αιτούντων άσυλο και των μεταναστών, καθόσον στην έκθεσή του για το 2018, σημείωσε πολυάριθμους αξιόπιστους ισχυρισμούς περί συνοπτικών επιστροφών ("pushbacks") στην Τουρκία, συνοδευόμενων από βία, και κάλεσε τις ελληνικές αρχές να θέσουν τέρμα σε αυτή την πρακτική ανησυχώντας βαθύτατα ότι, δυόμισι χρόνια αργότερα, οι ισχυρισμοί για απωθήσεις παραμένουν τόσο στα χερσαία όσο και στα θαλάσσια σύνορα με την Τουρκία. Έχουν αναφερθεί συνοπτικές επιστροφές από την Ελλάδα στην Τουρκία πέρα από τα σύνορα του ποταμού Έβρου και τεκμηριώνεται εδώ και αρκετά χρόνια, όχι μόνο από διεθνή μέσα ενημέρωσης και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, αλλά και από εθνικές δομές ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διεθνείς οργανισμούς. Στις εκθέσεις μετά το 2018 και 2020 επισκέψεις στην Ελλάδα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων ή εξευτελιστικών έδειξε ότι είχε λάβει "συνεπείς και αξιόπιστους ισχυρισμούς" για απωθήσεις. Παρόμοιες καταγγελίες οδήγησαν τον Συνήγορο του πολίτη να ξεκινήσει έρευνα τον Ιούνιο του 2017 με αποτέλεσμα η αύξηση των αναφερόμενων περιπτώσεων κατά τις οποίες οι μετανάστες που έχουν φτάσει στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου από την Τουρκία με πλοίο και μερικές φορές έχουν καταγραφεί ως αιτούντες άσυλο, έχουν επιβιβαστεί σε σωσίβιες σχεδίες από Έλληνες αξιωματικούς και έχουν ωθηθεί πίσω στα Τουρκικά ύδατα να προκαλεί ιδιαίτερο προβληματισμό για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στην επιστολή επίσης τονίζεται ότι όταν πρόσωπα στα σύνορα επιστρέφονται χωρίς ατομική ταυτοποίηση ή διαδικασία, εμποδιζόμενοι να προβάλλουν λόγους για τους οποίους οι επιστροφές αυτές θα παραβιάζεται το δικαίωμα τους και να ζητήσουν προστασία από τέτοιες παραβιάσεις. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να βεβαιωθούν ότι δεν τα στέλνουν πίσω κατά παράβαση, για παράδειγμα, του άρθρου 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα δικαιώματα του

ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και της απαγόρευσης επαναπροώθησης στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες. Αυτή η προστασία ισχύει για οποιονδήποτε, ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο φθάνουν στα σύνορα των κρατών μελών, ακόμη και αν αυτό συμβαίνει με παράτυπο τρόπο.

Επιπλέον σημειώνεται ο τρόπος με τον οποίο διεξάγονται αυτές οι επιχειρήσεις θα ήταν ασυμβίβαστος με τις υποχρεώσεις της Ελλάδας για τα ανθρώπινα δικαιώματα και πως κατά τις συλλεγόμενες πληροφορίες, οι λεκτικές και σωματικές καταχρήσεις που προκαλούνται στα άτομα που ωθούνται πίσω στην Τουρκία μπορεί να ισοδυναμούν με απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ενώ μόνο το γεγονός να αφήνονται άνθρωποι σε βάρκες στον ποταμό Έβρο ή σε σωσίβιες σχεδίες στο Αιγαίο Πέλαγος θέτει σε σοβαρό κίνδυνο το δικαίωμά τους στη ζωή. Επίσης τονίζεται ότι συχνά η επίσημη αντίδραση των ελληνικών αρχών ήταν η απλή απόρριψη των ισχυρισμών για επαναπροωθήσεις παρά το συντριπτικό σύνολο αποδεικτικών στοιχείων που παρουσιάστηκαν τα τελευταία χρόνια. Ως των ανωτέρω καλείται η Ελλάδα με την ανωτέρω επιστολή αφενός να τερματίσει παρόμοιες πρακτικές και αφετέρου να διασφαλιστεί ότι διεξάγονται ανεξάρτητες και αποτελεσματικές έρευνες για όλους τους ισχυρισμούς για επαναπροωθήσεις και κακομεταχείριση από μέλη των δυνάμεων ασφαλείας στο πλαίσιο τέτοιων επιχειρήσεων.

Παράλληλα ιδιαίτερη βαρύτητα έχει και δημοσιευθείσα προ ολίγων μηνών και συγκεκριμένα τον Απρίλιο του 2022 η Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών, Felipe González Morales όπου διατυπώνονται οι έντονες ανησυχίες του για την έκταση των απωλειών ανθρώπινων ζωών και του ανθρώπινου πόνου που μπορούν να προληφθούν στα διεθνή σύνορα, τόσο στην ξηρά όσο και στη θάλασσα, τα οποία έχουν αναφερθεί από όλο τον κόσμο, και μαρτυρούν τις επιπτώσεις της συνεχιζόμενης εξάπλωσης απάνθρωπων τακτικών διακυβέρνησης των συνόρων, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης νέων και αναδυόμενων τεχνολογιών στα σύνορα χωρίς επαρκή αξιολόγηση κινδύνου και σχετικές διασφαλίσεις, βασιζόμενων των τακτικών αυτών σε στρατιωτικοποιημένα σύνορα, εξωεδαφικό έλεγχο των συνόρων και μέτρα αποτροπής, επαναπροωθήσεις, ταχείες διαδικασίες επιστροφής, η περιορισμένη πρόσβαση στο άσυλο και σε άλλες προστασίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η έλλειψη ανθρωπιστικής βοήθειας και η ποινικοποίηση των παράτυπων μεταναστών που φθάνουν-καθώς και των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων – αυξάνουν την ευαλωτότητα των ανθρώπων που διασχίζουν τα διεθνή σύνορα καθώς το 2021, χιλιάδες πέθαναν ή εξαφανίστηκαν στη Μεσόγειο Θάλασσα ενώ προσπαθούσαν να φτάσουν στην Ευρωπαϊκή επικράτεια. Επίσης εκατοντάδες αναφέρθηκαν αγνοούμενοι ή νεκροί κατά τη διέλευση των χερσαίων συνόρων μεταξύ Λευκορωσίας και Πολωνίας, Τουρκίας και Ελλάδας, και Μεξικού και Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, μεταξύ άλλων συνόρων και εκφράζεται η ανησυχία για το γεγονός ότι ορισμένα μέτρα συνοριακής διακυβέρνησης έχουν ενσταλάξει εχθρότητα και έχουν αποτύχει να διασφαλίσουν την ασφάλεια και την αξιοπρέπεια των

μεταναστών, μεταξύ άλλων στερώντας τους σκόπιμα επαρκή πρόσβαση στην ανθρωπιστική βοήθεια και τα βασικά μέσα επιβίωσης.

Στην έκθεση όσον αφορά την Ελλάδα επισημαίνεται ότι οι επαναπροωθήσεις στα χερσαία και θαλάσσια σύνορα έχουν γίνει εκ των πραγμάτων γενική πολιτική. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες έχει καταγράψει σχεδόν 540 ξεχωριστά περιστατικά κατά την περίοδο 2020-2021, με τη συμμετοχή τουλάχιστον 17.000 ανθρώπων που σύμφωνα με πληροφορίες επιστράφηκαν δια της βίας, ανεπίσημα, στην Τουρκία και καταγράφεται η έντονη ανησυχία του Ειδικού Εισηγητή για τη σημαντική αύξηση του αριθμού των ατόμων που εμποδίζονται να εισέλθουν στην ελληνική επικράτεια, στο πλαίσιο της δεδηλωμένης στρατηγικής των αρχών. Σύμφωνα με πληροφορίες, η Ελλάδα αποθάρρυνε πάνω από 140.000 ανθρώπους να εισέλθουν στη χώρα από τον Απρίλιο έως τον Νοέμβριο του 2021 και ανακοίνωσε επέκταση σε φράχτη στην περιοχή του Έβρου ενώ στο Αιγαίο, ΜΚΟ έχουν τεκμηριώσει τουλάχιστον 147 περιστατικά βίαιης επιστροφής 7.000 μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων παιδιών, στην Τουρκία από την Ελληνική Ακτοφυλακή, χωρίς τη δέουσα διαδικασία.

Ο Ειδικός Εισηγητής καταλήγει στο συμπέρασμα, με βάση την εξέταση των εξελίξεων από τις αρχές του 2021 στο πλαίσιο της συνοριακής διακυβέρνησης που επηρεάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών, ότι οι επαναπροωθήσεις παραμένουν εκ των πραγμάτων γενική πολιτική σε πολλά κράτη και συνεχίζουν να παρεμποδίζουν σοβαρά την απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών που διασχίζουν τα διεθνή σύνορα. Το πλήρες φάσμα τέτοιων παραβιάσεων παραμένει συχνά κρυμμένο, λόγω των κρατικών προσπαθειών να απορριφθούν ή να συγκαλυφθούν ισχυρισμοί για αδικήματα. Τα μέτρα που λαμβάνονται για τη νομιμοποίηση της ώθησης σε ορισμένα κράτη είναι σαφώς ασυμβίβαστα με την απαγόρευση των συλλογικών απελάσεων και την αρχή της μη επαναπροώθησης. Οι αποφάσεις για την επιστροφή των μεταναστών σε ασφαλή τρίτη χώρα με απλή βάση τις συμφωνίες επανεισδοχής κινδυνεύουν να παραβιάσουν την απαγόρευση των συλλογικών απελάσεων ή την αρχή της μη επαναπροώθησης, εάν οι αποφάσεις αυτές δεν περιέχουν εξατομικευμένη αξιολόγηση της κατάστασης και των ατομικών αναγκών προστασίας κάθε μετανάστη.

Σε επίπεδο της Ε.Ε τον Φεβρουάριο του 2022, η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της απάτης (OLAF) ολοκλήρωσε την έρευνά της για σοβαρή κακή συμπεριφορά εκ μέρους του Frontex. Μεταξύ των παρατυπιών, η OLAF εξέτασε ισχυρισμούς σχετικά με παράνομες επαναπροωθήσεις στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ στο Αιγαίο στην Ελλάδα. Άλλες παρατυπίες αφορούσαν τον αποκλεισμό των υπαλλήλων Θεμελιωδών Δικαιωμάτων από τη γραμμή αναφοράς, καθώς και τον εκφοβισμό, την ταπείνωση και την παρενόχληση των μελών του προσωπικού. Ενοψει προφανώς ευαισθητων αποκαλύψεων για τις ενεργειες του FRONTEX στις 28.4.2022 παραιτήθηκε ο εκτελεστικός διευθυντής του FRONEX Fabrice Leggeri δηλώνοντας στην επιστολή του

«Επιστρέφω την εντολή μου στο Διοικητικό Συμβούλιο της Frontex, καθώς φαίνεται ότι η αρμοδιότητα της Frontex για την οποία εξελέγη και η οποία ανανεώθηκε τον Ιούνιο του 2019, έχει, σιωπηλά αλλά ουσιωδώς, αλλάξει»

Αυτή είναι ίσως η κρίσιμη φράση στην επιστολή παραίτησης όπου εμμέσως πλην σαφών δηλώνει ότι ο FRONTEX είναι μια υπηρεσία φύλαξης των συνόρων και όχι προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των προσφύγων και ότι αυτή η εντολή του δόθηκε και αφού έστω και σιωπηρά έχει απομακρυνθεί από αυτή την κατεύθυνση παραιτείται από αυτήν την εντολή.

Η ευαίσθητη έκθεση κυκλοφόρησε από διάφορους οργανισμούς μέσω ενημέρωσης επειδή θεωρήθηκε δημόσιου ενδιαφέροντος. Ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 2022 μετά από 16 μήνες, 20 μάρτυρες και πάνω από 120 σελίδες απο τη στιγμή που ο παρατηρητής της ΕΕ για την καταπολέμηση της απάτης έλαβε για πρώτη φορά ειδοποίηση μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος μέσω ταχυδρομείου προειδοποιώντας για σοβαρά αδικήματα εντός του Οργανισμού. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό και το διεθνές δίκαιο, ο Frontex έχει τη νομική υποχρέωση να εγγυάται τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων του. Αλλά αυτό που διαπίστωσε η OLAF είναι ότι αντί να λάβει μέτρα για να αποτρέψει τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από το να συμβεί, η Frontex έλαβε επαναλαμβανόμενα, σκόπιμα μέτρα για να βεβαιωθεί ότι οι παραβιάσεις που πράγματι έλαβαν χώρα, δεν θα καταγράφονταν, και δεν θα τεκμηριώνονταν με αποδείξεις ή μάρτυρες. Πιο συγκεκριμένα η ερευνά δείχνει πώς παραγκωνίστηκε ο υπεύθυνος Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, πώς χειραγωγήθηκαν οι εσωτερικές εκθέσεις σχετικά με τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και πώς η Frontex παραπλάνησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Κοινοβούλιο.

Σε απάντηση, στις 14 Οκτωβρίου 2022, η Frontex δημοσίευσε δήλωση μετά τη δημοσίευση της έκθεσης της OLAF. Σε αυτή τη δήλωση, Η εκτελεστική διοίκηση της Frontex υπογράμμισε ότι οι φερόμενες παρατυπίες ήταν πρακτικές του παρελθόντος. Ο οργανισμός και το Διοικητικό του Συμβούλιο επισημαίνουν ορισμένα διορθωτικά μέτρα που έχουν ληφθεί για την αντιμετώπιση αυτών των ελλείψεων από τον Ιανουάριο του 2021, π.χ. διαδικασία αναστολής ή τερματισμού των επιχειρήσεων σε περίπτωση σοβαρών καταχρήσεων, υποχρεώσεις ενημέρωσης του συμβουλευτικού φόρουμ και μέτρα για την ενίσχυση του ρόλου του Υπευθύνου Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Επιπλέον, οι ελληνικές αρχές, μαζί με τον οργανισμό, έχουν καταρτίσει ένα σχέδιο δράσης για να διορθώσουν τα λάθη του παρελθόντος και του παρόντος. Μόλις η OLAF ολοκληρώσει μια έρευνα, εναπόκειται στις αρμόδιες αρχές της ΕΕ και στις εθνικές αρχές να εξετάσουν και να αποφασίσουν σχετικά με τη συνέχεια που δίνεται στις συστάσεις της OLAF. Επίσης στις 18 Οκτωβρίου 2022, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ψήφισε να αρνηθεί την έγκριση του προϋπολογισμού του Frontex για το 2020. Ο Επίτροπος Εσωτερικών Υποθέσεων, Γιόχανσον

εκφράζει " σοκ " για τα ευρήματα της έκθεσης που διέρρευσε από τον παρατηρητή της ΕΕ OLAF, αλλά έχει εμπιστοσύνη στο Διοικητικό Συμβούλιο

5.3 Η στρατικοποίηση των ελληνικών συνόρων και οι διαμορφωθείσες συνθήκες μετά το 2010

Κατά την τελευταία δεκαετία, τα ελληνοτουρκικά σύνορα αποτέλεσαν το βασικό σημείο πρόσβασης για την είσοδο στην ΕΕ για τους αιτούντες άσυλο. Μεταξύ 2009-2020 εκτιμάται ότι θα υπάρξουν 1,2 εκατομμύρια αφίξεις μέσω αυτής της διαδρομής της "Ανατολικής Μεσογείου". Για το λόγο αυτό, οι εξελίξεις από την ελληνική κυβέρνηση να αντιμετωπίσει τη διαχείριση των συνόρων και της μετανάστευσης είναι κρίσιμη, καθώς επηρεάζει ένα μεγάλο ποσοστό των αιτούντων άσυλο που προσπαθούν να εισέλθουν στην ΕΕ. Κατά την τελευταία δεκαετία η στρατιωτικοποίηση έχει να γίνει μια πρωταρχική μορφή διαχείρισης των συνόρων και της μετανάστευσης από την ελληνική κυβέρνηση. Μαζί με τη διαδικασία στρατιωτικοποίησης μεταφέρθηκε και μια στρατιωτική ιδεολογία στη σφαίρα της διαχείρισης των συνόρων και της μετανάστευσης. και είναι σε εξέλιξη μία διαδικασία στρατιωτικοποίησης που λειτουργεί στην πράξη στα εξωτερικά σύνορα της Ελλάδας με την Τουρκία – συγκεκριμένα στον Έβρο και στα σύνορα του Αιγαίου Πελάγους. Η διαδικασία αναπτύσσεται με φυσικά εμπόδια, τις στρατιωτικές τεχνολογίες και τους εμπλεκόμενους στρατιωτικούς παράγοντες. Επίσης, οι εξελίξεις αυτές δημιούργησαν το χώρο για τη μεταφορά μιας στρατιωτικής ιδεολογίας στους τομείς της διαχείρισης των συνόρων και της μετανάστευσης. Για να επαναλάβω ότι μια στρατιωτική ιδεολογία μπορεί να είναι ορίζονται ως πεποιθήσεις και αξίες που θέτουν στο επίκεντρο τη χρήση βίας ως πρωταρχική απάντηση στη διαχείριση σύγκρουση, που συνήθως εφαρμόζεται σε ένοπλες συγκρούσεις.

5.3.1 Η φύλαξη των ελληνικών συνόρων, παλαιές και νέες τεχνολογίες στην σύγχρονη πραγματικότητα της στρατικοποίησης των συνόρων.

Η ελληνική κυβέρνηση βασίζεται ολοένα και περισσότερο σε συνοριακά τείχη και φράχτες για την αποτροπή της παράτυπης μετανάστευσης. Η Ελλάδα ξεκίνησε για πρώτη φορά αυτή τη διαδικασία στρατιωτικοποίησης το 2012, όταν έχτισε έναν φράκτη 12,5 χιλιομέτρων στα ελληνοτουρκικά χερσαία σύνορα μεταξύ Ορεστιάδας στην Ελλάδα και Αδριανούπολης στην Τουρκία, όπου ο ποταμός Έβρος δεν αποτελεί φυσικό σύνορο, ως αποτέλεσμα, οι λαθρέμποροι βρήκαν μια νέα οδό που αποφεύγει περισσότερο τον κίνδυνο και ενώ , οι αφίξεις πέρα από τα χερσαία σύνορα του Έβρου μειώθηκαν ως αποτέλεσμα του φράκτη, οι αφίξεις δια θαλάσσης αυξήθηκαν κατά 53% το 2013 σε σύγκριση με το 2012. Η κατασκευή ενός φράκτη δεν απέτρεψε αποτελεσματικά την παράτυπη μετανάστευση στην Ελλάδα, αλλά άλλαξε την κύρια μεταναστευτική διαδρομή από τα χερσαία σύνορα σε ένα πιο επικίνδυνο ταξίδι με λέμβους στο Αιγαίο. Παρ ' όλα αυτά, τον Οκτώβριο του 2020, η Ελλάδα ανακοίνωσε ότι αυτός ο φράκτης θα ανακατασκευαστεί και θα επεκταθεί με ένα τείχος μήκους 26 χιλιομέτρων, ύψους 5 μέτρων, κατασκευασμένο από χαλύβδινους σωλήνες με ισχυρή βάση από σκυρόδεμα για το σύνολο των 63 εκατομμυρίων ευρώ και τον Αύγουστο, καθώς οι Ταλιμπάν ανέλαβαν το Αφγανιστάν, η ελληνική κυβέρνηση ολοκλήρωσε την κατασκευή ενός

συνοριακού τείχους 40 χιλιομέτρων με πολύπλοκες στρατιωτικές τεχνολογίες με στόχο την αποτροπή μιας μεγάλης ροής Αφγανών αιτούντων άσυλο από την Τουρκία. Μόλις στις 7 Ιανουαρίου 2023 ανακοινώθηκε από τον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη κ. Θεοδωρικάκο η εξαγγελία για την κατασκευή στον Έβρο φράκτη μήκους 140 χλμ «Στον Έβρο, η ελληνική αστυνομία με την παρουσία της, απέτρεψε την παράνομη εισβολή στη χώρα, 256.000 παρανόμων μεταναστών. Έχει αποφασίσει το ΚΥΣΕΑ και είναι ευθύνη του υπουργείου Προστασίας του Πολίτη να το υλοποιήσει, να κατασκευαστεί ο φράχτης σε όλο το μήκος του ποταμού Έβρου, δηλαδή στα σύνορα της Ελλάδας και της Ευρώπης με την Τουρκία. Είναι ένα συνολικό μήκος 140 χιλιομέτρα" δήλωσε χαρακτηριστικά στον ΣΚΑΙ και την εκπομπή "Καλημέρα". Η άμεση απόφαση που υπάρχει είναι η κατασκευή των πρώτων 35 χιλιομέτρων στο κεντρικό σημείο, με προϋπολογισμό 100 εκατ. ευρώ, για το οποίο το υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, σε συνεργασία με το υπουργείο Εθνικής Άμυνας, έχει ολοκληρώσει τη μελέτη και περιμένουμε την τυπική έγκριση του Υπ. Οικονομικών για να κάνουμε έναν γρήγορο και άμεσο διαγωνισμό» όπως δήλωσε χαρακτηριστικά στον ΣΚΑΙ και την εκπομπή "Καλημέρα".

Τα φυσικά εμπόδια εμποδίζουν τους αιτούντες άσυλο να μπορούν να διασχίσουν τα σύνορα, καθώς το εμπόδιο λειτουργεί ως γραμμή άμυνας. Τα φυσικά εμπόδια στα σύνορα είναι μια στρατιωτική στρατηγική για την υπεράσπιση από εξωτερικές επιθέσεις, όπως κατά τη διάρκεια ένοπλων συγκρούσεων. Αν και, μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα φυσικά εμπόδια με καθορισμένα σημεία εισόδου μπορεί να είναι ένας δίκαιος και λογικός τρόπος ρύθμισης της διέλευσης των συνόρων, η πρωταρχική εξάρτηση από φυσικά εμπόδια αντικατοπτρίζει μια στρατιωτική ιδεολογία. Η ώθηση για επέκταση και κατασκευή περισσότερων συνοριακών τειχών, προσθήκη συρματοπλέγματος και κατασκευή πλωτού θαλάσσιου τείχους, δείχνουν την επιρροή που είχαν οι στρατιωτικές στρατηγικές και πεποιθήσεις στη διαχείριση των συνόρων και της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Η ελληνική κυβέρνηση επικεντρώνεται όλο και περισσότερο στη δημιουργία μιας γραμμής άμυνας που εμποδίζει φυσικά τους αιτούντες άσυλο να εισέλθουν ακόμη και στην ελληνική επικράτεια ως μέθοδο διαχείρισης της μετανάστευσης στα σύνορά της. Το 2020 η ΕΕ έδωσε στην Ελλάδα 320 εκατομμύρια ευρώ από το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας το οποίο είναι υπεύθυνο για την υποστήριξη της προσπάθειας των κρατών να "προστατεύσουν την ασφάλεια των πολιτών και να προστατεύσουν και να διαχειριστούν καλύτερα τα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ". Επιπλέον, στην ελληνική κυβέρνηση χορηγήθηκαν 112,5 εκατ. Ευρώ περιλαμβανομένων 7,28 εκατ. ευρώ για "επείγουσα βοήθεια για την αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών στην ελληνική επικράτεια" χωρίς να είναι σαφές και να σημειώνεται πουθενά τι ακριβώς εμπίπτει στην "αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών" και πως πρέπει να χρησιμοποιηθούν τα χρήματα.

Το Αιγαίο έχει γίνει μια ολοένα και πιο δημοφιλής διαδρομή εισόδου στο έδαφος της ΕΕ φτάνοντας σε ένα από τα νησιά του Αιγαίου – κυρίως Λέσβο, Σάμο, Κω, Χίο και Λέρο καθώς η διαδρομή του

Αιγαίου έχει γίνει πιο "δημοφιλής", ενώ πλήθος εθνικών, περιφερειακών και διεθνών παραγόντων έχουν εμπλακεί στην ασφάλεια των συνόρων και στη διαχείριση των θαλάσσιων συνόρων. Οι κύριοι εγχώριοι παράγοντες που εμπλέκονται είναι η Ελληνική Αστυνομία, το Λιμενικό Σώμα και το Πολεμικό Ναυτικό. Η ανάπτυξη του NATO σε συντονισμό με τις εγχώριες αρχές, συμπεριλαμβανομένης της αστυνομίας, του ναυτικού και της ακτοφυλακής και, από την άλλη πλευρά, του Frontex, καταδεικνύει τις εκτεταμένες προσπάθειες της ελληνικής κυβέρνησης και της ΕΕ για τον εντοπισμό και την πρόληψη της παράτυπης μετανάστευσης μέσω της στρατιωτικοποίησης. Το Αιγαίο μετατράπηκε σε γραμμή άμυνας με στρατιωτικούς και φορείς ασφαλείας που εργάζονται με πρωταρχικό στόχο τον εντοπισμό της παράτυπης μετανάστευσης και τον μακροπρόθεσμο στόχο να αποτρέψουν τους αιτούντες άσυλο από την επιλογή της διαδρομής του Αιγαίου. Αν και, κατά την εξέταση του αριθμού των αφίξεων, είναι προφανές πώς η στρατιωτικοποίηση στον Έβρο άλλαξε μόνο τις μεταναστευτικές οδούς, η ελληνική κυβέρνηση έλαβε ακραία μέτρα στο Αιγαίο αναπτύσσοντας όλους τους πιθανούς παράγοντες που είχε και η ΕΕ θα μπορούσε να αναπτύξει για να στρατιωτικοποιήσει τα θαλάσσια σύνορα. Η ανάπτυξη και η ενίσχυση των φυσικών εμποδίων, των στρατιωτικών τεχνολογιών και των στρατιωτικών παραγόντων κατά την τελευταία δεκαετία δείχνει ότι η ελληνική κυβέρνηση και οι αρχές της εξαρτώνται όλο και περισσότερο από τη στρατιωτικοποίηση και μια στρατιωτική ιδεολογία για τη διαχείριση των συνόρων και της μετανάστευσης

5.3.2 Η νέα κανονικότητα στα ελληνικά σύνορα στον Έβρο και στο Αιγαίο Πέλαγος ως επακόλουθο των πολιτικών της Ε.Ε

Η εξάρτηση από φυσικά εμπόδια, πολύπλοκες στρατιωτικοποιημένες τεχνολογίες/όπλα και μια σειρά παραγόντων που βασίζονται σε στρατιωτικές μεθόδους είχε ως αποτέλεσμα τη μεταφορά μιας στρατιωτικής ιδεολογίας εντός της διαχείρισης των συνόρων και της μετανάστευσης. Η σύγκλιση των συνοριακών ελέγχων υψηλής τεχνολογίας και το πλήθος των φορέων που έχουν εκπαιδευτεί σε στρατιωτικές μεθόδους και μεθόδους ασφαλείας έχουν καταστήσει τα ελληνικά σύνορα στρατιωτική αμυντική ζώνη με "εχθρό" τους αιτούντες άσυλο ενώ η διαδικασία στρατιωτικοποίησης έχει οδηγήσει στην κανονικοποίηση της χρήσης βίας ως μορφή διαχείρισης των συνόρων και της μετανάστευσης στα σύνορα του Έβρου και μετά στο Αιγαίο. Μη κυβερνητικές οργανώσεις, διεθνείς οργανισμοί, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά των βασανιστηρίων (ΕΠΒ), ο Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης και πολλοί άλλοι κατέγραψαν την πρακτική των απωθήσεων στον Έβρο και την ανέφεραν ως τυποποιημένη πρακτική από Έλληνες παράγοντες στα σύνορα. Η Διεθνής Αμνηστία, το Pro asyl, το Human Rights Watch, το Border Violence Monitoring Network (BVM) και άλλοι οργανισμοί έχουν επίσης καταγράψει άλλες μορφές βίας κατά τη διάρκεια των απωθήσεων, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης πυροβόλων όπλων. Μετά την αυξημένη στρατιωτικοποίηση των συνόρων του Έβρου το 2012-13 οι αφίξεις στο Αιγαίο εκτινάχθηκαν στα ύψη. Η αύξηση των αιτούντων άσυλο που διέρχονται τη διαδρομή του Αιγαίου οδήγησε στην αυξημένη στρατιωτικοποίηση του Αιγαίου και των θαλάσσιων συνόρων

Ελλάδας-Τουρκίας. Ήδη από το 2013 όταν ο αριθμός των αφίξεων στα νησιά του Αιγαίου αυξήθηκε, οι απωθήσεις είχαν ήδη καταγραφεί από οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η πρακτική των απωθήσεων και της κακομεταχείρισης από τις αρχές δεν συμβαίνει κάτω από το ραντάρ, αλλά οι διεθνείς οργανισμοί, οι ΜΚΟ, οι Ανεξάρτητοι φύλακες, τα όργανα της ΕΕ και άλλοι γνωρίζουν τη διαδεδομένη και συστηματική πρακτική των απωθήσεων από τις ελληνικές αρχές. Έρευνα του παρατηρητή της ΕΕ που δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο του 2020 αποδεικνύει ότι ο Frontex έχει πλήρη επίγνωση των απωθήσεων από τις ελληνικές αρχές και περαιτέρω αναφορές και έρευνες δείχνουν ότι όχι μόνο η Frontex γνωρίζει τις επιχειρήσεις pushback, αλλά ότι οι αξιωματικοί της Frontex είναι συμμετοχοί σε επιχειρήσεις pushback στην Ελλάδα. Η Frontex έχει επιτρέψει τη χρήση όπλων ως "μέρος των τυποποιημένων κανόνων εμπλοκής για τη διακοπή των σκαφών στη θάλασσα" στο Αιγαίο, γεγονός που καθιερώνει τη χρήση πυροβόλων όπλων ως κανονικοποιημένη πρακτική.

Η στρατιωτικοποιημένη αυτή προσέγγιση στη διαχείριση των συνόρων και της μετανάστευσης, με την εξομάλυνση της χρήσης βίας, δίνει προτεραιότητα στην αυτοάμυνα, την εγκληματικότητα και την ασφάλεια, η οποία με τη σειρά της θέτει σε κίνδυνο τα ανθρώπινα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο. Η νομολογία των περιφερειακών ευρωπαϊκών δικαστηρίων δείχνει ότι οι δικαστικές εξουσίες της Ευρώπης έχουν αποφανθεί με περιορισμένο και αναμφισβήτητο αμφιλεγόμενο τρόπο σχετικά με τη στρατιωτικοποίηση των συνόρων. Στην περίπτωση της Ελλάδας, έχει αποδειχθεί ότι η στρατιωτικοποίηση των συνόρων έχει γίνει η βασική προσέγγιση για τη διαχείριση των συνόρων και της μετανάστευσης που οδήγησε στην εξομάλυνση της χρήσης βίας. Η διαδικασία στρατιωτικοποίησης από κράτη μέλη, όπως η Ελλάδα, δεν αποτελεί μεμονωμένο περιστατικό, αλλά μέρος μιας διαδικασίας από πάνω προς τα κάτω για τη διατήρηση της "Ευρώπης-Φρούριο" από την ΕΕ. Η κοινωνικοπολιτική ατμόσφαιρα και οι πολιτικές σε επίπεδο ΕΕ επηρεάζουν άμεσα τις πρακτικές και τις πολιτικές στα κράτη μέλη. Συνολικά, η ΕΕ διαθέτει πάνω από 1.000 χιλιόμετρα τοίχων και περιφράξεων κατά μήκος των συνόρων της, εξοπλισμένα με πολύπλοκες τεχνολογίες επιτήρησης, παρακολούθησης και ανίχνευσης και τη χρήση μη επανδρωμένων αεροσκαφών και άλλων αυτόνομων όπλων.

Η κατάσταση στα ελληνικά σύνορα όπως περιγράφεται, είναι μόνο ένα παράδειγμα ενός κράτους μέλους που έχει εσωτερικεύσει την ιδεολογία της αποτροπής της ΕΕ και έκανε χρήση της υποστήριξης της στρατιωτικοποίησης από την ΕΕ. Η ΕΕ "έμμεσα" και "άμεσα" στήριξε την Ελλάδα δίνοντας "σιωπηρή έγκριση" στις πρακτικές και τις πολιτικές της στα σύνορά της. Έχει καταδειχθεί πώς η στρατιωτικοποίηση των ελληνικών συνόρων και η αποδοχή της χρήσης βίας είναι αποτέλεσμα μιας ευρύτερης ιδεολογίας από την κορυφή προς τα κάτω της στρατιωτικοποίησης που εντάσσεται στο παράδειγμα αποτροπής της ΕΕ.

5.3.3 Έρευνες ελληνικών ανεξάρτητων αρχών επι των καταγγελιών για ομαδικές απελάσεις και επαναπροωθήσεις.

Πρόσφατα δημοσιεύθηκε προσωρινή έκθεση για καταγγελλόμενες επαναπροωθήσεις στα σύνορα Ελλάδας - Τουρκίας υπηκόων τρίτων χωρών ως αποτέλεσμα ερευνών του Συνηγόρου του Πολίτη από το 2017 και διήρκησε και το 2020 .Η ανεξάρτητη αρχή αποφάσισε τη διενέργεια αυτεπάγγελτης έρευνας λόγω καταγγελιών για παράνομες επαναπροωθήσεις στην Τουρκία, δημοσιευμάτων μέσω ενημέρωσης και αναφορών ή ακόμα και ερευνών οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Αποφασίστηκε τον Οκτώβριο του 2018 να διευρευνηθεί το αντικείμενο της αυτεπάγγελτης έρευνας περιλαμβάνοντας σε αυτήν ενδεχόμενες επαναπροωθήσεις, και μέσω του Έβρου.

Επίσης κατά το έτος 2019 διαταγή διενέργειας διοικητικής έρευνας για καταγγελλόμενα περιστατικά αστυνομικής αυθαιρεσίας, στο ιστορικό των οποίων περιγράφεται και επιχείρηση παράνομης επαναπροώθησης. Η ερεύνα εστιάζει σε καταγγελλόμενα περιστατικά κατά την περίοδο 2017-2020 και δεν έχει ολοκληρωθεί μέχρι και σήμερα. Ο Συνήγορος αφενός δεν διαθέτει τόσο τα αναγκαία θεσμικά εργαλεία όσο και τα λοιπά μέσα για την αποτελεσματική διερεύνηση των πραγματικών περιστατικών , ώστε να διαμορφώσει ολοκληρωμένη κρίση για ενδεχόμενες πράξεις ή παραλείψεις των αρχών στο πεδίο αφετέρου πάρα ταύτα διαπιστώνεται χωρίς άλλο η επανάληψη μιας διαχρονικά συγκεκριμένης πρακτικής, σύμφωνα πάντα με τα καταγγελλόμενα. Επίσης διαπιστώνεται η πάγια πεποίθηση των καταγγελλόντων, πως στις αναφερόμενες επαναπροωθήσεις υπήρξε εμπλοκή ή ευθύνη της πολιτείας σε επίπεδο επιχειρησιακού σχεδιασμού, υλικοτεχνικής και κτιριακής υποδομής, και αυτουργών.

Αξιοσημείωτη είναι η παρατήρηση, ότι η απάντηση της διοίκησης στις καταγγελίες, είχε τις περισσότερες φορές τη μορφή τυπικής επιστολής με παρόμοια χαρακτηριστικά περιγράφοντας εν γένει το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, τις αρμοδιότητες της αστυνομίας και λιμενικών αρχών , το πλαίσιο συνεργασίας με ευρωπαϊκούς φορείς στα σύνορα και συμπερασματικά κλείνει διαπιστώνοντας ότι δεν βρέθηκε καμία ένδειξη ή αποδειξη πλημμέλειας ή πειθαρχικού παραπτώματος στελέχους των λιμενικών ή αστυνομικών αρχών.

Οι πλειονότητα των καταγγελιών περιγράφουν μια σταθερή πρακτική, χωρίς προσδιορισμένο αριθμό θυμάτων αλλοδαπών οι οποίοι σε μικρές ομάδες, περνούν παράτυπα μέσω Τουρκίας στην Ελλάδα και φτάνουν σε κάποιο σημείο κοντά στα σύνορα αναζητώντας τρόπο πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου.

Ο Συνήγορος απευθύνθηκε σε όλες τις υπηρεσίες που εμπλέκονται στην υποδοχή αλλοδαπών στην περιοχή του Έβρου. Οι απαντήσεις που έλαβε ήταν, ότι οι υπηρεσίες τους και τα εντεταλμένα στελέχη τους εφαρμόζουν πλήρως την ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία,. Λαμβάνοντας υπόψη ότι, στην συντριπτική πλειοψηφία των περιστατικών που καταγγέλλθηκαν, οι αλλοδαποί που

φέρονται να επαναπροωθήθηκαν δεν κατάφεραν καν να επικοινωνήσουν με την υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης ή την Υπηρεσία Ασύλου, η έρευνα επικεντρώθηκε σε πιθανές πράξεις ή παραλείψεις της Ελληνικής Αστυνομίας στις υπηρεσίες της οποίας, τοπικές και κεντρικές, απευθύνθηκε ζητώντας πληροφορίες, διευκρινίσεις και την ενδεχόμενη λήψη μέτρων.

Οι απαντήσεις που έλαβε χαρακτηρίζονται και αυτές από ομοιομορφία καθόσον επισημαίνουν ότι δεν προέκυψαν ενδείξεις ή στοιχεία που να επιβεβαιώνουν τις καταγγελίες και να δικαιολογούν την έναρξη διοικητικής εξέτασης ή έρευνας για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων δίνοντας γενικές πληροφορίες για το επιχειρησιακό πλαίσιο της δράσης τους και αποδίδοντας τις καταγγελίες για επαναπροωθήσεις σε κυκλώματα διακινητών και σχέδια αγνώστων με στόχο να πλήξουν την επιχειρησιακή ικανότητα των ελληνικών αρχών.

Επίσης αντίστοιχη αυτεπάγγελτη έρευνα διέταξε και η Ανεξάρτητη Αρχή Διαφάνειας, η οποία δημοσιεύθηκε το Μάρτιο του 2022. Σκοπός της ήταν η έρευνα του τρόπου διαχείρισης των παράτυπων προσφυγικών/μεταναστευτικών ροών στο πλαίσιο ελέγχου των συνόρων βάσει των εθνικών, ευρωπαϊκών και διεθνών νομικών κείμενων που διέπουν τον σεβασμό της ανθρώπινης ζωής και αξιοπρέπειάς. Αφορμή για την έρευνα αποτέλεσε δημοσίευμα της ειδησεογραφικής πλατφόρμας LIGHTHOUSE REPORTS με τίτλο «UNMASKING EUROPE'S SHADOW ARMIES» με αναφορά σε επαναπροωθήσεις μεταναστών από ομάδες κουκουλοφόρων στις οποίες συμμετείχαν μέλη των ειδικών δυνάμεων του ελληνικού Λιμενικού Σώματος. Συλλέχθηκαν στοιχεία τόσο από επιτόπιες επισκέψεις στα σύνορα του Έβρου όσο και των νησιών του ανατολικού Αιγαίου καθώς πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις από 65 άτομα σχετικά με τις αναφερόμενα περιστατικά. Οι διαπιστώσεις που προέκυψαν είναι πως στο πλαίσιο επιτήρησης των ελληνικών συνόρων τα επιχειρησιακά μέσα που διαθέτουν πλέον οι ελληνικές λιμενικές αρχές είναι σε τέτοιο βαθμό ενισχυμένα ώστε πλέον είναι δυνατός ο έγκαιρος εντοπισμός της λέμβου προς αποτροπή των ροών όπως και ο εντοπισμός περιστατικών απόπειρας εισόδου ΥΤΧ πριν οι λέμβοι πλησιάσουν την οριογραμμή των ελληνικών συνόρων. Σε περίπτωση που η λέμβος εντοπιστεί εντός χωρικών υδάτων και διαπιστωθεί ότι συντρέχει κίνδυνος ζωής εφαρμόζεται σχέδιο έρευνας και διάσωσης. Επίσης από την μακροσκοπική εξέταση των βίντεο τα οποία δημοσιοποιήθηκαν δεν προέκυψαν βιντεοσκοπήσεις με αρχή μέση και τέλος ενώ δεν εμφανίζεται φερόμενο όργανο των λιμενικών αρχών να έρχεται σε επαφή με επιβαίνοντα σκάφους. Επιπλέον η πλειοψηφία εκείνων από τους οποίους ελήφθησαν συνεντεύξεις δήλωσε ότι δεν είχε υποπέσει στην αντίληψη τους η πραγματοποίηση αντίστοιχων επιχειρήσεων επαναπροωθησεων και εν γένει από το σύνολο των πληροφοριών και του υλικού δεν προέκυψαν στοιχεία πλήρους τεκμηρίωσης των καταγγελιών.

Συμπερασματικά από τις δυο αυτές πρόσφατες έρευνες και δεδομένης της δυσκολίας επαλήθευσης των καταγγελλομένων και των ευρημάτων των αντίστοιχων περιστατικών η ανησυχία πηγάζει τόσο από τις επίμονες καταγγελίες για άμεση εμπλοκή της αστυνομία σε συγκεκριμένα γεωγραφικά

σημεία πλησίον του Έβρου, όσο και από την αδυναμία των ελληνικών αρχών να εντοπίσουν κυκλώματα ή ομάδες ιδιωτών που ενδεχομένως ενέχονται σε παράνομες επαναπροωθήσεις. Συγχρόνως η διοίκηση δεν έχει συμβάλει μέχρι σήμερα στην αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτής της ανησυχίας μέσω ενδελεχούς διερεύνησης των καταγγελιών, ιδίως εκείνων που φέρονται να επαναπροωθήθηκαν παράνομα στην Τουρκία ενώ προηγουμένως είχαν αποδεδειγμένη με έγγραφα επαφή με τις ελληνικές αρχές.

5.3.4 Η θέση των ελληνικών αρχών στο ζήτημα των εφαρμοζόμενων πολιτικών φύλαξης των συνόρων.

Όπως επισημάνθηκε στην προηγούμενη ενότητα, η καταστολή των αιτούντων άσυλο που προσπαθούν να διασχίσουν τα σύνορα με την Τουρκία μεταξύ Φεβρουαρίου και Μαρτίου 2020 χαρακτηρίστηκε από τις ελληνικές αρχές ως αναγκαία και νόμιμη απάντηση στην "οπλοποίηση" της διασυνοριακής κινητικότητας από την Τουρκία ως μέσο προώθησης γεωπολιτικών στόχων.

Η ελληνική κυβέρνηση έχει επανειλημμένα αναφέρει τις διασυνοριακές μετακινήσεις ως μία από τις προκλήσεις ασφάλειας που αντιμετώπιζε η χώρα στην ανατολική Μεσόγειο ως συνέπεια της επιθετικής εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας. Τον Νοέμβριο του 2020, συγκλείστηκε έκτακτη συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου του Οργανισμού Frontex για την αντιμετώπιση επανειλημμένων ισχυρισμών για επαναπροωθήσεις στο Αιγαίο, επισημαίνοντας την ανάγκη αντιμετώπισης "ανησυχιών που εξέφρασαν τα κράτη μέλη σχετικά με "υβριδικές απειλές" που επηρεάζουν την εθνική τους ασφάλεια στα εξωτερικά σύνορα. Η περίπτωση συστηματικής παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων αιτούντων άσυλο και μεταναστών στα σύνορα μέσω υπερβολικής χρήσης βίας, κακομεταχείρισης, αυθαίρετης απέλασης κράτησης-με βάση μια αντιληπτή απειλή για την εθνική ασφάλεια έρχεται σε αντίθεση με τις υποχρεώσεις του ελληνικού κράτους με βάση το διεθνές και το ευρωπαϊκό δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του προσφυγικού δικαίου.

Πρόσφατα εντός του 2022 και υπό το βάρος των καταγγελιών για παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο ορίστηκε «Υπεύθυνος Προστασίας Θεμελιωδών Δικαιωμάτων» του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου με αρμοδιότητα την προκαταρκτική αξιολόγηση καταγγελιών για παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά τις διαδικασίες υποδοχής και ασύλου. Κατά πολλούς ο διορισμός αυτός αποτελεί προσημαστική πρωτοβουλία της κυβέρνησης στη προσπάθειά της να αποσείσει τυχόν ευθύνες της για ενδεχόμενες συστηματικές παράνομες επαναπροωθήσεις μεταναστών και προσφύγων και πως είναι πρόδηλο ότι η σύνθεση των επιτροπών για την επιλογή ενός προσώπου στις οποίες πλειοψηφούν στελέχη της διοίκησης των συναρμόδιων υπουργείων τα οποία τελούν υπό την ιεραρχική εντολή των πολιτικών προϊστάμενων τους, στερούνται εξ υπαρχής το παραμικρό εχέγγυο ανεξάρτητης και αμερόληπτης κρίσης.

Η σύνθεση της επιτροπής που θα επιλέξει ει το πρόσωπο του «Υπευθύνου Προστασίας Θεμελιωδών Δικαιωμάτων» ελέγχεται πλήρως από την κυβέρνηση. Από τα πέντε μέλη της επιτροπής, τα τρία είναι εκπρόσωποι της Κυβέρνησης, με έναν εξ αυτών, τον πρόεδρό της, να είναι εκπρόσωπος του Υπουργείου που ελέγχεται, ενώ ο Συνήγορος του Πολίτη, το μόνο μέλος που απολαμβάνει βασικά εχέγγυα ανεξαρτησίας, εξέφρασε τις επιφυλάξεις του προς τον αρμόδιο Υπουργό σχετικά με τη συμμετοχή του, τόσο στην εν λόγω επιτροπή, όσο και στη δεύτερη 7μελή Ειδική Επιτροπή για τη Συμμόρφωση με τα Θεμελιώδη Δικαιώματα, που επίσης συστάθηκε στο Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. Επισημαίνει σε ανακοίνωση του ότι με το άρθρο 49§5 ν. 4960/2022, ο Συνήγορος του Πολίτη ορίζεται μέλος της 5μελούς Επιτροπής Αξιολόγησης για την επιλογή του Υπευθύνου Προστασίας Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου. Η συμμετοχή του Συνηγόρου στην επιτροπή που έχει την ανωτέρω αρμοδιότητα, ελέγχεται ως προς το κατά πόσο συμφωνεί τόσο στη φύση όσο και στην αποστολή της Αρχής, αμφότερα συνταγματικά κατοχυρωμένα. Στη φύση, διότι η Αρχή αποτελεί εξωτερικό (εκτός της δημόσιας διοίκησης, δηλαδή) θεσμό συνταγματικής περιωπής, με αυξημένα εχέγγυα ανεξαρτησίας. Στην αποστολή της, διότι η Αρχή λειτουργεί κατά το Σύνταγμα και τον εκτελεστικό αυτού νόμο (ν. 3094/2003), ως θεσμικό αντίβαρο, για τη προστασία των δικαιωμάτων, την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης και τη τήρηση της νομιμότητας. Δεν είναι, άλλωστε, τυχαίο, ότι στη μεμονωμένη περίπτωση συμμετοχής εκπροσώπου του Συνηγόρου διαδικασία αξιολόγησης προσωπικού για κατάληψη θέσης ευθύνης στη διοίκηση, τούτο γίνεται μέσω επιτροπής του ΑΣΕΠ, έτερης, δηλαδή, συνταγματικά κατοχυρωμένης ανεξάρτητης αρχής, με διαδικασίες που προβλέπονται από το θεσμικό πλαίσιο του ΑΣΕΠ. Με το άρθρο 50 ν. 4960/2022 ορίζεται, ότι ο Συνήγορος συμμετέχει στην 7μελή Ειδική Επιτροπή που συνιστάται στο Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου για τη συμμόρφωση μετα θεμελιώδη δικαιώματα «με αρμοδιότητα την παρακολούθηση των διαδικασιών και της εφαρμογής της εθνικής, ενωσιακής και διεθνούς νομοθεσίας στους τομείς της προστασίας των συνόρων και της χορήγησης διεθνούς προστασίας». Σημειώνεται, ότι το αντικείμενο της επιτροπής αυτής, όπως περιγράφεται στο νόμο, είναι αόριστο, προβλέπεται, δε, με σχετική εξουσιοδοτική διάταξη, η εξειδίκευση των αρμοδιοτήτων της επιτροπής με ΚΥΑ. Η συμμετοχή του Συνηγόρου του Πολίτη ως μέλους μιας διοικητικής επιτροπής, που θα λειτουργεί υπό και εντός του Υπουργείου σας, ελέγχεται ως προς το κατά πόσο συμφωνεί, κατά τα προαναφερθέντα, στη φύση και την αποστολή της Ανεξάρτητης Αρχής. Το, δε, γεγονός, ότι οι αρμοδιότητες και εξουσίες της εν λόγω επιτροπής θα καθοριστούν με ΚΥΑ καθιστά τη διάταξη έτι περαιτέρω προβληματική. Κατά πόση και ποια αξιοπιστία μπορεί να διεκδικεί η κρίση του προσώπου που θα καταλάβει τη θέση του «Υπευθύνου Προστασίας Θεμελιωδών Δικαιωμάτων» όταν αυτό θα έχει επιλεγεί από τα πρόσωπα των οποίων το έργο καλείται να ελέγξει αναμένεται να διαφανεί .

6.Συμπερασματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερεύνησε την εξέλιξη της διαμόρφωσης των εθνικών πολιτικών μέσα και από τις επιταγές του ενωσιακού δικαίου στα θέματα μετανάστευσης και ασύλου και την επίδραση των πολιτικών αυτών ως προς την διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ και ειδικότερα από την πλευρά της Ελλάδας εντός ενός σύνθετου πολιτικού περιβάλλοντος και μιας αυστηρότερης πλέον αντιμετώπισης στην συνοριακή φύλαξη και με την μετατόπιση του ζητήματος εκτός των συνόρων της Ε.Ε με απώτερο στόχο την συγκράτηση των ροών εντός των χωρών προέλευσης των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών και της επιλεκτικής μετανάστευσης.

Η κατάσταση στα ελληνικά σύνορα, όπως διαμορφώνεται την τελευταία περίοδο της έξαρσης του μεταναστευτικού και προσφυγικού ζητήματος έφερε στο προσκήνιο την προστασία και τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και πως αυτό εξασφαλίζεται εν μέσω στρατιωτικοποίησης και των διαδικασιών αποτροπής που θέσπισε η ΕΕ για τη διατήρηση "μιας Ευρώπης- φρούριο" όπως από πολλούς αποκαλείται. Η στρατιωτικοποίηση των ελληνικών συνόρων και η χρήση βίας παράνομης ή μη είναι αποτέλεσμα πολιτικών και πρακτικών του μοντέλου αποτροπής εντός της ΕΕ παράδειγμα. Στην ελληνική κυβέρνηση "επετράπη" να θέσει τη στρατιωτικοποίηση στην πρώτη γραμμή της διαχείρισης των συνόρων και της μετανάστευσης με φυσικά εμπόδια, στρατιωτικές τεχνολογίες και στρατιωτικές φορέας. Ως αποτέλεσμα της διαδικασίας στρατιωτικοποίησης έχει προκληθεί έντονη συζήτηση γύρω από καταγγελίες για συστηματική χρήση απωθήσεων και κακομεταχείρισης των αιτούντων άσυλο. Η αυστηροποίηση των ελέγχων και των μέσων υποτροπής όπως διαμορφώνεται συμπεριλαμβανομένων δικαστικών αποφάσεων δικαστηρίων όπως το ΔΕΕ και το ΕΔΔΑ, έχουν δώσει στα κράτη μέλη τη διακριτική ευχέρεια να στρατιωτικοποιήσει τα σύνορα παρά τα πιθανά ανθρώπινα δικαιώματα που τίθενται σε κίνδυνο. Η ΕΕ υποστηρίζει ενεργά την κατεύθυνση αυτή χρηματοδοτώντας και συντονίζοντας μια στρατιωτικοποιημένη προσέγγιση και διαχείριση στα σύνορα και διαχείριση της μετανάστευσης. Παρά την ευρεία πρόσβαση σε αναφορές και αρχεία που απεικονίζουν παράνομη χρήση βίας από τις ελληνικές αρχές και οι πιθανές παραβιάσεις των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων αιτούντων άσυλο δεν έχει μέχρι σήμερα θεσπιστεί ένα ανεξάρτητο σύστημα ελέγχου και πλήρους απόδειξης των αναφερομένων περιστατικών.

Παράλληλα επιπρόσθετες δυσκολίες επιφέρεις η καθυστέρηση υιοθέτησης του Νέου Ευρωπαϊκού Συμφώνου Μετανάστευσης και Ασύλου όπου οι συνέχεις αναβολές και διαπραγματεύσεις δημιουργούν ομάδες κρατών -μελών με αντικρουόμενα συμφέροντα και επιδιώξεις χωρίς να διαφαίνεται άμεση σύγκλιση και συμφωνία. Εντός αυτού του περιβάλλοντος καλείται η Ελλάδα να διαχειριστεί σε μια δύσκολη ισορροπία τόσο τον ρολό της ως χώρα φύλαξης των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε όσο και παραμένει συνεπής στις υποχρεώσεις της προς την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου και τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου χωρίς να καταστεί εν τέλει υπόλογοι παραβίασης τους ως αποτέλεσμά επιλογών της ευρωπαϊκής πολιτικής. Μέσα στο υπάρχον πολιτικό, νομοθετικό και κοινωνικό πλαίσιο και με την δεδομένες γεωγραφικές ιδιομορφίες της Ελλάδας στα χερσαία και στα θαλάσσια σύνορα η αξία της ανθρώπινης ζωής και η

προστασία της πρέπει να συνεχίσει να υπερτερεί έναντι οιασδήποτε πολιτικής αποτροπής εισόδου πολιτών τρίτων χωρών στην Ε.Ε και ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου να καταστεί ένας διαρκής αγώνας έναντι κάθε βραχυπρόθεσμης διαχείρισης συνόρων στην Ε.Ε πριν παγιωθεί ως κοινωνικά και πολιτικά αποδεκτή η τάση περί απόλυτης προστασίας των συνόρων καθ' υπέρβαση του διεθνούς δικαίου και ακολουθήσουν τα επόμενα έτη νέες καταδίκες της Ελλάδας από το ΕΔΑΑ λόγω παραβίασης θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

7.Βιβλιογραφια-Αρθρα-Πηγες

Ανάγνου Μ. (2014), *Ο Ευρωπαϊκός χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (1999-2013)*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Νάσκου-Περράκη Π. (1991), *Το Νομικό καθεστώς των προσφύγων στη διεθνή και ελληνική ένομη τάξη. Η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 περί του καθεστώτος των προσφύγων*, Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλα.

Νάσκου-Περράκη Π., Η έννοια και η λειτουργία του θεσμού του ασύλου στο Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, σελ. 10-11, στο www.naskouperraki.gr.

Παπαθεοδώρου Θ.(2015) *Νομικό Καθεστώς Αλλοδαπών, Ελληνική και Ευρωπαϊκή Νομοθεσία*, Αθήνα: Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη

Περράκης Στ. (2006), *Ο Χώρος της Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης στην Ε.Ε.*,Αθήνα: Αντ.Ν.Σάκκουλα.

Ρούκουνας Ε. (1995), *Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας.

Σιταρόπουλος Ν. (1998), *Η Προστασία των Προσφύγων στην Ελλάδα υπό το φως των νεώτερων εξελίξεων*, Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (2000), *Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες και τα κριτήρια καθορισμού του καθεστώτος των προσφύγων σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Στέφανου Κ., Τσινιζέλη Μ., Φατούρου Α., Χριστοδουλίδη Θ., Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, τόμ. Α'.Συμπεράσματα της Προεδρίας του Τάμπερε, 15-16 Οκτωβρίου 1999

Φατούρος Α., Χριστοδουλίδη Θ. κ.α. (2006), *Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές. τόμος Α*, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης

Χριστόπουλος Χ. (2021) ρόλος των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων στην «Κρίση του Μεταναστευτικού το 2015» και οι διαφοροποιήσεις κατά την Διαχείριση της «Κρίσης του Έβρου το 2020» Οι προοπτικές βελτίωσης της Διαλειτουργικότητας – Συντονισμού της Πολιτικοστρατιωτικής Συνεργασίας με τις Ελληνικές Υπηρεσίες Μετανάστευσης και Ασύλου .Ερευνητική Εργασία ,ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ JEAN MONNET ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ.

Μανιαδάκη Α., Ναστούλη Α. (2018) Η ΚΟΙΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΕΕ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΕΙΣΔΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΤΥΠΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ: ΝΟΜΙΚΗ ΙΣΧΥΣ, ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΚΑΙ ΚΩΛΥΜΑΤΑ ,Αθήνα ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ JEAN MONNET ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ.

Βαφειάδου Α. (2018), Οι προσφυγικές ροές στην Ε.Ε. Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Κομοτηνή, Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στη Νομική Σχολή του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης Κομοτηνη

ΖΑΡΚΑ ,Ε-ΠΡΕΝΤΖΑ, Δ -ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, Ι -ΧΡΑΠΑΛΟΥ Ι(2020), «Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΝΤΥΠΟ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟ ΤΥΠΟ» .Πτυχιακή Εργασία, Ηράκλειο

Εισαγωγή στη Διεθνή Προστασία Προστατεύοντας τους πρόσφυγες εντολής της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες Εγχειρίδιο αυτοδιδασκαλίας ,(2006) Τίτλος Αγγλικής Έκδοσης : An Introduction to International Protection – Protecting persons of concern to UNHCR 1η Ελληνική Έκδοση: Αθήνα , www.unhcr.ch.

Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuld=FTU_1.1.6.html

Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, (2000/C 364/01), http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf

Δήλωση της ΕΕΔΑ σχετικά με τις καταγγελίες για άτυπες επαναπροωθήσεις στον Έβρο (2018) Αθήνα. <https://www.nchr.gr/>

ΕΚΘΕΣΗ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΕΕΔΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΜΕΡΟΣ Α΄: ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ (2019) Αθήνα. <https://www.nchr.gr/>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2015), Ανακοίνωση για την Διαχείριση της προσφυγικής κρίσης: Η κατάσταση όσον αφορά την εφαρμογή των δράσεων προτεραιότητας στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος δράσης για τη μετανάστευση, Βρυξέλλες. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_15_5839

Δήλωσης Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου(2020) : Επανεξέταση των πολιτικών ασύλου και μετανάστευσης και διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα σύνορα της ΕΕ (2020) Αθήνα https://www.nchr.gr/images/pdf/nea_epikairothta/EEEDA_Dilosi_Synora_Olomeleia.pdf

Δήλωσης Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου σχετικά με τις αναφερόμενες πρακτικές επαναπροωθήσεων ,(2020) Αθήνα. https://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/prosfuges_metanastes/Dilosi%20EEEDA_Anaferomenes%20praktikes%20epanaproothiseon.pdf

Έκθεση της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου για την κατάσταση των δικαιωμάτων των μεταναστών στα σύνορα.(2021) Αθήνα. <https://www.nchr.gr/2020-02-26-05-51-20/57-prosfyges-metanastes%BD-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CEtml>

Vlachopoulos K (2020) 10,000 standing corps and expanded responsibilities: FRONTEX's reform and its impact, Policy Brief 110/2020, Hellenic Foundation for European & Foreign Policy (ELIAMEP).

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (2007), Γνωμοδότηση για την Έξω-εδαφική Εφαρμογή της Αρχής της μη Επαναπροώθησης στο πλαίσιο της Σύμβασης του 1951 και του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων ,Γενεύη.

Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (2017) Ειδική Έκδοση, Ανθρώπινες Ροές στην Ελλάδα και την Ευρώπη σήμερα -Πτυχές του Φαινομένου και Τρόποι Αντιμετώπισης ,Αθήνα.

DIMITRIADI A (2020) If you can dream it, you can do it? Early thoughts on the New Pact on Migration, and the impact on frontline States Policy Brief 110/2020, Athens, Hellenic Foundation for European & Foreign Policy (ELIAMEP).

Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών (2017), *Ευρωπαϊκός Χώρος Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας, Προοπτικές μετά το πρόγραμμα του Τάμπερε – Πρόγραμμα της Χάγης*.
<http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/europaikos-horos-dikaiosisinis-eleutherias-kai-asfaleias.html?page=1>.

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2008) Η κατάσταση των αλλοδαπών που εισέρχονται στην Ελληνική Επικράτεια από το Αιγαίο και οι πρακτικές των Λιμενικών Αρχών, Αθήνα,
<https://www.nchr.gr/>

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2016) **επί του Σ/Ν που τροποποιεί τους Ν. 3907/2011 και 4251/2014 και προσαρμόζει την Ελληνική νομοθεσία στις διατάξεις της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ**, Αθήνα, <https://www.nchr.gr/>.

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2016) Έκθεση για τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας της 18ης Μαρτίου 2016 για το προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα υπό το πρίσμα του Ν. 4375/2016, Αθήνα,
<https://www.nchr.gr/>

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2019) Παρατηρήσεις στο Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη «Περί Διεθνούς Προστασίας: διατάξεις για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των ανιθαγενών ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας, ενοποίηση διατάξεων για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία, τη διαδικασία χορήγησης και ανάκλησης του καθεστώτος διεθνούς προστασίας, αναδιάρθρωση δικαστικής προστασίας αιτούντων άσυλο και άλλες διατάξεις», Αθήνα. <https://www.nchr.gr/>.

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2020) Παρατηρήσεις στο Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου «Βελτίωση Μεταναστευτικής Νομοθεσίας, τροποποίηση διατάξεων των Νομών 4636/2019, 4375/2016 και 4251/2014. <https://www.nchr.gr/>

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2021) Παρατηρήσεις στο Σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου «Διαμόρφωση διαδικασιών απελάσεων και επιστροφών πολιτών τρίτων χωρών, ζητήματα αδειών διαμονής και διαδικασιών χορήγησης διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου και Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη», Αθήνα, <https://www.nchr.gr/>.

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2022) Υπόμνημα ενώπιον της ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ για τη συζήτηση και ψήφιση του Σχεδίου Νόμου του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου με τίτλο «Κύρωση Κώδικα Νομοθεσίας για την υποδοχή, τη διεθνή προστασία πολιτών τρίτων χωρών και ανιθαγενών και την προσωρινή προστασία σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων αλλοδαπών» Αθήνα, <https://www.nchr.gr/>.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ, 2012 Ετήσια Έκθεση Πολιτικής 2011 Τελική Έκθεση (Ελληνική Έκδοση) Αθήνα.

ΙΔΡΥΜΑ ΧΑΪΝΡΙΧ ΜΠΕΛ ΕΛΛΑΔΑΣ, (2021) Έρευνα: ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΣΕ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΠΙΣΦΑΛΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΩΝΤΑΣ ΤΟ ΑΣΥΛΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΙΔΟΜΕΝΗ, Θεσσαλονίκη.

Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης (2014) ,Ετήσια Έκθεση Πολιτικής για τη μετανάστευση και το άσυλο στην Ελλάδα, Αθήνα .

Pro Asyl Stiftung (2013) Report, Pushed Back-Systematic Human Rights Violations Against Refugees in the Aegean Sea at the Greek-Turkey Border.
<https://www.proasyl.de/en/material/pushed-back-systematic-human-rights-violations-against-refugees-in-the-aegean-sea-and-the-greek-turkish-land-border/>

Συνήγορος του Πολίτη ,(2021) Αυτεπάγγελτη έρευνα για Καταγγελλόμενες επαναπροωθήσεις στην Τουρκία αλλοδαπών που είχαν εισέλθει στην Ελλάδα αναζητώντας διεθνή προστασία. Ενδιάμεση έκθεση(ενημέρωση έως 31 Δεκεμβρίου 2020),Αθήνα.

Εθνική Αρχή Διαφάνειας (2022),Έκθεση έρευνας: Μεταναστευτικές Ροές-Διαδικασίες-Περιστατικά επαναπροωθήσεων στην Ελλάδα.Αθήνα

Statewatch and the Transnational Institute, (2022) At what cost? Funding the EU's security, defence, and border policies,2021–2027A guide for civil society on how EU budgets work,Amsterdam. (www.tni.org)

LEGAL CENTRE LESVOS (2021)Έκθεση έρευνας: Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας στο Αιγαίο. Λέσβος.

United Nations -Human Rights Council (2022) Human rights violations at international borders: trends, prevention and accountability Report of the Special Rapporteur on the human rights of migrants, Felipe González Morales.

Tara Ansari Esfahani (2021) The militarization of Greek borders:pushbacks and the normalization of the use of force against asylum seekers.Amsterdam.

Διαδίκτυο :

<https://www.coe.int/en/web/cpt/-/greece-council-of-europe-anti-torture-committee-calls-for-the-situation-of-psychiatric-patients-to-be-improved-while-criticising-once-again-the-poor-t>

https://www.borderviolence.eu/wp-content/uploads/Press-Release_Greek-Pushbacks.pdf

<https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-s-anti-torture-committee-calls-on-greece-to-reform-its-immigration-detention-system-and-stop-pushbacks>

http://www.nchr.gr/images/pdf/EKTHESI_PROSFYGIKO.pdf

<https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4c22ff542>

https://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/prosfuges_metanastes/katastasi_allodapon_aegean_2008.pdf

(https://www.amnesty.gr/news/articles/article/6752/eyropaiko-dikastirio-anthropinon-dikaiomaton-proaspizei-ta-dikaiomata-ton#_ftn8)

<https://www.amnesty.gr/news/articles/article/20079/ellada-kritiki-sto-nomoshedio-gia-asylo-tis-kratiseis-poy-shetizontai-me>)

(<http://emn.ypes.gr/el/meletes/send/11-2011/48-gr-20120426-apr2011-gr-version-final-el>).

(<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-koinent-eis.pdf>)

(<https://jmce.gr/portal/wp-content/uploads/2018/07/Natsouli-Maniadaki-Koini-Dilosi-EE-Tourkias.pdf>)

https://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/prosfuges_metanastes/Paratiriseis%20EEDA%20N%203907_2011_N%204251_2014_Odigia%202013_32_EE.pdf

<https://www.lawspot.gr/nomika-nea/dimosieythike-o-nomos-gia-tin-ypodohi-ti-diethni-prostasia-politon-triton-horon-kai>)

<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/11979299.pdf>)

<https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/i-koini-dilosi-e-e-tourkias-gia-to-prosfygiko-aparegliti-tirisi-i-anatheorisi/>)

<https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2021/07/EASO-Asylum-Report-2021.pdf>.

